P. D. A.
ATTERBOM

EMANUEL
SWE-
DENBORGS
LÆRE

SG

EMANUEL SWEDENBORGS

LÆRE OM LIV, KJÆRLIGHED OG SKJØNHED,

EFTER

P. D. A. ATTERBOMS

„SVENSKA SIARE OCH SKALDER“.

DANSK OVERSÆTTELSE.

KJØBENHAVN.

G. E. C. GADS FORLAG.

1863.

„Af helig kärlek lågade min håg".

(Oscar Fredrik.)

Den dybe Tænker over Livets Gaade,

den af Aanden sært Begavede,

Fyrste-Skjalden,

HANS KONGELIGE HØIHED

PRINDS OSCAR FREDRIK,

Sverrigs og Norges Arve-Fyrste, Hertug af Östergothland,

vies disse Blade

med ærefrygtsfuld Høiagtelse og underdanig Hengivenhed

af

OVERSÆTTEREN.

EMANUEL SWEDENBORGS

LÆRE OM LIV, KJÆRLIGHED OG SKJØNHED.

„Vid öckenbrynet af den heta sanden
En ö, med gröna träd, min blick förnöjde;
En stund jag, trött, i palmens skugga dröjde,
Och vid den klara källan släckte branden.

Men fjerran ur de indre, helga landen
En underbar musik sin helsning höjde:
Jag gick, och snart ett skyhögt tempel röjde,
Hvars hierophant mig vinkade med handen.

Hans eldblick, ej fördunklad genom åren,
Ser det, som är, som var och blir; Naturen
Af andeverldens kraft för honom fylles.

Cheruber fästa på de hvita håren
En myrtenkrans, i englaparker skuren;
Och templets chor af Lifvets Sol forgylles."

(P. D. A. Atterbom.)

INDHOLD.

Indledning.

„Es ist nicht die Zeit, alte Gegensätze wieder zu erwecken, sondern das ausser und über allem Gegensatz Liegende zu suchen."

Schelling.

Tre svenske Mænd have fortrinsviis tænkt dybt, stort og skjønt over det Skjønne: Swedenborg, hvem Kjærligheden var Alt; Ehrensvärd, hvem Kunsten var Alt; Thorild, hvem Naturen var Alt; — og enhver af disse fæstede saaledes med Flid sin Opmærksomhed paa een af de Veie, som det Guddommelige følger for at aabenbare sig som Skjønhed. Det er nemlig klart, at det Skjønne udspringer fra Kjærligheden, træder frem i Kunsten og gaaer imellem begge disse Endepunkter igjennem Naturen, eller at det faaer sin Sjæl af Kjærligheden, sit Legeme af Naturen og sin Formfylde af Kunsten. Thi paa den ene Side forholder det sig saaledes med al gudbeslægtet Selvbevidsthed, følgelig ogsaa med vor Deel af denne eller med Alt, hvad vi kalde Idee, at Kjærligheden er selve Livet, igjennem hvilket den oplader, meddeler og fortsætter sig skabende; og paa den anden Side bærer Naturen i sig alle Betingelserne for disse Meddelelsers sandselige Anskuelighed. Paa dennes Grund maa det Skjønne altsaa tage Fodfæste for at forberede sin endelige Fremtræden i fuldstændig Sandseform. Intet er derfor begribeligere, end at de Mænd, som vi her have nævnet, vare paa een Gang baade afvigende og samstemmende i deres Synsmaade. Swedenborg betragtede Alting i

det af Kjærligheden bestemte Forhold imellem Sandhed og Godhed; Ehrensvärd i det af Kunsten bestemte Forhold imellem Geni og Ideal; Thorild i det af Naturen bestemte Forhold imellem Kraft og Harmoni; men baade den Andens Kunst og den Tredies Natur vare ligesom den Førstes Kjærlighed inderligen gjennemtrængte af Gud som al Skjønheds Kilde og Grundbillede, og dette ingenlunde i nogen død, ontologisk Skikkelse, noget blegt Fantasiens Skyggebillede, nogen pur Abstraction under de anmassede Benævnelser af „Idee" eller „Absolut", men som en virkelig og himmelsk Skaberkraft, der fylder baade Naturens og Kunstens Enemærker med Sindbilleder, skjønne i samme Forhold, som de gjengive Gud eller afspeile ham.

Det falder af sig selv, at Naturen er for hver den, der føler og tænker saaledes, et guddommeligt Kunstværk i og for sig, nemlig Guds allerførste Aabenbaring og umiddelbare Poesi. Og derfor var Kunsten ikke Andet for Ehrensvärd end Naturens egen skabende Genius, saaledes som denne kommer til fuld Selvtænkning og Selvvirksomhed i Menneske-Aanden; ligesom Naturen ikke var Andet for Thorild end Total-Yttringen af en evig, Verden levendegjørende Frembringelses-Attraa, der tilsigter under uudtømmeligt vexlende Former det rigeste Maal af Skjønhed og af den til alle Væsner derfra udstrømmende Lyksalighed.

Med Ord som disse blev en saadan Tanke dog aldrig udtalt af Swedenborg, og dertil var en af Aarsagerne den, at han ingensinde betragtede det Skjønne anderledes end i Forbigaaende. Det, som var Hovedsag for Ehrensvärd aldeles og for Thorild tildeels, var kun Bisag for Swedenborg, der ikke destomindre har udtalt samme Tanke omend med andre Ord. Det Følgende skal derfor vise, hvad Fleertallet af vore Læsere vist ikke have formodet: at den berygtede Theosoph ogsaa har en stor Betydning for Æsthetiken og Poesien.

Aartier ere forløbne, siden Stemmer, der ikke gik ud fra Kredsen af Swedenborgs Tilhængere, første Gang lode sig høre til

hans Priis. I dette Mellemrum har Maaden, at betragte og omtale Swedenborg paa, forandret sig temmelig almindeligt til hans Fordeel. Iblandt dem, der tilkomme Sæde og Stemme ved Bedømmelsen af videnskabelige Gjenstande, findes nu neppe Nogen, ialtfald ikke Mange, i hvis Øine han ikke er et stort Geni, værdigt til at høiagtes ogsaa ved sin Personlighed, omend beheftet med flere Særheder. Det lader endog til, at man, selv udenfor de saakaldte Swedenborgianeres Menighed, er tilbøielig til at indrømme hans theologiske Lærdomme en større Gyldighed, end vi for vor Deel ville tillægge dem. Men desuagtet er han i Almindelighed kun lidet bekjendt fra sin theosophiske Side og allermindst som Tænker over det Skjønne. Det er i Særdeleshed i sidstnævnte Henseende, at vi ville betragte ham her.

Swedenborgs æsthetiske Verdens-Anskuelse kan ikke opfattes *rigtigt*, *førend* man har gjort sig bekjendt med hans almindelige; men denne, som han ikke har viet noget særligt Værk eller nogen egentlig Deel af et Saadant, maa med alt dertil Henhørende søges i en Mængde Værker, alle skrevne paa Latin og indeholdende hans Hovedlærdomme om Livet som Kjærlighed og om Gud som begges grundbilledlige og heri tillige menneskelige Eenhed, navnligen *i* hans Fremstillinger *af Ægteskabet* som Sindbillede paa den i Gud evige Formæling imellem Kjærlighed og Viisdom saavelsom imellem ham selv og hans Menighed, o. a. M. Men under saadanne Omstændigheder vil det ikke være os muligt at levere Andet eller Mere end et indskrænket Bidrag.

Skyggesiden af den Tidsaand, der herskede under den sidste Halvdeel af Swedenborgs Liv, er ofte nok bleven skildret i sin Sandselighed og Letsindighed, sin Overfladiskhed og Tvivlesyge, sin Misforstaaelse af sig selv og af sin ellers roesværdige Stræben efter Sandhed, Klarhed og Smag, saavelsom i sin hensynsløse Lyst til at forsmaae, endog haane alt Dybere i Poesi og Kunst som i Tro og Viden, og endelig i sin aldeles faste Overbeviisning om, at det Materielle, det, som kan gribes og nydes, er det eneste Visse.

En mere forbausende Modsætning til en saadan Tidsaand end Swedenborg kunde ikke paavises, han, der med et iblandt Europas Lærde allerede berømt Navn fremstod pludseligt, ved Midten af det attende Aarhundrede, som Theosoph og Aandeseer med indtrængende Krav paa den almindelige Opmærksomhed for en mystisk-religiøs og speculativ Lære, i hvilken han uden Skjul og Sky beraabte sig paa positive Aabenbaringer fra Gud selv, fra Englene og overhovedet fra den hiinsides Menneskenes jordiske Sphære forborgne Aandeverden. Ingen fattede, hvad der saaledes var lige med Eet kommet over den skarpsindige, kundskabsrige, bedagede, som Hædersmand almindeligt erkjendte Videnskabsdyrker. Er han et Djævelens Redskab til Indførelsen af et nyt Kjætteri? spurgte man fra den ene Side. Er han en Sværmer, eller er han en Bedrager, eller har han tabt Sands og Samling? spurgte man fra den anden. Dette Sidste syntes at være det Sandsynligste og antoges almindeligt, fordi det ogsaa lettest forklarede Muligheden af, at en udmærket Mathematiker, Mekaniker, Mineralog kunde — een, to, tre — forvandles til Aandeseer.

Den Berømmelse, som han havde vundet, stammede alligevel ikke fra hans Mathematik, Mekanik og Mineralogi eller overhovedet fra hans Forsken i Naturen alene. Han havde ogsaa viist, at han var speculativ Betragter af Naturen, Philosoph, og som Saadan havde han i vidtløftige Værker fremstillet en Verdens-Anskuelse, i hvilken, nærmere betragtet, den efterfølgende theosophiske ligger forberedet. Allerede der viser han Verden som et af aandelig Selvnødvendighed fremgaaet og ved denne ordnet Natursystem, udstrømmet fra en i det Uendelige given og virkende Centralkraft, der i sit Indre er Intelligens, Viisdom og Kjærlighed. Ved denne sin Fremstillingsmaade, der i sin Form er tildeels mekanisk, men i sit Væsen aldeles dynamisk, organisk og allegorisk, forkynder han, at Verdenslivet fra sit Høieste til sit Laveste dannes og hænger sammen igjennem lutter frembringende, hinanden forklarende Analogier, Korrespondenser eller Gjenbilleder; og deri aabenbarer sig da ogsaa den endnu mere aandelige Skikkelse, i hvilken hans

Lære senere stillede sig udelukkende paa den bibelske Aabenbarings Grund, og betragtede sig som en umiddelbar Fortsættelse af denne Aabenbaring, kun uden at afklæde sig sin oprindelige speculative Karakter. Europas Lærde, der havde ydet Swedenborgs ældre Skrifter deres Høiagtelse, endog deres Beundring, maae dog i Almindelighed have læst disse paa en temmelig overfladisk Maade, naar de fandt hans senere Skrifter, d. e. de theosophiske, adskilte fra de tidligere ved et Svælg, der kun lod sig fylde, naar man antog et i hans Indre foregaaet, fuldstændigt Omslag. Men har man rigtigt tilegnet sig den virkelige Grund-Anskuelse i hans ældre Værker, følgelig veed, hvilken den er, saa finder man ingenlunde Springet fra disse til de senere saa stort, og man indseer da endnu klarere, at det i Grunden intet Spring er, men kun en fra den synlige ind i den usynlige Verden udstrakt Fortsættelse af den Vei, som hans Forskning allerede var slaaet ind paa, en Fortsættelse af Analogiens og Gjenbilledets Kjæde-Vei til fuldstændigt at omfatte Naturverdenen og Aandeverdenen saavelsom den endnu høiere tredie, der levendegjør, behersker og forener med sig de tvende førstnævnte til et fælleds Hele. Hovedforskjellen er, at det, som han havde stillet paa en mathematisk, logisk, philosophisk Grund i de ældre Skrifter, flyttede han op paa en bibelsk-mystisk i de senere, den han selv betragtede som ligeartet med Apokalypsens; hvorfor han ogsaa til samme Tid ansaae sig selv, i Liighed med Apokalypsens Forfatter, som kaldet og belært ved særlige overnaturlige Meddelelser (umiddelbare guddommelige Befalinger, Aandesyner og Englesamtaler) til de nye Fremstillinger, i hvilke hans Lære antog sin forandrede Skikkelse. Det stærkt Forbausende, hvori denne var indklædt, bragte snart den tidligere i Glemsel, og, at dømme efter Udseendet, næsten ligesaa meget hos Swedenborg selv som hos alle Andre. Fremdeles maa det erkjendes, at hans Lære havde paa sit senere Stadium hævet sig til Udviklinger og Anvendelser, som den ikke havde tænkt sig tidligere. Men ikke destomindre kan man dog uden Vanskelighed gjenkjende i den nyere Skikkelse en fra den ældre bevaret Schematisme, der for-

holder sig som et Embryo til den nu fuldendte Uddannelse. En saa væsentlig Forandring som den her angivne i Kundskabens Grund og Middel maatte upaatvivleligen ogsaa fremkalde betydelige Forandringer i dens Indhold, men disse ere dog i et mindre Maal, end man overhovedet havde ventet, virkelige Omskabninger af det Objective deri. De bestaae snarere kun i dets Forvandling eller Opflytning fra et lavere, indenfor den jordiske Naturverdens Begrændsning tilstedeværende Standpunkt af Aandeliv og Aandesyn til et andet høiere, mere indad vendt Standpunkt, mere skjult for Menneskene i Almindelighed og følgelig disse ligesaa underfuldt som fremmedt.

Netop herved kom Indholdet til at stikke Læserne stærkere i Øinene, end tidligere kunde og ellers vilde være bleven Tilfældet; og erindrer man sig den Stilling, som Tidens Tone-Angivende i Almindelighed indtoge til baade Religion og Speculation, saa fatter man let, at det ingenlunde var Visionerne alene med dertil Hørende, men i ligesaa fuldt Maal selve det Speculativt-Doktrinaire i Læren, der inden kort Tid fremkaldte hos det saakaldte „store" Publikum den Mening, at Swedenborgs Skrifter vare Magasiner for alle Slags Galskaber. Fra den „hvide Fiirkant" udgik desuden som et Axiom, at de ere aldeles utilgængelige for al sund Menneskeforstand ved det dem eiendommelige Mørke, det Fremstillingsmaaden særligt karakteriserende Chaos, grundet ikke — som undertiden hos andre Sværmere — i virkelige Tankers uklare Dybsindighed, men i Forestillingernes uafbrudte Afsindighed, disses fuldstændige Mangel paa Tanke, disses absolute Nonsens. „De besidde", paastaaer den Kelgrenske *Anmärkare*, „en dem alene eiendommelig Gave, at forbinde aldeles uadskilleligt den grammatikalske Uorden med den logiske, Ordenes Dunkelhed med Meningernes. Tvende Phraser, ved Siden af hinanden i de Swedenborgske Skrifter, have ligesaa Lidet tilfælleds, som om de udtaledes af to Personer, af hvilke den ene ikke havde hørt, hvad den anden havde sagt". Men det Første, der ikke undgaaer Opmærksomheden, naar man virkeligen anstiller Forsøget med at læse hvilketsomhelst af disse Skrifter,

er, at denne Paastand er grundfalsk. „Alle andre Sværmere", siger bemeldte *Anmärkare*, „pleie dog at rase med en vis Orden, at efterligne en vis Slutningsmaade og at drage flere eller færre rimelige Følger af urimelige Principer". Men det viser sig netop at være „Ordenen" og „Slutningsmaaden", der udmærke Swedenborgs fremfor „alle andre Sværmeres" Skrifter; og man kan neppe troe, at Recensenten har gjort sig nærmere bekjendt med Swedenborgs „mystiske Værker" end med hans foregaaende videnskabelige, om hvilke den Dom udtaledes, at de forraade et Hoved, „uberettiget til at regnes iblandt Genierne", og at de „vidne mere om Erindringen af, hvad han har lært, end om Klarheden i, hvad han har tænkt". Aldeles det Modsatte: den, som foretager sig at læse Swedenborgs Skrifter, vil til sin høieste Forundring finde dem forfattede netop med en mathematisk-logisk Orden, Konseqvens og Symmetri, en ratiocinerende Methode, endog en i selve det meest Mystiske gjennemgaaende rationalistisk Ædruelighed, der rigtignok aabenbarer sig meest i de bibelsk-exegetiske Detailler af Korrespondens-Fortolkningen, men ligeledes i det Hele sætter sit afgjort raadende Præg paa Swedenborgs Foredrag. Gjør man en Sammenligning med, f. Ex. Böhmes Skrifter, saa viser dette Præg sig unegteligt mere prosaiskt end poetiskt. Og dog findes hos Swedenborg et Ocean af Poesi; men det Poetiske ligger her som oftest kun i Sagen, nemlig baade i selve Tanken som Saadan og i de Syner, der berettes, derimod sjelden i Stilen, i Tonen, i Koloriten, hvormed han belærer og beretter. Vistnok forekomme Undtagelser i dette, i Særdeleshed iblandt Synerne, hvor Gjenstanden meget ofte hæver Foredraget op i en Høihed, liig Apokalypsens og Propheternes, efter hvilke hans Skrivemaade ogsaa ubetinget har formet sig ved saadanne Tilfælde. Men hans Foredrag er alligevel, baade da og overalt, egentligt meget fatteligt og har overhovedet tillige en vis eiendommelig Venlighed, en episk Naivitet, en patriarkalsk Snaksomhed. Den almindeligste Feil, som klæber ved Swedenborgs Fremstillingsmaede, og som ikke sjelden trætter ved Læsningen af hans Værker, ligger i formegen Tydelighed eller deri, at ovennævnte

Snaksomhed meget ofte strækker sig ud i en overflødig Vidtløftighed og oftere end fornødent gjentager eller siger paa en anden Maade, hvad Læseren formener allerede at have tilegnet sig klart. Derfor ville vi heller ikke negte, at det Væsentlige af Swedenborgs Skrifter vilde kunne sammentrænges fra de mange til nogle faa Kvartbind, og at de derved strax vilde blive mere tilgængelige for Almeenheden.

Med Hensyn til særegen Læselighed i Sammenligning med særegen Læseværdighed ville vi her nævne Skrifterne: *Sapientia Angelica de Divino Amore* og *Delitiæ Sapientiæ de Amore Conjugiali;* men det af alle hans Skrifter skjønnest affattede er dog et andet, der sædvanligen ikke regnes iblandt de theosophiskes Tal, medens det alligevel danner Overgangen til disse fra de naturforskende og philosophiske Skrifter. Dette er det af hans Naturkyndigheds og hans Speculations inderligste Forening fødte, paa een Gang platoniserende og christelige Læredigt: *De Cultu et Amore Dei*, i Retning en Fremstilling af hans Lære paa dennes daværende Standpunkt (i Form en Mellemting af Afhandling og Roman, for største Deel dialogiseret i sidste Halvdeel) om Jordens Oprindelse, om Naturens og Menneskets Guldalder, om Paradiset, om Adams og Evas Fødsel, Ungdom, Opdragelse og Kjærlighed. Dette er det eneste af Swedenborgs Værker, i hvilket Skjønheds-Elementet som Saadant er det Overveiende; det er skrevet ikke alene i et glimrende og klangfuldt latinskt Sprog, men fremfor Alt med en poetisk Inspiration, som, fordeelt endog paa et heelt Dusin Digtere, vilde være tilstrækkelig til at stille disse op paa Poesiens Himmel som Stjerner af første Rang. I de senere Skrifter bruger han, i Regelen kun som en Protokolfører eller en Referent, Sproget til det, han meddeler, efter sin Mening ifølge høiere Indgivelser, og det Poetiske har deri ligesom trukket sig tilbage og ind i de Gjenstande, som have taget hans Personlighed i Besiddelse saa øiensynligt, at hans Afspeiling af dette Poetiske bliver saa godt som aldeles passiv.

Vel! ville maaskee vore Læsere udraabe, den Kellgrenske

Anmärkares Hoved-Kjendetegn paa Sværmeri, at „man ikke veed, hvad man siger", synes at passe sig saa lidet paa Swedenborg, at denne (dersom din Skildring er paalidelig) snarere veed dette for meget; det lader saaledes til, at man feiler med Hensyn til hans Fremstillingsmaade. Men nu Indholdet? Paa dette Spørgsmaal er det netop vor Hensigt at svare her. Vi ville da strax udtale, at den udelukkende theologiske Side af dette Indhold, hvor Swedenborg befinder sig i Strid med vor evangeliske Kirkes Dogmatik, aldeles ikke vedkommer os her. Endog i Almindelighed betragtet, er denne Side os den mindst vigtige, thi der vise sig vistnok Ting, der øiensynligen ere blevne bestemte ved Afhængighed af Samtid, Opdragelse og mangehaande særlige Omstændigheder mere end paa noget andet Sted hos Swedenborg; og for saa vidt maae vi give hans theologiske Modstandere Ret, som vi — endog udgaaende fra et andet Synspunkt end deres — ikke finde i hans Behandling af Treenigheden, af Paulus og af Luther den Dybsindighed, som han lægger for Dagen i saa meget Andet, ligesom disse Gjenstande burde, selv uden særlig Understøttelse af nye himmelske Aabenbaringer, været opfattede og behandlede grundigere af en Mand, hvem vel disse Aabenbaringer, men hverken stort Geni eller stor christelig Fromhed kunne frakjendes. Seer man alligevel i ham kun den geniale Tænker og den fromme Christen, saa bør lige fuldt komme ham tilgode den samme Undskyldning, der billigen kan anføres ligeledes til Formildelse af Dommen over hiin Tids saakaldte „Fritænkeri", nemlig det Aandløse, Ukjærlige, Ufordragelige og Mumietørre i alt det, som da ansaaes for kirkelig Rettroenhed. Den religiøse Tænkning, ja hele det religiøse Liv lignede en sovende Bethesda-Dam, som den Engel, der siden steg ned til denne fra Poesiens og Philosophiens Enemærker eller igjennem disse fra noget endog Høiere, endnu ikke havde bragt i helbredende Bevægelse; men der sporedes allerede en sig bebudende Uro, fremmet ved en baade lærd og æsthetisk Kultur, der desværre var mere opløsende end oplysende, mere tilintetgjørende end skabende. Swedenborg, der stod midt imellem den aandelige Søvns

og den aandelige Ødelæggelses Magter, kunde ikke ville slutte sig til nogen af disse, men i sin enestaaende Stilling propheterede han om den Engel, der alt var tilrede og siden efterhaanden er kommen os nærmere. Det er muligt, at Swedenborg saae — i sine lykkeligste og lyseste Øieblikke eller, om man heller vil udtrykke sig saaledes, i sine *lucida intervalla* — Mere af denne Engels Ansigt, end baade de Høilærde og de Halvlærde iblandt hans Dommere formode. Det er muligt, at dette Mere, der gaaer ud over den sædvanlige Philosophies Synsevne, ikke fremkalder en Videnskabens Fornedrelse, men tvertimod dens Ophøielse, og at der gives en virkelig Theosophi — omend Adskilligt kan være at indvende imod Swedenborgs. Det Sikkre er, at jo mere vi betragte hans Skrifter kun i deres Forhold til Philosophi og Æsthetik, desto bestemtere maae vi udtale, at de indeholde iblandt megen Slagge endnu mere gedigent Guld. Skulde det da ikke være paa Tide at anvende ogsaa paa dem det apostoliske Raad: „prøver alle Ting, beholder det Gode" (1 Thessal. 5 K. 21 V.)? Den hellige Sindsstemning, hvori han har fattet sin Verdens-Anskuelse, den Høihed, der viser sig i Fremstillingen af dennes Væsentlige, ere en af Gud indgiven Seer fuldkommen værdige; hans „Syner" eller af ham selv saakaldte „Memorabilia" kappes ligeledes i Skjønhed ikke sjeldent med deres bibelske Forbilleder, og mange af dem vilde, om de fandtes i Dantes eller Miltons Værker, for længe siden være blevne udbasunede rundt om i den europæiske Kulturverden med de meest henrykkende Lovtaler.

Ja! men netop disse Syner, disse Memorabilia, — i dem ligger Knuden. Hvorledes skulle de forklares? Oprigtigt talt, vi vide det ikke. Det Eneste, vi vide, er, at Sagen staaer lige uforklaret efter alle de Forklarings-Forsøg, der ere komne til vor Kundskab. At disse Syner, om hvilke allerede Thorild sagde, at de vare „ofte skjønnere end Platos", ingenlunde skulle efter Swedenborgs egen Mening tages for poetiske Billeder; at han selv var oprigtigt og ærligt overbeviist om deres objective Virkelighed: derom vidne tilfulde ikke alene hans Skrifter, i hvilke han paa mange

Steder stiller paa den meest aabenlyste Maade*) sit Standpunkt til Skue, men tillige hans personlige Karakter og en Mængde særligen nedskrevne Udtalelser. Hans egentlige Tilhængere betragte dem fra samme Synspunkt; men neppe turde dog nogen Anden bestemme sig til at gaae ind paa denne Opfattelse i lige uindskrænket Betydning, navnligen af den Grund, at Indblandinger af en altfor føleligt subjectiv Gehalt saa ofte forekomme i dem. Paa den modsatte Side vilde den Mening om Swedenborgs Aandeskuen, at den kun var Vanvid, være en ligefrem Dumhed paa baade den videnskabelige og æsthetiske Dannelses nuværende Standpunkt, medens en saadan Mening kunde undskyldes selv hos gode Hoveder paa en Tid, da disse, opdragne af og udgaaende umiddelbart fra Locke, Voltaire og D'Alembert, ikke formaaede at see i de gammeldags Swedenborgske Kvartbind Noget, de vilde værdige et Blik, men meget mere vege studsende og med største Modbydelighed tilbage for disse Forunderligheder, naar de kom dem flygtigt for Øie. Saaledes foreligge os endnu tvende Opfattelser, imellem hvilke vi kunne vælge. Den ene er: at man her møder den meest kolossale, hidtil kjendte Persondigtning (Prosopopée), fremgaaet af en fantasirig Speculations Dyb saa uvilkaarligt, saa plastiskt og saa fuldstændigt, at Tænkeren selv antog for objective Aabenbaringer og Væsner de Billeder, i hvilke et heelt verdens-omfattende Tankesystem fremstillede sig for ham som Meddelelser fra disse, end-

*) Hans Bog: „De Amore Conjugiali", begynder med følgende ligesaa simple som bestemte Forsikkring: Prævideo, quod multi, qui legunt sequentia hæc, et Memorabilia post Capita, credituri sint, quod sint imaginationis inventa: sed assevero in veritate, quod non sint inventa, sed vere facta et visa; nec visa in quodam statu mentis sopitæ, sed in statu plenæ vigiliæ. Placuit enim Domino Se Ipsum mihi manifestare, et me mittere ad docendum illa, quæ erunt Novæ Ecclesiæ, quæ per Novam Hierosolymam in Apokalypsi intelligitur; propter quem finem interiora mentis et spiritus mei aperuit; ex quo mihi datum est, in Mundo spirituali cum Angelis esse, et simul in Mundo Naturali cum Hominibus; et hoc nunc per viginti quinque annos. (Det meest Forunderlige af alt Forunderligt hos Swedenborg betegnes netop ved dette simul). Den samme Forsikkring gjentog han mundtlig med fuld Bevidsthed i sin Dødsstund.

skjøndt det i Virkeligheden var hans eget. Dette er unegteligt en Mening, der lader sig høre. Man erindres derved om Somnambuler, magnetiske Clairvoyante med Flere, og dermed haaber man — i det Mindste i Almindelighed — at have opdaget den Region, i hvilken Swedenborg er at finde. Men her møde strax nogle Vanskeligheder, f. Ex. den, at den omhandlede Aandeskuen yttrer sig hos Swedenborg ligefra Begyndelsen i den klareste og stadigste Sammensmeltning med hans Bevidsthed om den sædvanlige Verden og hele dennes Tilbehør, samt dertil stedse er forenet med den herligste Sundhed baade paa Legeme og paa Sjæl, i hvilken han ogsaa opnaaede under den roligste, gladeste og reneste Sindsstemning en høi Levealder. Det meest Underfulde var for ham ikke usædvanligere end det meest Hverdagsagtige. Grændsen imellem begge var for ham aldeles ikke til; en Meddelelse af det Første modtog han aldeles med den samme Sindets Ligevægt som af det Sidste; under hans Englesyner og Aandesamtaler kunde hans Iagttagelse uafbrudt være ligesaa aaben for den jordiske (saakaldte „virkelige") Verdens-Omgivelse lige ned til det Mindste af denne. En anden Vanskelighed er den, at medens Somnambulismen og enhver dermed beslægtet Visions-Tilstand tilkjendegiver en Overvægt af de i Gangliesystemet raadende physisk-psychiske Kræfter, hvilken viser sig for enhver skarpseende Iagttager som bestemt ved, vel endog kuet af Menneskenaturens Forhold til eller Forbindelse med sin telluriske Grund, synes derimod Swedenborgs Syner, i det Mindste alle de betydeligere, at udtrykke en umiskjendelig Overmagt af et sin fulde Dag-Sandsning ogsaa der opretholdende Cerebral-System, saavelsom af de lyse, de pneumatisk-psychiske Kræfter, ved hvilke Mennesket erfarer ikke alene sit Livs Grundforhold, men fremfor Alt sit Oprindelses-Forhold, d. e. sin Forbindelse med sit evige Ophav eller med det reent Ideale, Aandelige, Gud, Kjærligheden og Friheden. Det er forøvrigt let at indsee, hvor nær denne Vanskelighed slutter sig til hiin.

Under disse Omstændigheder, der kunne forøges med flere, turde man vistnok føle sig fristet til at gaae fra den Opfattelse,

som vi have fremstillet først, over til en anden, i hvilken man vel ikke tilkjender Swedenborgs „Memorabilia" den samme og ligesaa bevisende Objectvitet, som de besidde ifølge baade ham selv og hans Tilhængere, men heller ikke en saa udelukkende Subjectivitet, som tillægges dem efter hiin Opfattelse. Den Mening, vi nu ville fremføre, og som ogsaa kan lade sig høre, indeholder i sit Væsentlige: at ikke alle Syner af den Art, som betegnes med det almindelige Navn visionaire, ere subjective Fantasibilleder; at deriblandt findes Saadanne, som ikke ere afhængige af, til den somnambule Klasse henhørende, Syners Betingelser, men opstaae ved høiere Livsberøringers Magi; at de stamme fra den Natur, som er over, ikke fra den, som er under Mennesket; at de Vexelvirkninger og gjensidige Indflydelser, som forene i vor Tilværelses Indre dennes nærværende Livsgrad med dens følgende, ere af en reellere Art, end i Almindelighed antages; at de kunne objectivere sig — for visse (enten i alle Stykker eller i dette) overordentlige Personer under visse overordentlige Omstændigheder — paa en Maade, som vel er subjectiv i den Henseende, at den staaer i et særligt Forhold til Seerens Personlighed, men tillige er objectiv i den Henseende, at den udgaaer ligesaa meget fra en Væren udenfor ham som fra den Væren, der er i ham; at de med et aldeles aandeligt Udspring nødvendigviis maae komme i en indenfra udad gaaende Retning, d. e. ved en indre Skuens eller Fornemmelses Forvandling til en ydre, uden at dette beviser Noget imod det Fornummes objective Virkelighed; at en Virkelighed som den nys betegnede tilkommer i det Mindste et større Antal af de Swedenborgske Syner, men dog ikke tør uden videre eller alene som Saadan opfattes som ligebetydende med guddommelig Aabenbaring i bibelsk Mening, om den end kan bære i sig adspredte Bestanddele af denne. Ogsaa ifølge denne Opfattelse maa nemlig det Skuede eller Fornumme, naar dette ikke kan komme til Seerens Person paa anden Maade end som gaaende igjennem dennes Subject som et Medium, uundgaaeligen hente Meget af sin Beskaffenhed derfra, medens denne ifølge Sandsynlighed lader sig forøvrigt

bestemme af et oprindeligt Slægtskab (affinitet) med det fornemmende Subject. Og saaledes kunne vistnok ogsaa indenfor denne Visions-Kreds de Meddelelser, som bemeldte Subject modtager, ofte, maaskee som oftest kun være Fortsættelser og Afspeilinger af dets egne Forestillinger, saa at — dersom Personen er, f. Ex. et storartet Geni, en dyb Tænker, en høisindet Viismand og dertil en andagtsfuld og bibellærd Christen — disse Afspeilinger blive pragtfulde Luftspil, hvis Billeder stadfæste hans Verdensanskuelse til samme Tid, som de hente deres Oprindelse egentligt fra denne. Ikkedestomindre gives der ifølge den Opfattelse, som vi nu have fremstillet, en ubestridelig Mulighed for, at mangt saadant Billedsyn, om det endog er en forstørrende og forskjønnende Afspeiling af Seerens egen Verdensanskuelse, kan ligefuldt være en, fra en indre og høiere Verden end vor nuværende Naturverden meddeelt, positiv Bekræftelse derpaa. — Men hvilke af disse (Billedsyner) ere nu dette? Selv ved de Syner, der hente deres Udspring fra en lavere Natur, turde det være og blive uforklarligt, om og hvorvidt de altid ere i Eet og Alt blotte Drømmeformer, henhørende under Persondigtningens (Prosopopéens) Omraade. Men hvorledes vil ved den høiere Art af Syner, omend Tilstedeværelsen af noget Objectivt i Almindelighed maa erkjendes, Grændsen imellem det blot Subjective og dette tillige Objective i disse Syner kunne skjelnes? — „That is the question." — Man seer, at ogsaa denne Mening fører til Vanskeligheder, og den sidstnævnte er, alle andre lagte til Side, i og for sig saa stor, at den maa ansees for uovervindelig paa vor Tilværelses nærværende Standpunkt.

Valget imellem de tvende Opfattelser overlade vi nu til Læseren. I alle Tilfælde gjelder for dem begge, at vi besidde i den sande Religion og i en ægte Religions-Philosophi de ledende Magter, ved hvis Bistand vi kunne allerede i denne Naturverden, der fordunkler vort Blik endnu i mange Henseender, „prøve Aanderne, om de ere af Gud". Hvad de iøvrigt ere i og for sig, kunne vi ikke bedømme, med fuldkommen Vished, men vel, hvad de sige, for saa vidt dette angaaer de menneskelige indre Sandheders Væsen.

Til denne Kjærne af deres Udtalelser ville vi holde os; og under den Forudsætning, at Læseren deler vor Overbeviisning i dette Punkt, have vi ikke det Ringeste imod, at han ligesom en („nyere") Forfatter om Somnambulismen kalder Swedenborgs Aande-Omgang „eine durch schwärmerische Exaltation im höchsten Grade entbundene Tagesvision voll geistreicher theosophischer Gedanken", og finder, at alle hans Underligheder „sich sammt und sonders sehr leicht als schwärmerische Gestaltungen der Gesichts- und Gehörhallucination erklären" *). Det skal være os kjært, om Sagen derved er bleven klar for ham. Hverken Swedenborgs Syner eller overhovedet hans Personligheds Gaade have vi paataget os at afhandle Vort Formaal er hans Lære.

En eneste Anekdote om hans Aandeskuen kunne vi dog ikke afholde os fra at fortælle, fordi ingen af de hidtil bekjendte skildrer saa naivt den ham eiendommelige, utvungne Maade at leve samtidigt baade i det Naturlige og i det Overnaturlige. Begivenheden tildrog sig med en udmærket, finsk Lærd, der troede i hele sit Liv snarere for Lidet end for Meget. Denne Lærde befandt sig som ung Magister paa en Udenlandsreise og kom til London, hvor Swedenborg opholdt sig paa den Tid, saavelsom i Regelen i sine sidste Leveaar. Omend saa langt fra at være Swedenborgianer, at han meget mere ansaae den berygtede Visionair for en Ærke-Fantast, formeente han dog at skylde den forunderlige „Gubbe" et Besøg, følgelig ikke alene af Begjerlighed efter at see denne, men tillige af virkelig Agtelse for en Mand, der i alt Andet var et Nordens Lys af Lærdom og et Mønster paa sædelig Fortrinlighed. Ved sin Ankomst til det Huus, hvor Swedenborg boede, blev Ma-

*) **Fischer: Der Somnambulismus, Basel 1839. Forfatterens Dom om Swedenborgs Skrifter er følgende: „Nie hat sich wohl die originelle, gestalten- und gedankenvolle Dichterkraft der somnambulen Plastik geistreicher und piquanter entfaltet. Vor dieser Erfindung steht die Tagesphantasie eines Swift in Gullivers Reisen, eines Nicotet in seinen Herschelsen Entdeckungen der Mondswelt, die neue Wellten erfinden wollten, beschämt; hier könnte ein Novellist, der Sternenreisen schreiben wollte, Studien machen."**

gisteren indført i en Sal, af en venlig, ældre Tjener, der gik ind i et Værelse indenfor Salen for at anmelde den Fremmede, men strax kom tilbage med Undskyldning fra sin Herre, forhindret i dette Øieblik ved et andet Besøg, som han troede snart vilde være tilende, og hvorfor han bad Magisteren tage Sæde en liden Stund, efterladende denne alene i Salen. Da Magisteren havde faaet Plads i Nærheden af den Dør, der førte til bemeldte Værelse, saa kunde han saare let høre, at man der var i en temmelig levende Samtale, medens man til samme Tid gik frem og tilbage paa Gulvet, og han hørte derfor det Hele saa tydeligt, at ikke et eneste Ord gik ham tabt. Samtalen førtes paa Latin, og den angik Roms Antiqviteter, en Gjenstand, han, selv stor Latiner og bevandret i disse Antiqviteter, ikke kunde negte sig at lytte til med spændt Opmærksomhed. Vel forundrede det ham kun at høre een Stemme, afbrudt ved længere eller kortere Pauser, under hvilke den Talende syntes at have faaet Svar, der gav denne Anledning til nye Spørgsmaal; men at den af de Samtalende, som han kunde høre, var Swedenborg, antog han for afgjort, og det lod ogsaa til, at denne var særdeles vel tilfreds med sin Gjest. Hvo denne var, kunde Magisteren dog ikke udgrunde; det var ham kun klart, at Samtalen egentligt angik Personer og Forhold i Rom under Keiser Augusti Tid, og deriblandt fremkom Particulariteter, som han søgte at tilegne sig med saa meget større Interesse, som de vare ham aldeles nye. Men just som han, fordybet i selve Gjenstanden, var nærved at glemme det Forunderlige ved dens Behandling i hans Nærhed, gik Døren op, og Swedenborg, kjendelig fra Portraiter og Beskrivelser, traadte ud i Salen med et glædestraalende Ansigt. Den Fremmede, der reiste sig, hilsede han med et venligt Nik men kun i Forbigaaende, thi sin egentlige Opmærksomhed rettede han paa et for denne usynligt Væsen, som han under en stadig Bukken ledsagede igjennem Værelset hen til den modsatte Dør, sigende dertil paa smukt og flydende Latin flere Forbindtligheder, og udbedende sig den Bortgaaendes snarlige Tilbagekomst. Da han traadte ind umiddelbart derefter, gik han lige hen til sin nye Gjest og tiltalede denne

under et kraftigt Haandtryk: „Nu, hjerteligt velkommen, Hr. Magister, tilgiv, at De har maattet vente! Jeg havde et Besøg, som De mærkede". Den Reisende, forbauset og forlegen: „Jo, jeg mærkede det". Swedenborg: „Og kan De nu gjette hvem?" „Umuligt". „Tænk, min Herre, Virgilius! Og veed De vel, det er en *förbdlt hygglig karl.* Jeg har altid havt gode Tanker om Manden, og han fortjener det. Han er ligesaa beskeden som aandrig, og dertil underholdende paa en elskværdig Maade." — „Saaledes har jeg ogsaa tænkt mig ham." — „Rigtigt! og han er sig aldeles liig. Det vil muligen ikke være Dem ubekjendt, at jeg i min første Ungdom sysselsatte mig meget med romersk Litteratur, endog skrev nogle *Carmina*, som jeg lod trykke i Skara?" — „Jeg veed det, og alle Kjendere vurdere dem høit." — „Det glæder mig, og, vel sandt, dermed fløi min første Ungdomskjærlighed. Mange Aar, mange andre Studier, Beskæftigelser og Tanker ligge imellem den Tid og nu. Men Virgils saa uventede Besøg tilbagekaldte en Deel Ungdomsminder, og da jeg nu fandt ham saa artig, saa meddelende, besluttede jeg at benytte mig af Leiligheden og at spørge ham om Ting, om hvilke Ingen kunde vide bedre Besked. Han har ogsaa lovet mig at komme tilbage, om ikke før, da — —. Men lader os nu tale om noget Andet! Det er længe siden, jeg traf Nogen fra Sverrig, og dertil en ung Academicus! Træd ind, og sæt Dem hos mig! Hvormed kan jeg tjene Dem? Men gjør mig nu først Rede for Alting der hjemme, baade Gammelt og Nyt." — Og derefter (saaledes vedblev dette Optrins Vidne og Hjemmelsmand til sin fortrolige Ven, fra hvis Læber vi have modtaget Beretningen) bemærkede jeg under hele min Samværen med denne besynderlige Mand, som jeg siden besøgte flere Gange, ikke det mindste Forbausende undtagen hans uhørte Lærdom i alle Grene af menneskelig Kundskab og Forskning. Senere berørte han aldrig nogetsomhelst Overnaturligt eller Visionairt. Saa forstyrret han end forekom mig i Begyndelsen, skiltes jeg dog fra ham med den største Taknemmelighed saavel for hans stedse i høi Grad lærerige Samtaler som for hans altid lige uskrømtede Velvillie i Raad og Daad, — og

dertil med den største Beundring, vistnok ikke uden Beklagelse over, at en Skrue var saa aldeles løsnet eller falden ud paa et vist Punkt hos denne sært agtværdige Mand.

Denne Anekdote er tillige mærkværdig af den Grund, at den fremstiller Swedenborg i den Situation, hvor han netop midt under et Aandebesøg faaer et Besøg af almindelig Art, en Omstændighed, der forklarer, hvorfor han — der ellers ikke udlod sig om Sligt i sit Omgangsliv, men nu overrasket og fuld af Indtrykket af Virgils Elskværdighed — oversaae aldeles, hvor vidunderligt det Hele maatte forekomme den unge Fremmede. Det var ellers hans Skik at bevare en streng Taushed om sine Aandesyner, og allermeest i Omgang med dem, som han fandt vare verdslige i Tænkemaade og indskrænkede i Dømmekraft. Gjørwells Optegnelse af sin Samtale med Swedenborg afgiver herom et Vidnesbyrd. Naar saadanne Personer forsøgte paa at anstille Forhør over ham, henviste han dem med faa Ord til sine Skrifter, knyttende dertil den Forsikkring, at „Alt, hvad deri staaer at læse, er bogstavelig Sandhed". Mødte man dette med den Indvending, at man umuligt kunde troe det, saa svarede han: „derover forundrer jeg mig ikke" og han ledede da Samtalen hen paa andre Gjenstande. Ogsaa viser det Ovenanførte, at han indtog meget snart eller efter de første Øieblikkes Forløb sin sædvanlige Taushed om alle sin indre Verdens Fremtoninger.

Men, som sagt, det er hans Lære, vi ville betragte, og dertil egentligt kun en vis Side af denne, en Side, hvis Betragtning fører til den Erkjendelse, at den i samme Maal, som den tilegnes i sin Sandhed, vil findes at være rig paa Skatte for Videnskaben, rig paa Skjønhed for Digtekunsten, rig paa Ære for Seerens Fædreland. Den, som magter at udgrunde denne Lære i sin Heelhed, er endnu ikke kommen; men rimeligviis vil ogsaa hans Dom blive, at Swedenborg, stor i Alt, er høi og hjertegribende selv i sine Vildfarelser. Heri ligner han Carl XII, hvis Yndling han var i sin Ungdom, og om hvis Genialitet, Kjærlighed til Videnskaberne og Planer til en svensk National-Dannelse han afgav, tyve Aar efter

Heltens Død, det dennes Historieskriver (Nordberg) tilstillede Vidnesbyrd, der stikker saa stærkt af imod den gængse Forestilling om bemeldte Konge som en raa Kriger. I den Omstændighed, at begge disse i forskjellige Retninger ligesaa høie som enestaaende Naturer vare Samtidige, ligger ogsaa Noget, der er en Tanke værd. Begge vare Sindbilleder paa det Dybeste og Fortrinligste, der kan gaae frem af det skandinaviske Nordens Skjød, men ogsaa paa al nordisk Storheds Tilbøielighed til at falde sammen i sig selv ved sit eget Overmaal. Saadanne Personligheder ligne hine Middelalderens ufuldendte Domkirker, hvis eneste Grundfeil er et Maal, der var altfor ubegrændset til at fuldbyrdes ved Menneskekræfter, og derfor yde et baade Ærefrygt og Forbauselse vækkende Skue af noget Stort, hvis pludselige Afbrydelse gjør det endnu mere uudforskeligt. Saa dybe Toner som Swedenborgs ere ikke hørte i Swithiod siden Eddaens Tid — i det Mindste med Undtagelse af den hellige Birgittas Sjælsbekjendelser, der heller ikke ere blevne skjenkede tilbørlig Opmærksomhed — og der kan siges om ham, som det lyder i Sæmunds Solsang: „at underlig Viisdom var ham i Drømmen sjungen", den Drøm, under hvilken han meget ofte „saae det Sande".

Det Følgende vil meest passende kunne inddeles i tvende Hovedstykker:

Philosophemer: **theoretiske, ethiske og æsthetiske,** uddragne af Swedenborgs ældre Skrifter, d. e. fra hans endnu ikke visionaire Tid;

og

Theosophiske Fragmenter: **Livet og Gud; Kjærligheden og Ægteskabet; Uskylden og Skjønheden.**

Meningen med Benævnelsen af det første Hovedstykke er, at man ikke tør vente sig der nogen fuldstændig Oversigt af Swedenborgs Philosophi, men kun et Overblik, navnligen af saadanne

Hovedtræk, i hvilke de theosophiske Anskuelser allerede bebudes øiensynligt. — Fremdeles maa her bemærkes, at hverken Rummet eller vor Plan tillade Andet end en simpel Fremstilling af Læresætningernes Indhold. Den, som vil gjøre sig bekjendt med Swedenborgs lærde og skarpsindige Stræben efter at begrunde disse igjennem en videnskabelig Beviisførelse, hvortil han har ladet alle Arter af Kundskab samvirke og bidrage, maa gaae til Grund-Skrifterne.

Philosophemer.

I. Theoretiske.

1.

Enhver vel udstyret Menneskesjæls dybeste Attraa er Attraaen efter Viisdom. At stræbe derhen er baade den ædleste Tilbøielighed og den helligste Pligt; thi jo visere Mennesket er, jo hjerteligere dyrker det Gud, jo velbehageligere bliver det for hans Kjærlighed.

Men den oprindelige og fuldkomne Viisdom (*sophia*) kan ikke besiddes af Mennesker. Ved sin Tilværelses Begrændsning og endnu mere ved det Onde, der klæber ved denne, er Mennesket alt for indskrænket dertil. Kun Kjærligheden til Viisdom (*philosophia*) kan Mennesket tilegne sig; men det paaligger derfor ogsaa Mennesket at lade denne Kjærlighed blive sand, og at stræbe efter den Kundskab, der bliver Frugten af en sand og blomstrende Viisdoms-Kjærlighed.

Denne Kundskabs nærmeste Maal og Indhold er det Natursystem, som vi kalde vor Verden, med dettes trende Riger: Mineral-, Plante- og Dyreriget, samt med Mennesket til Middelpunkt. Men virkelig Kundskab derom er ikke mulig uden videnskabelige Midler, og disse Midler, der skulle anvendes i Forening, ere: Erfaring, Mathematik og Ratiocination (eller den rene Fornuft-Betragtnings Slutnings-Kunst). At forene dem rigtigt, er at philosophere

rigtigt. Erfaringens Betragtningsmaade yttrer sig i den analytiske Methode, som gaaer fra det Ydre til det Indre, fra de igjennem Sandserne opfattede Virkninger til Aarsagerne og til de Hensigter, der ere selve Aarsagernes Principer. Fornuft-Opfattelsens Betragtningsmaade yttrer sig i den synthetiske Methode, der gaaer fra Tingenes Indre til disses Ydre, eller fra disses Principer til de sandselige Virkningers Aarsager, og endelig fra disse til Virkningerne selv. Denne Methode gaaer følgelig samme Vei som enhver Aandesjæls virkelige Liv, som enhver Forms eller Skabnings Tilbliven (f. Ex. Plantens indefra Frøet, Legemets indefra Sjælen), ja, som Al-Skabningen selv. Derfor er den synthetiske Methode den vigtigste i al philosophisk Forsken, uden denne er den analytiske Intet.

Igjennem de nævnte Kundskabs-Midlers Forening vinde vi den Indsigt, at Verden har et Ophav, der er en uendelig eller ubegrændset, Alt begrændsende Eenhed, omfatter i sit inderste og oprindelige Væsen et evigt Maal, og følgeligt gjør sig til en uendelig Virkens evige Aarsag, i den Hensigt deraf at lade fremkomme et Maalet tilsvarende, til dette ledende, practiskt Udtryk (*usus:* Gavn eller Nytte i høieste Betydning). Men i dette Verdens-Ophav er en Dobbelthed, den nemlig, at baade Maalets Princip aabenbarer sig som Aarsagens Princip, og Virkningens Princip som levendegjort af hiint, udgjørende tillige dets Legeme og som Saadant underordnet og tjenende. Nærmere betragtet viser det sig ogsaa, at hiint er det eneste egentligt Evige, fordi det bestaaer og lever udelukkende af sig selv, og som Saadant er hiint da en evig — Sjæl, d. e. (som evigt) selvbevidst og selvvillende, i sit hele Væsen altsaa aandeligt eller Aand; medens dette — som afhængigt af hiint — derfor heller ikke er evigt længere, end det kan deelagtiggjøres i hiints Evighed, hvis Kræfter det modtager under et legemligt Hylster, og som Saadant er det da i sit Væsen naturligt eller frembringende alt det, som vi kalde Natur, i hvilken altsaa Verdenslivets inderste Eenhed ligefrem aabenbarer sig. Men fra den Centralkraft, der som alt Endeligts Ur-Aand er Livets Kilde eller Gud selv som Ur-Lys, udgaaer Aabenbaringen dog ikkun middelbart, derimod umiddel-

bart fra den Centralkraft, der som Solen i enhver endelig Verdenskreds er et Billede af den guddommelige Ur-Sol. Paa modsat Maade forholder sig i denne naturlige Verden al Aabenbaring, der skeer i og ved det Aandelige, d. e. den udgaaer kun middelbart fra denne Kraft, derimod umiddelbart fra hiin.

Enhver særlig Verdens-Sol — saaledes ogsaa vor jordiske — forestiller som et særligt Livs-Centrum den indre eller guddommelige, men ingen Verdens-Sol er den Sol, som den forestiller. Deraf kommer det, at alt Naturligt, naar det kun betragtes som Saadant eller kun i og for sig, er (saavelsom dets Sol) noget Dødt, men tillige, at det (og netop ved den naturlige Sol) uafladeligt modtager Paavirkning af det Aandelige, samt ved denne Paavirkning bringes til et uophørligt Liv og en dertil knyttet Forplantnings-Evne.

Natur-Principet, følgeligt levende og livfuldt i samme Grad, som det inspireres af Aande-Principet, frembringer som sin Virksomheds første Yttring det første Begrændsede, et Væsen, som er det første Naturvæsen eller Naturens Livspunkt. Igjennem dette Punkt udstrømme nemlig fra Centralkraften i uafbrudt Spiral-Bevægelse de Virkninger, Egenskaber og Aarsager, der som elementaire og formative give Naturens Virkelighed Tilværelse og Synlighed i hele dens Mangfoldighed; og dette — hvorigjennem den virkende Grundkraft stadigt skrider frem fra det, som af al Tilværelse er det Første, det Inderste og det Høieste, lige ned til det, som er dennes Sidste, Yderste og Laveste — kan atter ikke skee paa anden Maade end i en uafladelig Følge af Klasser (*ordines*, *series*) og Grader. Hvorfor? Fordi det uendelige Ophav er Aand, Fornuft, Viisdom, og fordi ingen Natur formaaer at give et Billede af hele sit Indhold paa een Gang eller i en enkelt Virksomheds-Yttring. Klasserne ere Indbegreb, Graderne Maal af Natur-Tilværelsens vedvarende Udstykning til særlige Væsner; hver Klasse omfatter et uberegneligt Antal Grader, i hvilke dens eiendommelige Karakter fremtræder som hævende sig trinviis fra lavere til høiere Fuldkommenhed.

Vare Klasserne og ligesaa Graderne ikke indbyrdes forskjellige, saa vilde ingen saadan Udstykning kunne opstaae. Men For-

skjelligheden forhindrer dem alligevel ikke fra at være indbyrdes ligeartede eller analoge. Tvertimod, denne deres Egenskab er ligesaa oprindelig som hiin, og netop fra deres Ligeartethed faaer hele Udstykningen paa ethvert Punkt den Betydning, der udgjør det virkelige Liv. Thi som ligeartede hænge de alle sammen ved en Vexelvirkning, der yttrer sig overalt i en gjensidig Overeensstemmelse ifølge den for det samlede Verdensliv gjeldende Grundlov: constabilieret Harmoni. Følgen og Udtrykket af denne Lov er, at alle Tilværelsens Fremtoninger staae til hverandre i et, til saadan Overeensstemmelse svarende, fælleds Forhold, med et andet Ord, de korrespondere, saa at deels i enhver Klasse Alt er i indbyrdes Overeensstemmelse — kun med den af Gradens Fuldkommenhed afhængige Forskjel — deels i Almindelighed de Formaal og Væsner, der staae i høiere Klasse og Grad, stemme overeens med dem, der staae i en lavere. Heraf fremgaaer ogsaa, hvor vi end vende vor Betragtning, at ethvert Lavere stræber op imod et med sig samstemmende Høiere, af hvis Betydning det udleder sin egen; og det er saaledes synligt, at alene Opdagelsen af dette Forhold, igjennem hvilket begge samvirke til gjensidig Forstaaelse, afgiver Nøglen til en sand philosophisk Kundskab. Det værende Hele, som sammensat af Almindeligheder og Særligheder, kan netop af denne Grund fattes, thi medens hine speile sig i disse, afspeile disse hine.

Spørges nu, hvorfra hentes Analogien og fremdeles dennes Udtryk i den almindelige Korrespondens eller i Gjenbilledet, saa er Svaret derpaa i Grunden allerede givet, men fuldstændigere lyder det: Tilværelsen er i alle sine Serier og Grader en i det Uendelige individualiseret Fortsættelse af den fra det oprindelige Naturprincip udgaaende første Substans, der som Saadan har paa umiddelbar Vei modtaget en Form, som Aandeprincipet har paatrykt sit Præg een Gang for alle, og som Følge deraf aldrig kan forvandle sig til nogen Skabning, i hvilken Grundtrækkene af den første Form ikke give sig tilkjende paa en eller anden Maade. Til

samme Tid som det i bemeldte Substans givne Livspunkt fortsætter sit Indholds Udviklinger og Eiendommeligheder lige til Tilværelsens yderst-mulige Kreds, forplanter det ligeledes fra først til sidst denne sin ufravigelige Grundform, og dette foranlediger atter, at Serier og Grader befindes at være, hvad de ere, bestemte Klasser og Maal, uden hvilke aldeles ingen Individualisering vilde være mulig; fremdeles, at den særlige Virksomheds Fortsættelse, i hvilken det første Naturvæsens almindelige Virksomhed giver *sin* Fortsættelse tilkjende, udstrækker sig til en uafbrudt Kjæde af lutter Hensigter, Aarsager, Virkninger og Udbytter, samt igjennem en saadan Kjæde ledes til en fuldendt Fremme af den Plan, *ved hvilken* og *for hvilken* denne Kjæde i sit hele Omfang, d. e. Verdens-Altet, er til; — dernæst, at ligesom det Mindste bærer i sig og giver paa sin Grad og sit Tilværelses-Punkt en Forestilling (Repræsentation) af det Største, idet en saadan Forestillings Egenskab tillige er alle Mellemleds Grund-Egenskab, saaledes maae de Forhold, i hvilke de staae til hverandre, følgelig blive analoge; — og endelig, at bemeldte Naturlivs-Kjæde af samme Grund viser sig i en dobbelt Retning, nemlig paa den ene Side i en stadig *Nedstigen* fra det evige Ophav, paa den anden Side derimod i en stadig *Opstigen* til dette. Sandheden er, at kun i sin Opstigen bevæger sig ethvert Livs oprindelige Følelse og Betydning, saa at det alene derved (ethvert efter *sin* Klasse og Grad) frembærer for sit Ophav et taknemmeligt Udtryk af sin Bestemmelse, men Sandheden er tillige, at Opstigningen fremmes netop ved Nedstigningen og forudsætter denne; thi forgjeves ville vi søge efter noget Lavere og Ufuldkomnere, der ikke er til for et Høiere og Fuldkomnere, til hvilket det forholder sig som Muligheds-Vilkaar og Virkeligheds-Grund. Nedstigningen bærer i sig Opstigningen eller der findes paa den nedstigende Side ingen Tilværelse, der, betragtet fra rette Synspunkt, ikke er i *en eller anden* Retning og Grad opstigende tillige. — Dette er Hemmeligheden af Naturens Væsen saavelsom af dens Forbindelse med Mennesket og videre igjennem dette med alt andet Høiere.

2.

Naturens Princip, saa vidt som det meddeler til alle sine Skabninger det Liv, det selv modtager, forholder sig, betragtet i sin centrale Fremtoning, til disse som en Lysets og Varmens synlige Kilde, d. e. som Sol; og selv sat i Virksomhed af det aandelige Princip, der er den eneste egentlige Verdens-Sol, tragter det stadigt efter at danne sig til en Lignelse af dette, eller at samle sine Kræfter til Frembringelsen af en tilsvarende Afglands. Men skal en uendelig Eenhed kunne repræsenteres ved en endelig, saa kan det kun skee ved et uendeligt Antal endelige Eenheder eller Billeder, i hvilke hele den nysnævnte concentriske Virksomhed meddeler Naturens første (oprindelige) Substanser og Kræfter. Alle disse Eenheds-Billeder blive da, hvert for sig, Middelpunkter for Verdener, som de føde og siden omfatte lysende og varmende med Forældres Pleie, medens disse bevæge sig med barnlig Lydighed omkring hine i nærmere og fjernere Kredsløb. Ved deres Sphærers Berørelser, Krydsninger og Samvirkninger danne disse Verdens-Middelpunkter og Verdens-Kredse som Sole og Stjerne-Systemer et Hele, som er den fuldkomneste af alle naturlige Former, nemlig den himmelske, der i sin Anskuelighed er det, vi kalde Firmament: et Navn, som har sin Grund deels i Formens uforanderlige Varighed eller uforanderligt bestemte Regel, hvorfra alt andet Liv grundlægges, ordnes og opretholdes, deels deri, at alle dennes Bestanddele gjensidigen befæste (firmere) og stadfæste (constabiliere) hverandre i en harmonisk Samværen, hvor Samtliges Nydelse bestaaer i at være til for hverandre og for det Hele. Ingen har eller tilegner sig der Noget som sit Eget paa anden Maade, end ved at modtage som Sit Noget af det Fælleds, for at bringe det tilbage til dette, vistnok som anvendt efter eget Tykke, men alligevel til Tjeneste for dette Fælleds. Enhver stræber efter bedste Evne at tilbagegive eller at bringe videre, hvad han modtog, til alle de Andre, til det hele Universum, og derfor indelukke de heller ikke deres Lys i deres egne Sphærer, men sprede dette saa langt ud, som de formaae, lige til de fjerneste og mindst modtagelige Legemer.

Det er fremfor Alt heri, at den himmelske Form er alle andre Formers Grundbillede og Forbillede.

Forøvrigt kan det bevises aldeles strengt, at denne Form er den fuldkomneste af alle Naturformer, der i Almindelighed ere hverandre lige deri, at de befinde sig ifølge en vis Regel i en opad gaaende Bevægelse, hvis Aarsag og Beskaffenhed er, at enhver Form, samtidigt med Udviklingen til sin høieste Fuldkommenhed, gaaer over eller forvandler sig til en følgende. Efter Ordenen i denne opad gaaende Bevægelse, i denne Stigen ere de almindelige Naturformer følgende: den angulaire (den egentligt telluriske og geometriske), der udviklet til sin høieste Fuldkommenhed bliver sphærisk; den sphæriske, der udviklet paa samme Maade bliver spiral; den spirale, der i lignende Udvikling bliver vertical; og endelig den verticale, der ligeledes udviklet til sin høieste Fuldkommenhed bliver netop den omtalte himmelske eller coeleste. Enhver enkelt af disse bliver i den angivne Orden den Foregaaendes Maaler og optager i sig et Mere af Uendelighed eller Bestandighed, medens den til samme Tid bevarer et Mindre af Endelighed og Ubestandighed end sin Forgænger. Den himmelske Form er altsaa alle de andre overlegen, fordi den indbefatter det største Antal Uendeligheder og det mindste Antal Endeligheder.

Nærmere betragtet bør man tilføie, at de aldeles naturlige Almeenformer udslettes i den verticale Form; thi allerede i denne, der gjerne kunde kaldes den nærmest-himmelske (*infra-coelestis*), begynder — for saavidt som den er den himmelske Forms nærmeste Forberedelse og Indledning — Overgangen til Klasser, der staae over samtlige Naturformer. Den himmelske Forms Væsen er netop at være denne Overgang i Eet og Alt, og den er saaledes altid det stadige Forenings-Led, der knytter det Endeliges Former sammen med den Form, der ubetinget tilhører det Uendelige, nemlig den over-himmelske (*supra-coelestis*) eller aandelige, og som ingenlunde (liig de naturlige Former) strømmer ud fra det levendegjorte, men fra det levendegjørende Livs Lyskilde, denne i og ved sig selv levende Sol. Igjennem den himmelske

Form udgaaer enhver Meddelelse af Kræfter og Paavirkninger fra denne Sol og dens Verden paa saadan Maade, at en Samværen af alle disse Former, netop i den her antydede op- og nedstigende Følge, giver sig tilkjende baade i vort Universum som et Hele og i dettes mindste Dele og mindste Forbindelser.

Disse Formers Indhold antager forøvrigt, fordi det er levende, en Utallighed af Forandringer i Fremtoninger og indbyrdes Forhold, medens Menneskesjælens Ideer alligevel ere de aandelige Udtryk af alt det, som er det Væsentlige og Bestaaende i disse Forandringer, men vistnok aldrig længere, end Ideerne ere klare og sande.

3.

Oldtidens Vise have ikke uden Grund antaget, at Tingenes Skabelse begyndtes med et Verdens-Æg, der kaldtes Chaos og indeholdt alle de Elementer til vor Verden, hvilke efterhaanden bragtes i den skjønneste Orden. Saaledes er virkelig Verdens og vor Jords Oprindelse. Planeterne ere i bogstavelig Mening deres Soles Børn; og den Planet, vi beboe, fødtes ligesom dens Sødskende af vor Sol, d. e. af et Æg eller en Livsmoder. I Tidens Begyndelse var Solen først ene, men længe varede det ikke, førend den omgaves af Afkom. Thi de Udstraalinger, Udaandinger og Uddunstninger, der strax strømmede fra den, maatte, saalænge der i det nærmeste Rum ikke fandtes Noget, hvorpaa de kunde rette sig, altid vende tilbage til Solen; og deraf opstod omkring denne en Sammenpakning, et taageagtigt Slør, som tilsidst fortættede sig til en hvidagtig Masse. Da Udstraalingens og Udaandingens Virksomhed derved indesluttedes, men ikkedestomindre vedblev, fulgte atter deraf en tiltagende Standsning rundtom hele Kredsgrændsen eller en Massens Forhærdelse til en Skorpe, en Skal, der indesluttede alle gjærende og forplantningslystne Kræfter saavelsom Grundstoffet til en saadan Forplantning. Men det Øieblik indtraadte, da Kræfterne havde naaet deres høieste Spænding og Stoffet sin Modenhed, og nu brast Skorpen eller Skallen, og de levende Verdenslegemer, af hvilke vor Jord var eet, styrtede frem i Rummet som egne Verdener.

omend afhængige af deres Moder, der følgeligt ogsaa som deres Baners Middelpunkt altid forbliver deres Livs-Omskiftelsers Ordnerinde og Beherskerinde. Og medens i Alting det Mindste former og retter sig efter det Største, gjelder for alle Verdens og Jordens Væsner den Grundlov, at kun af en Livsmoder, et Æg, et Frø (hvorledes disses Art og Form end ere) kan Noget fremgaae til Liv, alene med den Forholdets Forskjellighed, at ved Solens Svangerskab og Barnefødsel virkede den sig forplantende Varme indenfra udad og først senere udenfra indad, hvorimod den virker omvendt hos de vegetabile og animale Væsner, for hvilke Solen er den fælleds ydre Livs-Betingelse.

Det tilkommer en, Naturen sig viende, philosophisk Betragtning at opdage ved en rigtig Forbindelse af Erfaringens Opfattelser, med mathematisk-physisk Kundskab og en fornuftig Slutnings-Lære, hvorledes den jordiske Verdens-Udvikling er gaaet frem lige fra dens første Begyndelse indtil dens nuværende Stadium. Følgende Antydninger herom turde fyldestgjøre det Maal, som foreligger i disse Blade.

De nyfødte Verdener kunde i Begyndelsen kun lidt efter lidt forlade deres Moders nærmeste Omgivelse, fordi de temmeligt længe behøvede hendes Brysters Die. Men Udaandingen af hendes Ild-Kræfter var nu frigjort og forvandlet til en egentlig og fuldstændig Udstraaling, og derved fyldtes snart de hidtil tomme Afstande omkring hende med Livsaande (*auræ*), ligesom disse saaledes fyldte Afstande bleve det Rum, i hvilket de levendegjørende Aandepust fordeelte sig som Livsluft (*aether*). I denne, der samlede dem alle i en fælleds Atmosphære, befandt sig de spæde Verdensiegemer ligesom lagte i Svøb. Men efterhaanden mere udviklede, frigjorde de sig til Bevægelse paa egen Haand, og ordnede ligeledes efterhaanden disse Bevægelser til bestemte fra Solen tillige fjernere Baner, saa at i samme Forhold, som Rum-Dimensioner opstode og ordnedes, opstode og ordnedes ligeledes Tider. De Forhold, som fremkom derved, bleve de gjeldende ikke alene for dem selv, men tillige for det Selskab, der ledsagede nogle af dem fra Hjemmet

ligesom Riddersvende eller Terner. Af en Saadan betjenes vor Jord; det er den, der i Særdeleshed om Natten holder Moderlysets Billede i et Speil for Jordens Ansigt. Saaledes blev Løbet omkring Solen til en ordentlig Vandring, efterat dens Børn først havde, ligesom andre Børn, krøbet og lært at gaae samt i længere Tid og i hurtige Svingninger hoppet og dandset omkring den. Endnu grødagtige og bløde samt næsten uden Tyngde, fordi de vare mere Punkter end Omfang, kunde de ikke Andet end antage Kredsformen baade for sig selv og for deres Bevægelser, og dertil bragtes de baade ved deres unge Kræfters Stræben mod Centrum og ved Følgen af deres Stilling til Solen og dennes moderlige Tiltrækning.

Naar vi nu fæste vor Opmærksomhed særligt paa Jorden, saa finde vi, at den spæde Jordmasse maatte fremskynde sine tidligste Omløb i en hastig Spiral-Gang, for med størst-mulige Hurtighed at naae saa vidt, at den kunde vende sit endnu ikke uddannede, nøgne Legemes samtlige Punkter imod Solens Paavirkninger, for derved atter at udvikle af de primaire Elementer alle de secundaire, der som vandagtige, saltholdige og metalliske o. s. v. have ved Jordens mangfoldige Omskiftelser og Forandringer naaet et Stadium, skikket til at frembringe den Tilstand, i hvilken vi nu befinde os, omgivne af Naturens trende Riger. Men som Alt i Naturen baade bestaaer og opstaaer ene og alene ved en Dobbelthed eller ved Forbindelsen af active og passive Kræfter, blev det til en saadan Udvikling og Uddannelse nødvendigt, ikke alene at den Atmosphære (Ætheren), der er de active Kræfters egentlige Spillerum, var til, men tillige at disse modsatte Kræfters yderligere Formæling frembragte en ny Atmosphære, der blev de passive Kræfters Spillerum; og denne Atmosphære er den umiddelbare Jordluft (*aer*), en Ætherens Afglands, der slægter denne paa og vil ligne den, samt frembringer i en vis Modification alle Fremtoninger af Lyd, ligesom Ætheren frembringer i en vis Modification alle Fremtoninger af Lys. Men den har Tyngde og Tæthed, og kan derfor ikke alene modtage Solens Ild-Udstrømninger, men tillige tempere disse ved sine Egenskabers vexlende, større eller mindre Maal, samt paavirke alt

Jordliv med det Spændtryk, der er nødvendigt til at sætte og holde det i Stand til en livskraftig Mod-Spændstighed.

I samme Forhold atter som denne Jord-Atmosphære ved sin Tæthed og temperative Karakter skilte eller afsondrede sig som noget Eget fra Verdens-Atmosphæren eller Ætheren, indklædtes derved igjennem de tungeste Deles Nedslag den hidtil mere flydende end faste Jordkjærne i Noget, svarende til det Verdens-Æg, af hvilket den selv var gaaet frem, nemlig i et til klodeformig Skorpe sig mere og mere stivnende Hylster, der efterhaanden condenseredes i et voxende Forhold, altsom nye Bestanddele kom til baade udenfra og indenfra, samt i sidste Tilfælde ligesom dukkende frem til Overfladen fra dens endnu gjærende og kogende Indre. Denne Jordskorpe, den egentligt haandgribelige Materie, modnedes alligevel ikke for det Øiemed at briste til Frembringelse af nye Verdenslegemer i det Store; thi de modtagne Solkræfter syntes at have opnaaet det Maal at anvende deres Virksomhed for og paa selve Jorden, og at frembære Overskuddet som en Taknemmeligheds-Yttring til Moderen. Den blev staaende ved det Hverv, hvortil Jorden, svulmende af Liv paa alle Punkter, nu overgav sig, det nemlig, at aabne sit Skjød til Frembringelse af nye Verdenslegemer i det Smaae, uadskilleligen forenede med den selv saaledes, at Jordens Overflade inden kort Tid var bestrøet med æg-artede Spirekorn til sine trende Rigers hele Indhold, hvorved da det minerale omsluttede det vegetabile, og dette atter det animale, Alt til den samlede Bestemmelse, at nye Kræfter, Virkninger og Udbytter skulde gaae frem af de allerede givne i en uafbrudt Følge og Forøgelse. Og først nu havde Jorden antaget Udseendet eller Ansigtet af en Jord; men i denne dens første Tilstand var alt det varmt, som nu er koldt, saa at de Vande og Bække, der spillede igjennem dens Hud som Aarer, udsprang fra varme Kilder, ligesom den endnu var aldeles indhyllet i en lunken Morgendugs-Taage, der vedligeholdt Luftens opklækkende Mildhed.

Saa langt havde nu de tre Principer: Lyset som det solariske, Ætheren som det intermediaire, Luften som det ter-

restre, bragt Jordens Indretning ved deres Samvirken, og Jorden befandt sig altsaa i sin Barndoms-Alder, begavet med enhver Evne til at gaae kommende Alders-Stadier imøde; thi dens Livsløb har ligesom alt Andet, der tilhører Naturen, ikke alene Aars- og Dag-Skifter, men ved Siden deraf, omend i det Store, den Vexel og Følge af Livs-Aldre, der i det Smaae finde et Tilsvarende i Aarets fire Tider og Døgnets fiirdeelte Timer. Nu forestod derfor Jorden en Overgang fra Barndommen til Ungdommen, og denne Overgang blev da dens jomfruelige Alder, af hvilken et sig aarligt gjentagende Billede, omend flygtigt og afbrudt, vender tilbage i det, vi kalde Vaaren eller Forsommeren. Men hos Oldtidens Vise og Skjalde, der, sammenlignede med os, levede i et nærmere Samqvem med Himmelen, træffe vi det fuldstændige Billede i et af deres hellige Sagn, hvilket den Uvidende kalder Sagasnak; men det er intet Mindre end Mindet om et Tidsrum, som de kalde Guld- eller Saturni-Alderen, i hvilken Jorden, prydet med en bestandig Vaar, beboedes og umiddelbart regjeredes af lutter himmelske Magter og Dyder. Et saadant Tidsrum har virkeligen og beviisligen været til. Vi have seet, at den spæde Jord, voxende i Kraft op til en større Selvstændighed, fjernede sig mere og mere fra Solen i udvidede Afstande og Kredsbaner lige til de aller-yderste, der vare den bestemte, og paa hvilke den siden har holdt sig. Men det kan bevises, at den under Tilbagelæggelsen af disse Stadier nødsagedes til at indtage et Mellemstadium af saadan Beskaffenhed, at de aarlige Omløbskredse viiste hverken — som dens tidligere — nogen Overvægt af Hurtighed og Sammentrækning, eller — som dens senere — en lignende Overvægt af Langsomhed og Udvidelse. Hvad monne Følgen heraf blive? Om ikke den, at de fire Aarstider vel fremtraadte som Saadanne, men saa tæt i hverandres Spor eller med den Hurtighed og Inderlighed i gjensidige Paavirkninger, at Vaarens Kræfter ingen Tid fik enten til at opglødes af Sommerens, eller til at afkøles af Høstens, eller til at undertrykkes af Vinterens? Alle fire virkede derimod i Forening til at temperere den fælleds og dermed tillige hverandres Livsvarme. Intet Under, at

Udtrykket af en saadan Temperatur blev i Virkeligheden en uafladelig Vaar, der netop afspeilede sig i Døgnskifternes Forhold, i hvilke Morgentimernes friske Mildhed — let forhøiet af Middagens Varme, idet denne allerede mættedes af den i sin Fremtræden begyndende Aftensvale — vendte efter nogle Øieblikkes Nat tilbage i en ny Morgenrøde, der endnu kyssede den forsvindende Aftensols Straaler. Fremdeles kan det bevises, at denne vaarlige Tilstand fremmedes i hiin Tidsalder ikke alene af baade Tid og Rum men af Stjerner, Maane og Jordens egen nærmeste Luftkreds tillige: af Stjernerne ved en uafbrudt Belysning i de korte Nætter, af Maanen ved et langt rigere og mægtigere Skin (en Følge af dens større Nærhed ved Solen), af Atmosphæren ved den stadige Klarhed og Stormløshed, der frembragtes ved alt det Foranførte og lod Vexelvirkningen imellem Jord og Luft, nødvendig til Udviklingen af alle de i Jordens Skjød svulmende Livskorn og Livsæg, yttre sig alene som en vederqvægende Dug og som milde Luftninger.

Og hermed er da ogsaa Hensigten betegnet, hvorfor Jorden blev deelagtig i den Lod at gaae igjennem en saadan Vaarens Tidsalder fra sin Barndom over til sin Ungdom. En paa Kjærlighed saa rig Samvirken af Verdens-Altets Naturkræfter var nødvendig først og i Almindelighed for Muligheden af Jord-Væsnernes Fødsel, Næring og Pleie, og dernæst i Særdeleshed for de større Væsens-Arters Fremkomst, hvilke ikke kunde udrustes med tilstrækkelig Kraft paa nogen anden Maade, naar de under en fortsat Tilværelse, selv efter Jordens første Vaarlivs Ophør, skulde baade forplante sig og strække deres Levetid langt udover Grændsen af den Alder, i hvilken (omend kun i en kort Tid) ethvert levende Væsen endnu bærer den første Vaars Lignelse. Saaledes fremgik i den efter indre Bestemmelse givne Orden Urter, Buske og Træer, bærende uafladeligt og paa een Gang baade Blomster og Frø, hvori de nedlagde deres egen Natur som en skabende Drift, for siden at overgive Frøkornene til den store Moders videre Omsorg. Det egentlige Hjem, hvorfra alt dette gik ud, var en særlig dertil skikket Egn, et Høiland, ved sin Beliggenhed Ætheren og Solen nærmere, en viid Strækning af Lunde

og Blomstergaarde med utallige Kilder, hvorfra Strømme og Bække, legende med deres deilige Bredder i sagte Svingninger, fordeelte sig til alle Sider ud til den øvrige Jord. Dette var den berømte Lystpark, kaldet Paradis, hvor nu snart fremgik af nye Æggestokke — der (paa den Tid) skabtes ved fornævnte Væsners umiddelbare Samfærd — nye Væsens-Arter til med Selvbevægelighed og overhovedet med „Liv" i egentlig Forstand at svare til det Øiemed, for hvilket deres Forgængere fik Tilværelse. Derefter indfandt sig Orme, Insekter, Fugle og Dyr, baarne frem, de tvende Første fra Urternes og Græssets, de Følgende fra Buskenes og Kratskovenes, de Sidste fra Træernes og Høiskovenes Moderskjød, Alle i opstigende Orden, tilkjendegivende Sandser, der mere og mere aabenbarede Analogier af Forstand, og trædende frem med Ansigter og Skikkelser, der med tilsvarende legemlige Former udtrykte Fornemmelsen af en Sjæl. Ogsaa de med Vand bedækkede Dele, i Væddekamp med Fastlandet om at føde og at opfostre, frembar Væsner, hvis forskjellige Slægter fulgte efter hverandre i næsten lignende Ordensrækker; og saaledes nærmede sig sin Fuldendelse den herlige Kjæde af Led, ved hvilken den levendegjørende Verdenskraft, som i alle Retninger bringer det Aandelige i Berørelse med det Naturlige, uafladeligt stiger op til et Indre eller et Høiere som sit Første, hvorfra denne Kjæde steg ned til et Ydre og Lavere som sit Sidste. Men Hensigten med at stige ned var at forberede overalt de fuldkomnere Individualiteter ved de ufuldkomnere, hvilke alligevel nyde deres Maal af Tilværelse (deres høist mulige Fuldkommenhed) netop i den Lod at tjene til en saadan Forberedelse eller til Betingelse for de fuldkomneres Tilværelse; og denne Hensigt var tillige Bæreren af den Tanke, at Tilbagegangen opad skulde fortsættes lige til Frembringelsen af saadanne Væsner, der klarest udtrykke og med fri Bestemmelse stræbe efter at ligne alles fælleds guddommelige Ophav. Tænke vi os nu i sit Hele denne til sit Udspring omsider tilbagevendende og sig der samlende Kjæde af Tendenser og Resultater, der altid forvandle sig til Aarsager og Virkninger, for af disse som Middel at lade nye og høiere Resultater udvikle sig til nye og høiere

Formaals Aabenbarelse: saa bliver det en Selvfølge, at de fremkommende Væsner ville, alt som deres Klasser og Grader stige i Fuldkommenhed, stedse blive fuldstændigere Sindbilleder af dette Ophav eller af den guddommelige Aand, der — som svævende over sit Verdens-Hele med en ordnende Indflydelse, lige virkelig og lige virksom i det Mindste og meest Særegne som i det Største og meest Almindelige*) — med Grund kaldes „Forsyn", fordi den har været og er det Heles Bærer i et evigt Fremsyn. I den første Ungdomsruus, under hvilken Naturen udviklede sig og endnu saa urfrisk og varm bar Præget af de aandelige Indflydelser, frembragte den ligeledes mangfoldige Arter af Blomster, Fugle, Land- og Vanddyr, der deels ved deres Størrelse og Styrke, deels ved en eller anden symbolsk Skjønhed nærmere betegnede baade deres Udspring og det Hele. Saaledes f. Ex. Blomster, paa hvilke Himmel-Kredsløbene saaes afbildede med deres Sphærer i forskjellige Farver og over disse en Krone; Fugle, bærende paa deres Vinger Miniaturmalerier af Paradiset eller af en eller anden Deel af samme. De fornemste Arter af saadanne Skabninger findes ikke mere, kun fjernere Slægtskaber. I Almindelighed er den menneskelige Forestilling nu for afmægtig til at gjøre sig noget rigtigt klart Billede af de Skjønhedens og Yndens Undere, til hvilke dette ikke forglemte, men aldrig tilbagekaldte Paradis indbød alle Sandser.

4.

See vi nu tilbage, saa foreligger os allerede et Hele, hvori den Alt gjennemgaaende Typus af Verdens-Æg som alle Væsners Grund-Begyndelse er umiskjendelig i visse fortsatte Overeensstemmelser, af hvilke enhver enkelt er et Dække, der i en eneste op-

*) Swedenborg bemærker herved meget træffende, at Universum ikke vilde være Universum, naar det ikke var den almindelige Sammenfatning af lutter Særligheder og Enkeltheder, hvis virkelige Liv og Begreb bestaaer alene ved disse; og at i fuldkommen Lighed hermed et Forsyn, der kun var Forsyn i Almindelighed, men ikke i Særdeleshed, vilde være en Uting baade som Gjenstand og som Forestilling.

rindelig Forbindelse indebærer den uudtømmelige Mangfoldighed af det, som skal udvikles deri, og at enhver Udvikling bliver i sin Klasse et nyt Dække for nye, endnu særligere Udviklinger. Saaledes havde alt det, som i vor Jords Plante- og Dyreriger er fremgaaet deels af Frø, deels af egentligt Æg, sit første Dække eller Indelukke i Paradisets Blomstergaard og Dyrepark; disse atter deres, nemlig det fælleds Ur-Æg, i selve Jorden; denne sit i det store solariske Æg, af hvilket Jorden med alle sine Sødskende vare komne frem; og endelig havde dette makrokosmiske Æg sit Udgangspunkt og Forbillede i den uendelige og guddommelige Sjæl, i hvis Indre ikke alene vort Solsystem, men ogsaa alle Verdeners Verden har været til fra Begyndelsen i en fremadskuende Forening som et evigt Nu, en uafladelig Nærværelse. Men netop denne Sjæl savnede desuagtet endnu et den eiendommeligt, tilsvarende Modbillede. Thi i alt hidtil Frembragte var endnu kun en Natursjæl (*vis genitrix seu plastica*, *animæ assimilanda*) udviklet i Dyreriget i det Høieste kun til *anima bruta*, d. e. til analogiske Forberedelser og drømmeagtige Lignelser af egentligere Sjæls-Egenskaber. Endnu savnedes et Væsen, der kunde henføre Skabningens Herlighed til en egen Sjæl, til Selvbevidsthed og aandelig Fornemmelse; Nogen, der fra en saadan Fornemmelses-Evne, følgelig igjennem Forstanden, kunde drage Slutninger fra alle disse Harmonier til den Skjønhed, fra alle disse Skjønheder til den Ynde, fra alt dette Yndefulde til den Godhed, der er Livets Mening og Sandhed; Nogen, der kunde i Samlivet med denne Godhed vinde Saligheden. Endnu var ikke kommen den Jordens Søn, den Aandesjæl (*mens*) i Menneskeskikkelse, som skulde magte at betragte fra det jordiske Paradis det himmelske, og atter hiint fra dette, følgelig paa een Gang omfatte begge i ēn indre Skuen, for af begges Forening at nyde det rigeste Maal af mulig Glæde. I hele Naturen, endog i dens allermindste Dele fremlyste paa den ene Side Udtrykket af noget meddeelt eller undfanget Guddommeligt, paa den anden Side en Længsel efter at kunne frembyde sig i og med dette Udtryk til et Væsen, der maatte være den inderligste Sammensmeltning af

Liv og Natur eller selve Fuldendelsen af samtlige Naturkredses Tilbagevenden fra et Sidste til et Første, omfattende dem alle i et Fælleds, medens et saa beskaffent Væsen alene vilde kunne frembære for sig selv og de øvrige Væsner i Forening en udødelig Tak til det Guddommelige. Med eet Ord, Mennesket, omend fuldstændigt forberedet ved Naturen, var endnu ikke til, og Skabningen ventede sit Smykke, den skabende guddommelige Verdens-Betragtnings første og sidste Maal; thi medens alle Mennesket forkyndende Herolder opfattede deres Livs Indhold og Form kun i Forhold til en dunkel Natur-Tilværelses snevre og uforanderlige Standpunkt, skulde Mennesket alene forlenes Magt til, skuende opad, at drikke Lyset af Glædens og Kjærlighedens rene Kilde og i denne at see sit Livs klare Afspeiling som en Afspeiling af det Hele, idet Livet selv møder det i denne som alt Livs-Giver, d. e. som Gjenstanden for en salig, omend skjælvende Tilbedelse.

Vi have seet, at omend Jorden i Grunden var paradisisk overalt, saa fandtes alligevel paa denne en Egn, der fortrinsviis var dette og deraf havde faaet sit Navn. Men dertil fandtes ogsaa i dette Paradis en Strækning, saa særligt begunstiget med klimatisk Beliggenhed og alle dertil knyttede Fordele og Skjønheder, at den i sit Forhold til det øvrige Paradis indtog samme Plads som dette til den øvrige Jord, altsaa en Strækning, der udgjorde selve Paradisets Paradis. I dettes Midte stod et Frugttræ, det herligste af alle Træer paa Jorden, thi det var den høieste Fremtoning, det mægtigste Udtryk af en forgangen, i Væsnernes Urskikkelser antydet og gjeldende Lov, forkyndende, at i samme Maal, som Tingenes uorganiske Begyndelser overvældedes af de organiske og traadte under disse samt i Baggrunden kun som Grundbetingelser, maatte den i de lavere Organismer virkende Naturudvikling hæve sig til en Akt, ved hvilken disse paa umiddelbar Vei gjordes til de i Verdensplanen tilsigtede høiere Organismers frembringende Kræfter. I denne Hensigt opvoxte derfor nu ogsaa et enkelt Træ, i hvilket Planterigets hele Evne var virksom i den Grad, at de fineste og meest udsøgte Naturens Kræfter og Væsentligheder vare tilstede i dette Træes

Safter og udfoldede sig til en Frugt, der blev det sidste og betydeligste af de Æg, af hvilke Væsnernes Slægter gik frem. Det var et mikrokosmiskt Verdens-Æg, der fuldstændigt svarede til det makrokosmiske, af hvilket hele den jordiske Naturverden ligeledes var fremgaaet, og som derfor (eller i Kraft af en saadan Overeensstemmelse) bar i sig et Middelpunkt, hvor Naturen kunde — med en i dette Punkt ligesaa opflammet som sammentrængt Virksomhed — modtage fra den — sin Virksomhed ligeledes i dette Punkt concentrerende — guddommelige Aande-Sol en lynende Livsstraale. I og ved denne Straale strømmede ind i Ægget en Væren eller et Liv af overhimmelsk Form, for at forene Endelighedernes Naturverden med Uendelighedernes Aandeverden igjennem et Væsen, skabt baade for Jordens og Himmelens Universum. Og strax yttrede sig her den fra Begyndelsen imellem det Aandelige og det Naturlige constabilierede Harmoni saaledes, at i samme Øieblik Gnisten af dette undfangede høiere Sjæleliv begyndte at røre sig, fremtraadte som beredvillige Tjenere de physiske Substanser og Functioner, der skulde uddanne dette Livs eiendommelige Naturredskab eller Legeme til en livsfrisk og skjøn Eenhed med dets Bestemmelse. I Gnisten boede nemlig allerede disse Substansers og Functioners Behersker, der befalede dem ufortøvet at understøtte hans brændende Attraa efter en Udvikling, der ikke kunde iværksættes uden en allerede forudgaaende Udvikling af det legemlige Hylster, til hvis Fuldendelse han opfordrede dem. Thi den fra Aandeverdenen Ankomne kunde ikke tøve med at handle i Overeensstemmelse med sit Væsen, der skulde aabenbare sig som Aand, d. e. som Repræsentant for et Maal, eller som Hensigt og Villie til med Forstand at fremme Maalet ved Midler, der i Egenskab af Aarsager og Virkninger blive bidragende Udbytter. Udgaaende fra sit første Livspunkt som en lille Stjerne, begyndte Beherskeren derfor at yttre sin Tilstedeværelse igjennem svingende Radier, som han krummede til Ringe i Liighed med Himmelens Kredse, og saaledes formede han en Himmel i Billede, en Olymp, bestemt til rene Intelligensers Bolig; og ved denne Olymps Tinder og Kredsgrændser befæstede

han en utallig Mængde følsomme Traade, som han trak ud til Kjæde i en ætherisk Væv, hvis Mellemrum han fyldte med tunge Elementer og jordiske Vædsker. Saaledes bragtes endeligen tilveie deels ved en kunstig Sammenslyngning af Muskler og Nerver, deels ved det Heles mod Jorden dragende Eiendommelighed den kostelige Organisme af et fuldbaaret Menneske-Legemes Lemmer og indvendige Dele, Altsammen Trappetrin, paa hvilke den udødelige Aand skulde fra sin Olymp eller fra — det øverst i dens Legeme opførte — Naturens høieste Vagttaarn stige ned til det jordiske, for derfra atter at stige op til det himmelske og oprindelige Paradis.

Saadan Frugt bar det vidtberømte Træ, der under Navn af Livsens Træ endnu lever i de ældste historiske Erindringer, et Navn, baade givet og bibeholdt af den gyldigste Grund. De gunstige Indflydelser, under hvilke Frugten blomstrede, fremmede ligeledes dens Modnen; den blev en Kjærlighedens Gjenstand, i hvis Pleie samtlige Jordens og Himmelens Magter kappedes baade ved at tilbyde Alt, som kunde frede og fremme, og ved at tilbageholde Alt, som kunde forstyrre og hindre. Og saaledes skete det omsider, da Modenhedstiden var fuldkommen, at den bævende Ranke, ligesom overlæsset af den svulmende Drue, sagteligt sænkede ned til Marken sin gyldne Klase, og modtoges der i en af ventende himmelske Væsner omgiven Blomsterseng. Under den lysrigeste Stjerneglands fra en Nathimmel, i hvis Bryn Morgenrødmen snart blussede frem, aabnede sig da pludseligt det sidste Verdens-Æg og, vel at mærke, indvendigt fra af det nye Verdens-Medlem selv igjennem en let Bevægelse, der endte med, at han inddrak et med den friskeste Morgenluft blandet Livspust, som Skaberen selv blæste ind i hans Lunger. Og her laae nu det nyfødte første Menneske, nøgent, men iført Uskylden, der omgav Ansigt og Skikkelse med en straalende Skjønhed, baglænds, med Ansigtet vendt imod Himmelhvælvingen og hævende i Veiret under en mærkelig Læbernes Bevægelse de over Brystet foldede Hænder, for at indvie sit begyndende Liv, omend ikke med en bevidst, i alt Fald med en billedlig Takkebøn til sin og alle Aanders Fader.

Det er vel bekjendt, at Dyrenes Barndom ligefra deres Fødselstime udmærker sig fremfor Menneskenes ved større Legemsfærdighed eller en større Instinktets Magt over Legemet til at indrette dettes Bevægelser overeensstemmende med deres Trang og Hensigt. Deres Fortrin i denne Henseende grunder sig imidlertid kun paa deres lavere Bestemmelse, den, at fødes til at yttre sig alene som Natursjæl, i hvilken som Saadan intet personligt Selv-Liv er tilstede. Mennesket derimod fødes til Handlinger, i hvilke en egen Sjæl skal udtrykke som sine baade en uendelig Villie og en uendelig Forstand; og dette er Grunden til, at dets Legeme som endeligt kun i en langsom Væxt formaaer at udvikle sin Evne til at være det sandselige Redskab for en Sjæl, der ikke som Dyrenes bliver staaende indenfor en vis, aldrig overskridelig Kreds, men selv voxer i Uendelighed (*in infinitivum*). Men i Stedet for at Menneskenes allerførste Opdragelse nu maa skee udenfra indad eller begynde med Indtrykket fra den lavere Sandsning, igjennem hvilken efterhaanden de høiere og indre Kræfter vækkes, saa skete dette omvendt med det første Menneske, nemlig indenfra udad saaledes at Sjælen, modtagende sin Næring umiddelbart ved himmelske Indflydelser, strax formaaede at ane sin Udvikling med en Livlighed, der ufortøvet satte den i fuld Udøvelse af sine Rettigheder som de menlegemlige Organers Beherskerinde. Vistnok gaves for det første Menneske ogsaa en Barndommens første Tilstand, men denne gjennemgik det i en langt kortere Tid og paa en ligeledes langt mindre ubeskyttet Maade, end senere er bleven det Sædvanlige. Dertil virkede baade bemeldte Anelses Styrke og i Forbindelse med denne de himmelske Frænders Ledelse saavelsom den disse ubetinget adlydende Naturs hulde Omsorg. Saaledes formaaede det spæde Væsen, ligesom forestillende i mimisk Handling den det iboende Aand, at hente uden andre Menneskers Hjelp sin første Næring (af Modergronens Saft), at krybe, at lære sig at gaae o. s. v., medens alle dets dobbelte Natur meest passelige Veilednings- og Lokkelses-Midler anvendtes. Til at gaae bragtes det f. Ex. deels ved de over dets Hoved hængende, mangfoldige Frugters indbydende Glands,

deels ved Billeder af andre Børn, der lignede det spæde Væsen, men fløi og, i samme Øieblik de nærmede sig, atter fjernede sig i Høiden, ihvorvel Barnet syntes at være deres bevingede Legebroder, saasnart det hævede sig i sin Stræben efter at følge dem. Og saaledes varede det ikke længe, førend Barnet vandrede over Paradisets Enge med sikkre Skridt og med sit mod Himlen vendte Blik, som det kun sænkede til Jorden, naar det maatte søge sin legemlige Føde paa denne.

Men kraftigere mættedes og styrkedes Barnet ved den Sjælsføde, hvormed det var bleven næret lige fra dets Fødsel. Det siges med fuld Føie: „Ideerne ere os ikke medfødte", thi vi kunne ikke allerede i den spæde Barnealder udskille det Gode og Sande, hvorimod Dyrene i Almindeligked kjende strax efter Fødselen det, som stemmer med deres Natur. Hos Mennesket var den indre Sandses Kundskabsvei den oprindeligt aabne, hvilket ogsaa vilde kunne siges om Dyret, dersom denne Sands var hos dette virkeligt en „indre", en aandelig, d. e. noget Andet end en kun i Instinktet hvilende Natursands. Adams Efterkommere dele med ham Egenskaben af en Aandesands, egnende sig til uendelig Fremgang i Lys og Indsigt, men hans Fortrin bestod deri, at hans første Erfarings-Kundskab var den, der erhvervedes umiddelbart ved denne Sands. Den samme Vei gik fremdeles alle opdragende Paavirkninger. Den Ny-Ankomne var nemlig ingenlunde overladt til sig selv alene: de samme himmelske Væsner, der havde baaret Faklerne ved det Leie, hvorpaa han fødtes, og vaaget over, at intet andet Lys end det høieste skulde tænde hans Livslys, havde ogsaa strax begivet sig til hans Indre og seet med Glæde, at dette var indrettet dem til Herberge paa den meest kunstrige Maade. Fremfor Alt havde de bemærket med stor Tilfredsstillelse i dettes øverste Vaaning den tidligere omtalte Olymp, der, formet ligesom Stjernehimmelen og det makrokosmiske Verdens-Æg, skulde blive alle udkaarede Intelligensers Bolig. I deres Glæde hittede de paa en Leg, hidtil ukjendt i Himlene, men nu kaldet Paradis-Legen, bestaaende deri, at de — i usynlige Ringdandse, der ved Sammenslyngninger bleve til synlige,

nøiagtigt ordnede og ind imod et fælleds Middelpunkt svingende Labyrinter — svævede igjennem alle Gangene i det ny-opbyggede Tempel, stillede sig omkring den spæde Indvaaner som flettede sammen i et eneste Væsen af over-himmelsk Harmoni, og førte ham fra hans eget Centrum ind i et, der laae endnu længere inde, hvor de fremstillede deres Myndling for selve Livs-Giverens milde, velkomstbydende Aasyn. De gjentoge nu atter deres egne Velkomst-Hilsener baade tidligt og seent, saa at han, snart vaagen snart slumrende og drømmende, hørte deres Samtaler og selv tog Deel i disse, stedse voxende i Kraft og i Viisdom.

5.

Lykkelig den, der rigtigt kunde meddele Indbegrebet af disse Samtaler! Ham vilde det være givet at føre sine Brødre til den guddommelige Belærings Dyb, til den høieste menneskelige Kundskab. De Intelligenser, der sendtes fra den høieste Sjæl (*mens suprema*) for altid at forblive hos den Førstefødte som dennes egne, forenede sig i dennes Tilværelse til et saa inderligt Samliv, at de snart udgjorde kun en e n e s t e Sjæl, den Høiestes Afglands, saaledes begavet med Evne til at skifte Form lige til det Uendelige, at endog dets Væsen blev en Eenhed med Formen. Om denne med sin Form identiske Substans bør nemlig vel mærkes, at den, som værende lutter Virksomhed, er fuldkommen netop saa vidt, som den er ubegrændset i sin Form-Omskiftelighed; thi jo høiere, oprindeligere og fortrinligere Substanserne ere, jo flere og uendeligere Maader besidde de til Form-Forandring, saa at Forandringernes Mangfoldighed i de høieste overstige al mulig Beregning. Denne sjælelige Kraft var altsaa en Evne til stadig Vexel af uendelige Virksomheder, og da disse netop ere dem, der gaae under Benævnelserne af at tænke, dømme, slutte, vælge og ville, saa sige vi mere kortfattet, at Sjælen begavedes med Fornuft, for fra Attraaen efter det Gode at begribe det Sande, og med Villie, for fra Begrebet om det Sande at attraae det Gode.

Men ved de hertil hørende Kræfters Ordning og Udvikling var

ikke alene det høieste og almene Grundbillede virksomt, men derhen virkede ogsaa paa særlig og nærmere Maade den enhver Menneske-Personlighed eiendommelige Ursjæl (*anima mater*), der danner selve Overgangsleddet imellem Grundbilledet og Afpræget, og igjennem hvilken det Sidste knyttes til og forenes evigt med det Første. Til denne vor Sjæls Sjæl forholder sig den, der aabenbarer sig i vort sædvanlige Menneskeliv, kun som stedfortrædende (en *mens vicaria et succenturiata*), men er som Saadan og som udrustet til dette Hverv en Tankesjæl (*mens intellectualis*). Den dannende Ursjæl begyndte sit Hverv med at lade den Ny-Ankomnes Syn og øvrige Sandser gribes af Natur-Verdenens Fremtoninger i disses glæderige Vrimmel, der mødte ham nærmest i Blomsterne, i Træerne og i Dyrene, alle indenfor et oprindeligt Begreb liggende samlede ligesom i et Æg, nu et aandeligt Æg, af hvilket de ved hans Tænkning gik frem i bestemte Rækker af tydelige Forestillinger; medens Ursjælen med sit Maal i Sigte ligefra Begyndelsen havde omgivet sig med det skyggegivende, men dog endnu (navnligen i Øinene) gjennemsigtige Klædebon, der ikke alene udgjør det, vi kalde Legeme, men ogsaa bevirker, at dette Legemes Form er et tro (næsten materielt) Aftryk af Sjælens egen Form. Det er om Sjælens Forbindelse med dens legemlige Form, de Verdensvise spørge og strides end i Dag, navnligen om Sjælen ikke er materiel eller udstrakt, rumfyldende med en af Tiden maalelig Virksomhed o. s. v. Hvilken Uvidenhed! Al Materie er kun af og for Sjælen eller Aanden; Legemet har laant sit Liv af Sjælen og er uden denne en Blok, et Intet. Derfor er det ogsaa klart, at i samme Forhold og ligesaa længe som Sjælen er forenet med Legemet eller er tilstede og virksom i dette, er den i dette Legemes Verden, d. e. den naturlige Verden, følgelig ogsaa i visse Maader i Rum og Tid, men at den tillige formaaer til enhver Tid at hæve sig over begge disse med sine Tanker, fordi den i sit eget Væsen tilhører Evigheden. Det er fremdeles klart af samme Grund, at Sjælen efter Adskillelsen fra dette Legeme (ved Døden) indtræder i fuldkommen Deelagtighed af de endnu høiere Livsformer, som vi have seet være dem, der have

affført sig alle en naturlig Legemligheds Eiendommeligheder saaledes, at de i Stedet for denne antage en reen aandelig; og at de Tilstande, i hvilke Sjælen da føler sig, vist nok svare til Naturverdenens Rum og Tid, men alligevel ere ligesom Sjælen selv aldeles aandelige. For Menneskets indledende og forberedende Stilling paa Jorden bragte imidlertid den af Ursjælen selv stemplede Legemsform den Fordeel, at den muliggjorde det al menneskelig Sjælsvirksomhed første og grundlæggende Moment, i hvilket denne Virksomhed yttrer sig som iagttagende Sandsesjæl (*animus* eller *mens inferior*) paa een Gang baade sandseligt og oversandseligt, thi netop derved kunde den fornævnte høiere Sjæl — i Kraft deraf tilstede lige ved den sandselige Betragtnings yderste Grændse eller Nedstigen ligesom til dennes Dørtærskel — igjennem sin Modtagelses-Omfavning og sit til et høiere Liv forædlende Kys ophøie alt det, den berørte, til Bestanddele af sit eget Væsen. Saaledes ophøiedes i og med denne Modtagelse Naturbillederne (*imagines*) til Tankebilleder (*ideæ*), og Modificationerne til Sensationer, de Sidste som uadskilleligen forenede med Tankebillederne og følgelig i og ved dem gradeviis opstigende. Thi altsom Tanke-Virksomheden yttrede sig enten mere som en Skuen af et Fantasiens Billedfoster eller mere som en høiere, derfra paa sig selv tilbagevendende Tænkning, blev det Tankebilledets Egenskab at være dette deels af den skuende Tanke, som bærende Forestillingens Skikkelse (*ideæ imaginationis*), deels af den tænkende Skuen, som bærende tillige Forestillingens Væsen (*ideæ cogitationis*) samt at hæve sig bestandigt fremskridende i Grader af Lys og Omfang: fra Syn og Hukommelse til Begreb, der i sin fulde Virkelighed er det dømmende Begreb (*ratio*); fra Begreb til fuldstændig Forstandsform (*intellectus*); og endelig fra fuldstændig Forstandsform til ligeledes fuldstændig Villiesform. Saaledes var Menneskets aandelige Organisme nu bleven færdig. Betragte vi den noget nærmere, saa finde vi, at Forstandsformens særlige Skikkelser, saa vidt de opfatte og omfatte nogen sand Virkelighed, ere deels enkelte deels sammensatte, og de kaldes da i

første Tilfælde Sandheder, i sidste Tilfælde Kundskaber*); medens Villieformerne, saa vidt de give sig eller bære i sig nogen sand Virkelighed, omfatte alle de Førstnævnte i Totaludtrykket af en fuldt udviklet Fornuftsjæl eller af Fornuft, d. e. en det Gode elskende Fornuft, og de kaldes da „Viisdomme".

Det er forøvrigt let at fatte, naar vi erindre de almindelige, tidligere omhandlede Livsformer, at Ur-Sjælen, som har sit Liv umiddelbart fra selve den høieste Sjæl, fremstiller den over-himmelske Form; Tankesjælen, der henter Liv fra hiin, den himmelske; og den lavere eller iagttagende Sandsesjæl, der henter Liv fra dem begge i Forening, den næst-himmelske, nemlig den høieste af de naturlige Former eller den, igjennem hvilken Aandeverdenen og Naturverdenen knyttes sammen. Ligeledes viser sig — naar vi vende os fra Forholdet imellem den modtagende Sjæle-Tilværelses Egenskaber til Forholdet imellem de modtagne Gjenstandes eller Indtryks Egenskaber — den almindelige Overeensstemmelse deri, at alt det, der træder frem i den første og laveste Art af Modtagelse under Begrebet af Harmoni, træder frem i en anden og høiere Art eller Kreds under Begrebet af Skjønhed, for til Slutning i en tredie og høieste Art af Modtagelse at træde frem under Begrebet af Godhed. Herved bliver Synspunktet i den første Opfattelse en frisk og klar Sandsning, der fornemmer det reneste Velbehag; i den anden en frisk og klar Erkjendelse, der fornemmer den reneste Tilfredshed; i den tredie en frisk og klar Attraa, der fornemmer den reneste Salighed eller Glæde. Og da enhver Grad af Livs-Inderlighed, Livs-Fuldendelse og Livs-Aabenbarelse gives og udvikles i den følgende Grad, saa søger og finder al Harmoni sin Inderlighed, sin Fuldendelse og sin Aabenbarelse i Skjønheden, og al Skjønhed sin i Godheden, hvilken Sidste alene aabenbarer den fulde Overeensstemmelse med Villiens rette Maal og Fuldendelse.

---

*) Ordet intelligentiæ, som Swedenborg bruger her, kan paa dette og nogle andre Steder ikke tydes anderledes, ihvorvel han betegner dermed meget oftere den mere eller mindre personificerede Tænkning i Almindelighed.

Men hvilken er denne? Den størst mulige Liighed med en Kjærlighed, der er al Villies Ophav og saa beskaffen, at den er fra Evighed til Evighed al god Villies høieste Forbillede.

Vi staae her ved Indgangen til selve det Dybeste og Høieste af Alt, som den urbilledlige Sjæl veed og meddeler, nemlig, at ligesom Naturens Lys ikke er Glands alene, men Varme tillige, saaledes er Aandens Lys ikke Liv alene, men Kjærlighed tillige, og at denne netop er — Livets Flamme, der spiller igjennem Sjælens egen Skikkelse som dennes Livsblod, fra hvis Hjerte alle Evner til Harmoni, Skjønhed, Godhed og Glæde strømme frem, medens al sand Betragtning henter sin Klarhed, al sand Handling sin Bevæggrund fra denne Flamme. Derfor indblæstes tilligemed Livet i Sjælens oprindelige Selvfølelse en Fornemmelse af den udødelige Kjærlighed, hvis Grundvæsen er, at den søger Forening med en elsket Gjenstand til den inderligste Gjensidighed i Samvirken og Samliv, hvorfor ogsaa det fuldstændige Udtryk af denne Kjærlighed viser sig i Erkjendelsen af, at intet Jeg kan føle sig rigtigt lykkeligt uden at befinde sig i Eenhed med et andet eller andre, i Natur afvigende, i Sjæl samstemmende Væsner, d. e. en Eenhed, i hvilken det hengiver sig selv til disse, for at fremme den størst mulige Fuldkommenhed af Gjensidighed i Samvirken af Godhed og i Samliv af Lyksalighed. Men ingen Kjærlighed gives uden Attraa efter noget formeentligt Godt, og uden Villie til at tilfredsstille denne Attraa eller at vinde det inderligste Samfund med dette Gode. Godt er alt det, der i Maal, Virken og Orden stemmer overeens med Guddoms-Livet, følgelig ogsaa med Menneske-Livet, i begges dybeste Inderlighed, og yttrer sig i uafladeligen at fremme det Sidste i dets Udvikling til Lignelse af det Første. Heraf bliver det klart, at ikke Andet end det Gode kan være Verdens-Skabningens første og sidste Bestemmelse saavelsom Verdens-Altets egentlige Kjærne; at enhver Sandhed er vis, enhver Kundskab paalidelig kun saa vidt, som Godhed eller et virkeligt Gode er dens Indhold; at vi begavedes med Forstand kun for at kunne søge det Gode og skille det virkelige Gode fra det falske, det tilsyneladende Gode, d. e. det Onde,

hvorom senere særligt, men at Forstanden ikke oplyses af ubedragelig Vished eller kommer i Besiddelse af virkelige Sandheder længere, end enten vi føle os dragne af det Godes egen Deilighed ved en os selv iboende, samstemmende Medfølelse, eller en i vor Sjæl brændende Kjærlighedsfølelse er rettet derpaa. Det Gode er følgelig Verdens objective Centrum, fra hvilket alle Sandheder gaae ud ligesom Radier til Peripherier, eller, som er det Samme, hvorfra alle Kræfter ligened til de mindste Punkter af Tilværelse gaae ud i et uafbrudt Kredsløb af Aarsager, Virkninger og Udbytter som Midler til utallige Øiemed, af hvilke det inderste eller dybeste, (Øiemedenes Øiemed og følgelig Grundprincip) er en paa lutter Godhed rettet og saaledes med det Gode selv identisk Kjærlighed, der i saadan Egenskab er Verdens subjective Centrum — eller Gud selv. Af denne Grund bliver i samme Maal, som vi befinde os i en levende Følelse og Betragtning af dette Forhold, Verdens-Skabningens hele Mangfoldighed os en eneste levende Allegori, sammensat af Sindbilleder, hvori vi, omend paa flere ulige Maader, efter Kræfternes, Klassernes og Gradernes Forskjelligheder, see det Heles evige Aandemening skinne igjennem, saa at al naturlig eller ydersandselig Virkelighed med det Tække og de Nydelser, den formaaer at byde, faaer sin egentlige Betydning (eller selve Sjælen for sit Vedkommende) ene og alene fra sit aandelige og himmelske Indre.

Og hermed kan ligeledes bestemt angives Forskjellen imellem Adams og vort Kundskabsforhold. For ham, som levede i Godhedens og i Kjærlighedens umiddelbare og fulde Fornemmelse, var i og med selve Naturbetragtningen det tilgængeligt, som vi søge ved en møisommelig Opstigen fra Sandse-Erfaringen til den rene Fornuft-Granskning og i Bestræbelsen efter at ordne en Masse af Sandheder til Videnskab, nemlig det himmelske Paradises Lys, gjennemstraalende det jordiske paa alle Punkter ved en umiskjendelig Tilstedeværende. Af denne, den oprindelige Følelses friske Verdensbetragtning have vi kun en ufuldkommen Levning tilbage i selve den sandselige Fornemmelse, saa ofte vi modtage behagelige

Natur-Indtryk (f. Ex. Vellugt, Vellyd, o. s. v.), ved hvilke Meddelelsen af disses Behagelighed tillige er en umiddelbar Meddelelse af Behagelighedens Aarsag som følelig i en uimodstaaelig Tillokkelse. Først efterhaanden og langsomt aabne sig derimod vore Sjæle for de høiere Indflydelser, igjennem hvilke vi, dersom vi elske det Sande for det Godes Skyld eller som Middel dertil, endeligen komme til den Indsigt, at alle naturlige Sandheder eller Virkeligheder bære i sig aandelige og himmelske, en Omstændighed, hvorfra al metaphorisk eller figurlig Sprogbrug henter sin Oprindelse. Naar vi f. Ex. sige, i naturlig Mening: „Lys", saa sige vi dermed i en høiere Mening: „Forstand", og i en endnu høiere: „Viisdom"; og vi kunne alene ved en Stigen i Betydningen af Ord, der paa det lavere Trin betegne naturlige Ting, udtrykke Rækker af høiere og høiere Begreber. Ved en saadan Begrebs-Forhøielse kan f. Ex. den naturlige Sætning: „den Harmoni, der fremkommer af Væsnernes Forening, findes kun i det harmoniske Foreningsprincip, hvormed en høiere Natur sammenknytter det Særlige paa en almindelig Maade, og det Almindelige paa en særlig Maade", forvandles til den moralske Sætning: „den Samdrægtighed, der fremkommer af Velvillie imellem Mennesker, findes kun i den høiere Velvillies Samdrægtighedsprincip, hvilken forener de særlige Mennesker paa en almindelig Maade, og disses almindelige Samfund paa en særlig Maade". Fortsættes nu Begrebs-Forhøielsen, saa bliver den aandelige, endnu kun moralske Sætning til følgende religiøse eller himmelske: „den Lyksalighed, der fremkommer af Kjærlighed imellem Sjæle, findes kun i Himmelens Kjærlighedsprincip eller i Gud, af hvem de særlige (enkelte) Sjæle paa almindelig Maade, og de i det almindelige Samliv paa en særlig Maade drages til hverandre."

6.

Den sjælelige Magt, der er den fælleds moderlige for Sjælens øvrige Kræfter og Egenskaber, havde paa bedste Maade fuldbyrdet sit Kald og, efterat have indrømmet disse den dem bestemte Bolig, henvisende dem særligt til deres i dennes øverste Deel beliggende

Kongeborg eller Høisæde, trukket sig selv tilbage til en lavere liggende, med Kongeborgen sammenhængende, mindre Vaaning, for at opholde sig i Nærheden paa een Gang baade lønligt og ikke aldeles umærkeligt. Den havde desforinden dog hilset dem med en Tiltale, liig en Moders Formaning til sine Døttre, i hvilken den under forskjellige Paamindelser om deres Betydning og tilkommende Hverv overgav dem til fri Brug alle Legemets Organer, kun med Forbehold af de allerinderste for sig selv, lovende til deres ordnede Samlivs Bevaring og Fremgang at vaage beskyttende over dem, navnligen ved Nattetid, naar de laae nedsunkne i Hvile, og fremfor Alt indskærpende i deres Erindring Hengivenheds-Pligten imod deres evige Ophav, den Al-Kjærlighed, hvis Straaler ere ligesaa mange Sandheder, hvis Luer ere ligesaa mange Godheder. Det var en høitidelig Hilsen, ikke given uden Taarer, fordi den Talende anede de Fristelser og Lidelser, som forestod dem, og som de skulde gjennemgaae.

Ligesom i en Drøm eller i et Syn havde den Førstefødte, nu Yngling, baade hørt paa denne Tale og formeent at byde de i Palladset indtrædende Døttre velkomne med en egen Tale, idet han gjentog hiin Tales Hoved-Indhold med nogle Tillæg, hentede fra hans egen frembrydende Tænkning, og tillige indviede dem og sig selv som forenede til et eneste og udeleligt Menneske, der, frigjort ved dem til at fatte og at søge det Gode, skulde ogsaa ved dem sættes i Stand til at indgaae et evigt Samfund med den ovennævnte guddommelige Kjærlighed, der fryder sig ved at see i den menneskelige Tilværelse en Afspeiling af sin egen Lyksalighed. Det forekom ham, som han modtog af Døttrene et Kongescepter i Egenskab af deres og Naturskabningens Enehersker. Og da han aabnede Øinene, befandt han sig atter midt i den paradisiske Lund under et løvfuldt Træ, ikke langt fra Modertræet og ikke mindre majestætiskt end dette. I henrykkende Samtale med sit Selskab og glædedrukken over Indblikket i Verdens-Altets Mening og Orden, saae han sig om og følte sig pludseligt indsluttet i den klareste Sky, fuld af svævende Skikkelser, der glimrede liig Stjernerne og Morgenrøden; og dette var en Kreds

af himmelske Væsner, der vogtede Træet, for at han ikke skulde tage af dets Frugt. Grunden hertil fattede han ikke, derimod vel, at Træet var et særdeles helligt Træ. Derfor kaldte han det Kundskabens Træ paa Godt —, thi han kjendte endnu ikke — det Onde.

Men da han nu begyndte at spørge sig selv, hvorfra og hvorfor al denne Viden om det Gode og det Nyttige strømmede ind i hans Tankes Dyb, see! da følte han sig pludseligt løftet tilligemed sine Forenede op i Kjærlighedens eget Skjød, og hørte denne i en Omgivelse af endnu skjønnere Himmel-Væsner tiltale ham omtrent saaledes: „Du seer mig — og søg ikke videre efter nogen Kilde; jeg elsker dig og din begyndende Viisdom; stærkere Baand end Viisdommen gives ikke imellem Kjærlighed og Kjærlighed. Jeg er Kjærligheden selv, og jeg omfavner dig; — føl nu, hvad Godhed, hvad Salighed er! Thi godt og saligt er kun det, som er til, for at elske og elskes. Viid, at der gives kun en eneste virkelig Kjærlighed; i mig seer du Skikkelsen af dens Væsen; den er baade min og din Fader; igjennem mig bliver du tillige dens Billede, og idet vi saaledes begge ere af Kjærligheden, er du ikke min Søn, men min Broder. Fyld din Sjæl med alt det Gode, som strømmer ud derfra, og fat nu, at saavel Kundskaben om dette som dette selv ikke ere af Dit, men af Mit. Kun det, du eier af mig, er levende, er frembringende, bærer Frø og gaaer op i Frugt; ikke saaledes det, du henter fra dig selv eller fra din egen Villie. Mig tilkommer det at give, dig at modtage. Forgjeves skulde du prøve paa at tage, uden at det geraadede dig til Skade; det er herom, det smukke Træ skal minde dig. Viid forøvrigt, at mit eget Paradis, min Himmel, jeg selv ingensinde ere dig fjerne. Om du end ikke altid skuer vor Nærværelse med samme Klarhed som i denne Stund, saa glem alligevel ikke, at min Himmel er overalt som et Altings evige Indre, i det Mindste som i det Største, i det Laveste som i det Høieste, følgelig tilstede ligeledes i dit eget Indre, naar og hvor din Attraa er til mig alene. Dette vilde du altid indsee, dersom et Slør ikke bedækkede dit Syn, men Sløret er tyndt, kun et let Flor, og kan ligesom nu drages tilside hvert

Øieblik, naar du tragter derefter i Oprigtighed og Ydmyghed. I dig forene sig Naturens Lys og Aandens Lys; du er ved umiddelbar Deelagtighed i al Kjærligheds Kjærlighed gjort til de naturlige og aandelige Tings Foreningsbaand. Opfyld din Bestemmelse: elsk, nyd og gaa frem i Liv — fra Viisdom til Viisdom, fra Salighed til Salighed"!

II. Ethiske.

1.

Det er nu viist, hvorledes det i vor Tilværelse Oprindelige, der gjør den til personlig, er den Sjæl, som vi have kaldet Ursjælen eller Sjæle-Moderen; ligesaa hvorledes denne har ved „Eradiationer", hvis positive Kræfter skabte tilsvarende Former af Midler, først samlet paa umiddelbar Vei de af den selv fremgaaende Evner til et aandeligt Legeme, som derved blev Sjæl i sædvanlig Betydning, og siden ved dettes eiendommelige Fortsættelse af „Eradiationerne" samlet paa middelbar Vei et legemligt Legeme til fælleds Natur-Redskab for baade den øvrige Sjæl og sig selv. Det er denne Ursjæl, som ved sin Stilling til alle Sjæles Sjæl modtager og spreder i alle vore Sjæls-Functioner det aandelige Lys, der aldrig vilde kunne forhverves udenfra eller igjennem de udvortes Sandser. Den lever nemlig alene i og ved de fra selve Aandesolen udgaaende Radier, der som væsensfulde Fortsættelser og Bestemmelser af dennes Virksomhed concentreres i Ursjælen, for — efter at have frembragt et Modbillede i det Smaae til den Lyskilde, hvis Udflod enhver af dem bærer som en Bæk — yderligere at fremkalde fra denne nye, forholdsmæssigt uendelig lille Aandesol først og fremmest den Forening af Aandeligheder og Naturligheder, uden hvilke dens Tilværelse blev formløs, d. e. den ikke vilde være til. At Livets Kilde er aandelig, og at alt egentligt Liv bevarer denne Egenskab, eller, som er det Samme, at Aandelighedens Liv er alt Livs Kilde, turde ikke være vanskeligt at indsee; thi hvad er Liv vel Andet end Bevidstheden om et Maal, aabenbaret i en Virksomhed, der bestemmes af denne Bevidsthed? Men en saadan Evne kan ikke

findes i et physiskt Væsen, thi den tilhører kun det intelligente. Det, som forekommer deraf hos Dyrene i disses saakaldte „Instinkt", er et saa ufuldkomment Skyggebillede, at det ikke hæver dem over Natur-Tilværelsens Kreds, og denne er som Saadan derfor ikke skabt som Maal, kun som Middel til dette. Men ethvert intelligent Væsen er, hvad det er, alene i Kraft af sin Aandelighed, og om Mennesket i sin første Betragtning vistnok ikke møder Andet end Naturbilleder, saa hæve disse sig, ved at bearbeides og benyttes under Modtagelsen, igjennem en gradviis Stigen til en fuldstændig Adskillelse fra Materien, afklædende sig ved ethvert Skridt opad flere og flere Endeligheder, hvorved de atter blotte mere og mere et dem selv iboende Høiere. Hvorledes kunde dette skee, naar de ikke strax bleve grebne af indenfra kommende aandelige Kræfter, hvis Kilde er et Rum, hvorfra, ifølge baade høiere og lavere Livsformers bestemte Orden, aandelige Paavirkninger strømme ned fra hine til disse? Disse Paavirkninger eller Indflydelser tilhøre Ursjælen eller bane sig Vei igjennem denne lige indefra en Tankeorden, hvis Standpunkt er saa reent aandeligt, at disse Tanker ere rene Øiemeds-Tanker, d. e. saadanne, der bære i sig selve Øiemedet og have de allerhøieste eller allerdybeste Øiemed baade i Væsen og i Maal. I Menneskets Sjæl ere følgelig disse Tanker dem, der tilhøre det aldeles Oprindelige i vor Tilværelse; de ere vor Ursjæls egne og, som saadanne, Ideer i den fuldkomneste Betydning.

Alene ved den altomfattende Selv-Bekræftelse, som saadanne Tanker give sig i Forhold til deres Udviklings Virkelighed, kan Vished ophøies til Viisdom. Det førstefødte Menneskes Erfaring bar i sig endnu ingen Samling af saadan Selv-Bekræftelse; men uden dette er det dog muligt at indsee det Almindelige i Selv-Bekræftelsens Indhold, thi ved en fortsat stille Samtale med disse Tanker af den høieste Orden og under pleiende, himmelske Magters Bistand kan endog den enfoldige Sjæl vinde en Indsigt, der allerede forud tilegner sig Frugten af fremtidige Erfaringer, uden at forstyrre Enfoldens Fred eller at grumse dennes klare Livskilde.

Herved maatte da først og fremmest undersøges, hvorledes vi

baade i Handling og i Attraa altid ledes og styres af Maal, der ligge udenfor os og opflamme vore Begjerligheder for sig som for Noget, der er godt og værdt at stræbe efter, og hvorledes disse Begjerligheders Fremtræden i Handling som Aarsager og Virkninger vise sig med den Nytte eller Skade, de fremkalde, for os som Yttringer og Følger af vort eget frie Valg. Vi ansee os som handlende af os selv, men vi handle egentligt af Attraa til Noget, der drager os, det vil sige, af en eller anden Art af Kjærlighed; thi det Formale af al Kjærlighed er, at den viser sig som det, den er: en Bevidsthed eller i det Mindste en Fornemmelse af et eftertragtet Maal, forenet med en ubegrændset Villie til at naae dette. I sin Opfattelse af Maalet er Kjærligheden Varme, i sin Tragten efter at naae det er den Hede, i sin Forening med det er den Lue; og derfor kaldes ogsaa i det sædvanlige Sprog Kjærligheden „Ild", dens Længsel „Flamme", ligesom dette endnu fremdeles bibeholder for Bryllup det ældgamle Sindbillede „Blus" eller „Fakkel". Stride i os eller omkring os Kjærligheder, der ere hinanden modsatte, thi dette kunne de være, fordi de, hvad senere skal blive udviklet, i Almindelighed ere af en dobbelt Art, saa vakle vi imellem begge, lige indtil den enes eller den andens Indflydelse har seiret, og vi underordne os da denne i Lydighed. Denne Kjærlighed bliver nu vor Kjærlighed, og i sig selv er vor Villie ikke Andet end vor Kjærligheds Kraft som bestemmende og bestemt i sin Retning.

Om vort Forhold til den aandelige Sol gjelder i høiere Mening det Samme som om vort Forhold til den naturlige: at vi leve alene **i** og **af** dens Udstraalinger. Adskilte i Væsen og Virkninger, omend forenede ved et fælleds høieste Maal ere tilvisse Aandens og Naturens Verdenslys, og denne Adskillelse vil, om forlanges, kunne paavises i mange Omstændigheder. Saaledes, f. Ex., formaaer vor Sjæl i sin Betragtning at afsondre sig fra alle ydre Gjenstande og at fordybe sig i en Skuen, der er aldeles dens egen, og i hvilken den seer sin indre Verden langt klarere end nogensinde ellers; ligesom det paa den anden Side kan siges, at disse tvende Verdenslys kunne i Kollisions-Tilfælde vexelviis fortrænge hinanden

eller stille hinanden i Skygge. Ofte seer det udvortes Øie Meest, naar det indre Øie seer Mindst, og omvendt; og saaledes see vi — som allerede forklaret — ved Naturens Lys kun de ydre Former, medens vi ved Aandens Lys see de indre Former, som ere nyttige og gode. Ja, under den jordiske Verdens-Sols Fraværelse, saasom om Natten og hos Blinde, endog Blindfødte kunne Sjælskræfterne leve og virke med en Styrke, der som oftest er mægtigere, jo mindre det jordiske Lys trænger ind med sit tindrende og selv-spredende Indhold. Derfor fandtes hos Fortidens Folk Tænkere, der, for uafbrudt at leve i et høiere Lys, frivilligt berøvede sig det legemlige Syn. Men en saadan Adskillelse hindrer alligevel ikke begge Verdenslysene fra at besidde alle de Liigheder, som deres almindelige Overeensstemmelse frembyder. Den første Liighed er, at baade Lys og Varme ere uadskillelige i saavel den aandelige som den naturlige Sols Straaler, saa at det ikke tør tillægges dem, som de ere i og for sig, men kun Stillingen og Standpunktet, under hvilke vi modtage og opfatte, naar vi erholde Lys alene og ingen Varme, d. e. Lys med en saa ringe Varmegrad, at den staaer meget nær ved og snart gaaer over i sin Modsætning. I dette Tilfælde opstaae baade i aandelig og i naturlig Henseende Efteraar og Vinter med alle disses Følger, udspringende af Kulden, Bedøvelsen, Dvalen og Døden, ligesom modsat Vaar og Sommer med alle disses Følger. Den aandelige Sols Virksomheds-Rum viser os ogsaa, at baade Sands og Følelse ere tilstede paa den Vei, der tilfører os og indlader i os det Objective for vor Sjæl, og at dette netop i Tankens Betragtning viser sig først som Billeder, hvis indre Forhold til Sandhed, Nytte og Godhed udvikler sig mere og mere, indtil omsider den Erkjendelse er vunden, at enhver Sandhed er et Billede af den eneste Fuldkomne, og enhver Godhed et Billede af den Kjærlighed, der udgaaer fra og atter vender tilbage til ham: en Erkjendelse, der til Slutningen lader Sjælen fornemme, at den i sin Heelhed selv er et Billede af den Høieste ved Kjærligheden. Men da erfarer ogsaa Sjælen meget snart, at det aandelige Lys giver Syn paa det Sande kun saa vidt, som den aandelige Varme

giver Fornemmelse af det Gode og Villie til at leve sig ind i dettes Udøvelse. Alene af Lyset kan man i lykkeligste Tilfælde vinde en Begrebsformel, der nogenlunde rigtigt betegner det Gode. Men at berøres af det Gode saaledes, at det gjennemtrænger og fylder os med sit Liv, det er Varmens, Kjærlighedens Værk. Og da bliver vor Sjæl en Jordbund, hvor Lysets og Varmens jevne Samvirken lader Paradisets Vaar frembryde.

Gud er i sin Aande-Himmel ligesaa lidt Aarsagen til Uvidenhed og Ukjærlighed, som Jordens Sol i sin Natur-Himmel er Aarsagen til Mørke og Kulde. Saadanne mørke Forhold opstaae baade aandeligt og legemligt kun ved Gjenstandenes egen Beskaffenhed og Stilling, d. e. deres større eller mindre Afstand fra Lyset, deres større eller mindre Modtagelighed for dets Straaler. Men Aande-Væsnerne ere, hvad Natur-Væsnerne ikke ere, Hensigts-Væsner aldeles eller umiddelbart, thi Livets høieste Maal er for saa vidt i dem selv, som det er eller kan være i deres Bevidsthed. Derfor ere i den Henseende, hvorom her tales, deres Beskaffenhed og Stilling ikke afhængige af nogen Anden end dem selv, af deres Omhyggelighed for eller Efterladenhed i at elske rigtigt og at erkjende rigtigt. Denne Evne til at vende sig til eller fra, til at modtage eller ikke modtage eller kun at modtage mindre end sig bør, er vor Frihed.

Intet gives i Naturen, der ikke henter sin Form og følgelig sin særlige Legemsskikkelse fra en Sjæl; dette gjelder om Dyrerigets og Planterigets samt i vis Maade ogsaa om Mineralrigets Væsner. Disse Væsners Sjæle ere alligevel kun Udbytter, der træde frem som Maal og ligeledes ere det i Forholdet deels til sig selv, deels til det, som de beherske, men ved nærmere Undersøgelse vise sig i Forholdet til de egentlige Øiemed kun at være Betingelser, Forberedelser og Midler. Fra denne Bestemmelse hente de tillige den dem nødvendige og eiendommelige Hensigtsmæssighed. I Menneske-Sjælene ere Udbytterne derimod ophøiede til selvstændige Øiemed ved det dem givne Kald til umiddelbar Deeltagelse i at fremme selve det høieste Øiemed. Derfor er det dem ogsaa muligt at behandle med en vis Selvstændighed de Indflydel-

ser, der paavirke dem baade oven- og nedenfra. Maalet af denne Selvstændighed, omend ikke stort nok til i Tilfælde af Misbrug at forstyrre den hele guddommelige Verdensorden, er alligevel tilstrækkeligt til at bestemme deres eget Forhold til denne Verdensorden, d. e. deres egen Skjebne.

2.

Alt Skabt lever af Indflydelser, en Grundsætning, der strax leder til Spørgsmaalene: hvorledes og hvordan? Endog det Oprindelige i Sjælen, selve *anima* lever ikke af sig selv, men af Indflydelser, som den modtager og atter tildeler samtlige Sjælskræfter til en selv-virksom Benyttelse. At det er saaledes, har alt længe været os klart. Men Modtageligheden bærer i sig den Opgave kun at modtage behørige Indflydelser, og dette navnligen i behørig Orden. Behørig eller rigtig er Ordenen, naar Indflydelsernes Vei er en Indvirken af de høiere Livsformer paa de lavere, fortsat fra disse ned til de laveste. Da yttre sig Indflydelsernes Vei og Gang i Eenhed med samme Orden, ifølge hvilken alt Høiere er alt Laveres Udspring: den Orden, ifølge hvilken vi, i det Hele taget, kunne alene fra det Høiere rigtigt see og fatte det Lavere, men ikke det Modsatte. Vil man, f. Ex. forsøge paa at opfatte fra den sandselige Betragtnings Naturbilleder (*imagines visus*) den halv-sandselige Betragtnings Fantasibilleder (*ideas imaginationis*) samt atter fra disse den ikke-sandselige Betragtnings rene Tankebilleder (*ideas cogitationis*) og saa videre: saa vil et saadant Forsøg mislykkes aldeles, ihvorvel de sidstnævnte Billeder uimodsigeligen findes i de foregaaende og disse atter i de førstnævnte, men ikke udviklede og dertil uklare. Øiensynligt ere alle Livets og Sjælens Grundformer Potenser (*potentiæ*), d. e. modtagende Evner, der ved den Orden, der fremgaaer af guddommelige Ur-Virksomheders Indflydelser, forsættes i Actual-Tilstand, d. e. i selv-bestemmende Kraft eller selvstændig Virksomhed. Saaledes flyder det guddommelige Liv aldeles som Saadant eller umiddelbart ind i Ursjælen, og fortsætter da siden sine Indflydelser middelbart, først som Ursjælens Indflydelser i

Tankesjælen, derpaa som Tankesjælens Indflydelser i Sandsesjælen og Legemet. Hvad dette Sidste angaaer, saa vilde det, for saa vidt det ellers kunde have Tilværelse, ikke være Andet end en stillestaaende og snart sammenfaldende Maskine eller det, som det bliver, naar det overgives til sig selv, d. e. hvad vi kalde „Død". Men ligesom dets Muskler sættes i Bevægelse af paavirkende Sjælskræfter, saaledes sættes paa samme Maade Sjælskræfterne i Bevægelse af Ursjælen, og denne af de Radier, ved hvilke den uafladeligen berøres af alle Sjæles Sjæl.

Ubehørig eller urigtig er derimod Ordenen, naar den vendes om; og dette skeer, naar alt det, som hos Mennesket selv er Naturkraft, gives Frihed til i utæmmet Reaction at bryde ind paa de høiere Kræfters Omraade, for at give de lavere Kræfter Overvægten, dette i fortsatte Angreb endog lige op til de høieste Kræfters Helligdom. Man seer snart, hvilken fuldstændig Omvæltning herved fremkaldes. Om vor Sjæls nærmest med Naturen forenede Evner og Tilbøieligheder tiltage sig Magten over dens Naturbilleder, saa foruroliges eller forstyrres derved ogsaa de mere aandelige Tankebilleders Rækker, og en almindelig Forvirring opstaaer, et Mørke, i hvilket forlegne Sjælsmagter vanke om, ofte med selvgjorte Lys og Lygter, speidende efter Sandheden, som de ikke finde, men til Slutningen betvivle og forhaane. Disse høre vi da raabe: „Lader os leve, som vi finde for godt, thi vi ere frie", med det spottende Tillæg: „Hvad er Viisdom? Hvad er den Sjæl, om hvilken der snakkes saa meget? Ja, hvad er Livet? Hvad er hiin Kjærlighed, der udgjør Løsnet for alle disse Sværmerier? Ikke kunne vi med vort skarpe Øie opdage deres hellige Ild og Arne! Men her skal nok komme Lys; lader os tænde flere Lamper! Vi ere de Indsigtsfulde og de Viismænd, den Indsigt og den Viisdom, hvorfor de Andre uden Ret have udbasunet sig". Og herved komme de, liig Furier, i Haarene paa hinanden om det Fortrin, enhver tillægger sig med en grændseløs Selvbeundring, indtil omsider en ovenfra kommende, høiere Aandekraft, der seer og handler ikke fra det

naturlige, men fra det aandelige Øiemeds Standpunkt, atter kuer disse Oprørsaander til at være sine Tjenerinder.

Men hvorledes kan en saadan Uorden fremkomme? Hvorledes kunne lavere og kun tjenende Magter faae en saadan Herrevælde? Kun derved, at den os ledsagende Kjærlighed er bleven syg eller har forfeilet sin Vei. Thi alle vort Livs Tilstande — Glæde og Sorg, Haab og Frygt, Paradis og Ørken — ere afhængige af vor Kjærligheds Tilstande; og omend vore særlige Lyster og Tilbøieligheder kunne betragtes som ligesaa mange Kjærligheder, ere de dog alle kun Modificationer af en alene herskende Kjærlighed, der efter sin Karakter bestemmer og styrer dem. Men af herskende Kjærligheder gives kun to, nemlig Kjærligheden til det Bedste og Kjærligheden til det Sletteste, hvilket da alligevel ansees for det Bedste som det meest Efterstræbte. Det Bedste kan ikke være Andet end det evigt Gode, det Sletteste derimod det fra Guds Væsen skarpest Afsondrede og længst Fjernede, følgelig det Godes evindelige Modsætning, nemlig det Onde. Af alle mulige Kjærligheder er altsaa Kjærligheden til det Gode den høieste, og Kjærligheden til det Onde den laveste. Alle de øvrige danne en Mellemart af uendelig Mangfoldighed, men tilhøre mere eller mindre den ene eller den anden af de tvende. Ogsaa vi bære mere eller mindre i al vor Digten og Tragten Billedet af den ene eller den anden, et Beviis paa, at disse Kjærligheder ere virkelige Væsner og ingen tomme Drømmebilleder; thi det, der ikke er til, kan ikke lignes af Noget, ei heller udtrykkes i Billede. Alt har Tilværelse af og ved en Idee, der yttrer sig i mangfoldig Skikkelse, og deraf følger, at Intet er til, der ikke modtager sin Form fra en Idee, eller som ikke er formet i Overeensstemmelse med en Idee. Hvor ingen Idee er, er heller ingen Skikkelse og Fornemmelse af Idee mulig; og saaledes vilde, dersom det Gode og det Onde ikke vare Ideer af virkeligt Indhold, heller ingen Fornemmelse af og Forestilling om disse kunne findes. Men uden Begreb om Sandt og Falskt, uden Villie til Godt og Ondt vilde ingen fornuftig Sjæl findes, følgelig heller ikke vor eller nogen fra denne udspringende

eller med denne forenet Tilværelse. Kort sagt, vi vilde da ikke engang være Skygger eller hule Tankespøgelser, men aldeles — Intet.

Vor Kjærlighed, hvordan denne end er, bliver altid vor Sjæls Liv eller dennes aandelige Livsluft og Livsblod. Men om saa er, hvad bør da være os vigtigere end klart at kjende Beskaffenheden af den Kjærlighed, til hvis Vælde vi hengive os? — Selve Fleerheden af Kjærligheder kan allerede forvirre alene som Saadan, idet vor Opmærksomhed meget let fordeler sig imellem den ovennævnte Mellemarts ofte tvetydige Hvirvel, og deraf kan opstaae Feiltagelser, hvis første Kilde er en forvirret Indbildning, den, denne underliggende, Sjælskrafts Misledning til skæve og falske Forestillinger. Disse fremmes ogsaa derved, at enhver Kjærlighed for sig angiver sig som værende eller tilhørende Kjærligheden til det Bedste, og efteraber denne ved et i visse Maader pantomimiskt Spil, medens Efterabelsen ofte ikke er Andet end en bedragerisk Forstillelse. Den Kjærlighed nemlig, som er denne modsat, kan alene virke paa modsat Viis; og derfor maa den kaldes vor Fjende, fordi den, medens den anden er alle Godheders, følgelig alle Sandheders Kilde, derimod er al Ondskabs, følgelig al Falskheds Ophav. Den skjuler sig bag Skyggen af vor Forstand, der er dens Værksted, og der bereder den med fineste List sine forførende Lygtemænd, sine lumske Anslag. Det listigste iblandt disse er dens Paafund at stemple Manglen paa Kundskab om dens Væsen med Overbeviisningen om dens Ikke-Væren, thi det er klart, at den ikke lever sikkrere og mægtigere paa noget andet Sted end hos dem, der lade sig indbilde, at den ikke lever.

Lader os nu betragte vor Modstander saa nøiagtigt, at hverken Maske eller Forklædning kunne skjule ham!

3.

Vi have paaviist, at en uendelig Aandeverden og en endelig Naturverden, i religiøs Betydning kaldte „Himmelen" og „Jorden", mødes til Samvirken i Menneskets Sjæl, og fremdeles at begges

Middelpunkter, Foreningen uagtet, ere indbyrdes ligesaa adskilte som deres Lys og Varme. Det er endeligt ogsaa viist, at, medens Menneskesjælen magter at om- og opfatte begge, dennes Tilbøieligheder kunne netop derfor hengive sig mere til enten den enes eller den andens Paavirken. Men hvorledes skulde vel nogen egentlig, endog mægtig og ofte overlegen Paavirken af den sidste være mulig, naar ikke en Aand havde taget Sæde netop i Naturverdenens eget Middelpunkt? Dette forholder sig virkeligt saaledes; og denne Aands oprindelige Bestemmelse er at mægle, nemlig med en fra selve Naturens Side udgaaende Mægling at møde den mæglende Virksomhed, der udøves fra den modsatte Side ved et langt høiere, mæglende Væsens Indflydelser. Alle aandelige Væsner, alle Sjæle og Sind ere i deres Bestemmelse uophørligt mæglende Liv (*vitæ mediatrices*), det vil sige, lutter redskabsmæssige Aarsager (*causæ instrumentales*), hvis Forbindelse danner et Hele af Mæglinger, arbeidende hen til, at Kjærligheden skal blive Alt i Alle og saaledes, at det Jordiske forenes med det Himmelske ved denne. Stillet i Spidsen for en Skare af Frænder, er den Aand, hvorom vi nu tale, bestemt til at være „denne Verdens Fyrste", dog kun for at holde dens Kræfter rede til det angivne Øiemeds Tjeneste. Dette er det store Hverv, der blev den givet, og hvorfor den udrustedes med tilsvarende Evner. Men medens den, endog selv, er et blandet, aandeligt og naturligt Væsen, saa har den ogsaa ladet sig beruse i Beundringen af sin Storhed, og i denne sin Berusning stræber den atter efter noget Større, end nogensinde kan og bør komme den tilgode. Den vil kun lyde sig selv og aabne denne sin Villie et uindskrænket Spillerum. Med faa Ord: den vil fra Verdens Standpunkt erobre Himmelen, og stille sig i Spidsen ikke alene for sine Aander, men for alle Aander, for det Hele. Hermed har den skilt sig fra den Høieste og ved Oprør imod den Eenbaarne stillet sig iblandt de Frafaldne, i den forvendte Indbildning at kunne skabe sig et uafhængigt Verdensrige. Omend saaledes adskilt fra det sande Liv, lever den alligevel som alt Andet af dettes Straaler, kun ikke tillige af dettes Varme eller af dets Kjærligheds milde, frembringende

Lue, men af Egenkjærlighedens tørre, tilintetgjørende Flamme, der kun ophidser og forbrænder i det Uendelige. Deraf dens vedvarende Tilbøielighed til Oprør, uagtet den er lænkebunden overalt, hvor den virkelige Viisdom har taget Bolig. Og medens den saaledes vil herske kun til sit eget Velbefindende, der bestaaer i dens Egenkjærligheds og blinde Lysters Tilfredsstillelse, adskillende, saa vidt den naaer, Jorden og Himmelen, er den det Ondes Kjærlighed i egen Person, kæmpende med det Godes Kjærlighed, der kun vil herske til det Heles Vel og Fremme, nemlig for Himmelens og Jordens Forening til et fælleds Paradis.

Men hvor i denne vor Tilværelse ere de Enemærker, som den nys betegnede Aand gjør til sit egentlige Hjem? Mennesket bærer i sig Billedet af et Universum. Thi den moderlige Ursjæl med sine Egenskaber og Virkninger repræsenterer indenfor de afstukne Grændser selve den høieste Skabersjæl, fra hvilken den modtager det Liv, som den meddeler videre, ved igjennem sine Radier at skabe den begribende og villende Sjæl, hvis Legeme den ogsaa skaber ved de fra disse Radier udgaaende Fibre. Tankesjælen repræsenterer atter i sin Forstand og sin Villie selve den Høiestes Kjærlighed, d. e. den Høiestes Eenbaarne, hvis Billede den er formedelst Ursjælens Medvirkning, og endelig repræsenterer Sandsesjælen ved sin mæglende Stilling imellem Aand og Natur netop den ovennævnte Verdensfyrste og hans antydede Bestemmelse. Men disse Repræsentationer ere ingen tomme Allegorier; thi i samme Virkelighed, som vi leve her, vandre vi omkring som smaae Universa og bære i os baade Himmel og Jord i Forening. Følgelig er det høieste Væsen, selve Hellighedens Fader med sit Liv virkelig tilstede i det Oprindelige af vor Sjæl; hans Eenbaarne eller vor sande Kjærlighed med sit Liv virkelig tilstede i vor villende Tankesjæl, og Verdensfyrsten med sit Liv virkelig tilstede i vor Sandsesjæl. Herved maa dog bemærkes, at den sidstnævnte Gjest gives Herberge uden Uleilighed og Uorden, naar vor Tilværelse befinder sig under tilfredsstillende Forhold, thi af den Kjærlighed, som da omfatter og fylder alt Sjælens Høiere, er han bunden og anvendes tillige som Dør-

vogter med Forpligtelse til baade at slaae den første Bro imellem det ydre Sandselige eller det Naturlige og det indre Sandselige eller det Aandelige, og ved Natur-Midler at fremme de for høiere Øiemed betænkte og anordnede Aarsager, hvilke Villien byder ham at omsætte til Virkninger som Udbytter, ledende til Opnaaelsen af himmelske Hensigter. I saadan Egenskab tvinges Verdensfyrsten af en streng Nødvendighed, hvorved, om han fattede sin sande Fordeel, han turde befinde sig bedst; thi virkelig Frihed til at ville, gjøre og lade kan alene findes indenfor Livets høiere, følgelig Sjælens høiere Enemærker, medens det kun er enten Lovlydighed eller — Oprør, der yttrer sig i de lavere. Besynderligt synes det at være, at de gamle hedenske Viismænd have, klarere end de Christne i Almindelighed, fattet vor Sjæls og vort Legemes Egenskab at være en Lignelse og en Forening af Universum. Men det er et Mesterstykke af den List, hvormed Skyggernes Høvding søger at forblinde Sjælens Øine, saa at de ikke rigtigt skue Guds Himmel eller dennes Afgrund, og allermindst begges Nærhed.

Thi saa tjenstvillig og underdanig han viser sig for os i vor Sjæls sunde Tilstand, er han dog aldrig til at stole paa. Herskesygen gjærer og Svigagtigheden lurer i hans Indre ligefra den Tid, han, blendet i sig selv, formastede sig til Forsøget paa at sætte sig paa en ham ikke bestemt Throne. Tvende ere Veiene for Indflydelser i vort Indre: den høiere igjennem Ursjælen, og den lavere igjennem Sandsesjælen; men hiin er ham utilgængelig, thi ad den kan alene Lysets Herre komme til os, og saaledes staaer denne ham kun aaben, den, hvis Endepunkter vende imod hans egen Verden og knytte sig til denne. Tæmmes han ikke der lige ved Indgangen til Tanken og Villien, saa kunne begges Uskyldighed saare let jages bort ligesom Duer af Glenten, netop fordi deres Væsen, reent som den moderlige *animas* eget, er Mildheden selv uden Brøde. De søge Ly i deres Moders forborgne Hjem, hvis Porte de lukke bag efter sig; og Tankesjælens Kræfter, nu overladte til sig selv, kues derpaa af Verdensfyrsten uden noget Besvær. Han bygger da sin Olymp, sin Himmel, sit Verdens-Alt der, men

alle som omvendte Modbilleder til de virkelige; thi den Myndighed, der i vort Væsens Indre tilhørte Ursjælen, skjenker han nu Sandsesjælen, og erklærer denne for retmæssig Verdens-Øvrighed. Saaledes vender han ligesom op og ned paa den menneskelige Mikrokosmos' Væsen, og indsætter i Stedet for de sande Ideer kun Lyster og Lidenskaber, forklædte som Ideer og Intelligenser, bærende disses Navne med Krav paa at gjelde som og for disse. Naar hans Rige saaledes er bleven sammensat af lutter Daarskaber, der alligevel troe sig at være „Viisdomme", endog naar Galskaben er stegen til Vanvid, er det en Selvfølge, at Medlemmerne af dette Samfund ikke kjende og ikke sætte Priis paa andre Goder end physiske Behageligheder, ei heller paa anden Trang og Attraa end Letsindets og den dyriske Bryndes Tilfredsstillelse, ingen anden Lyksalighed end legemlige og sandselige Nydelser; og ved deres Guddom, som er deres Selvbevidsthed, sværge de høit og dyrt, at intet taabeligere Tankefoster gives end Forestillingen om noget høiere og ædlere Gode. Paa sin anmassede Throne vaager Ærke-Forræderen omhyggeligt over, at Intet indsniger sig ovenfra, der medbringer en nok saa lille Straale af himmelskt Lys. Skeer dette alligevel, saa tænder han strax sine underjordiske Ildfakler og tilbagetrænger endog det mindste Glimt af hiint Lys; derefter udfærdiger han til alle ham hengivne Intelligenser og Sind en Kundgjørelse om, at de ere satte i Frihed. Men hvilken Frihed! Under Vilkaarlighedens falske Skin den haardeste Trældom, lige siden Tankesjælen ophørte at være fri. Thi Intet er i Sandhed vort og frit undtagen vor fornuftigt tænkende Sjæl og dennes Villie; kun ved den faae vi Navn af Mennesker og adskilles fra Dyrene.

Imidlertid er Forræderen dog altid ængstelig; det er ham ikke ubekjendt, at de sande Intelligenser have trukket sig tilbage til et ham utilgængeligt Enemærke. Han lytter uroligt efter, om de føre nogen Samtale med hans Tilhængere; thi han veed, hvor uskyldige og eenfoldige hine end ere, at en eneste Sandhed, udgaaende fra dem, vil opløse Tusinder af hans Sophismer i et tomt Mundsveir, en eneste Gnist af deres Lys slukke Tusinder af hans Lamper.

Derfor befaler han ogsaa sine meest betroede Nympher at efterligne med al mulig Kunst de himmelske „Viisdommes" Udseende, og aldrig at vise sig offentligt paa anden Maade end pyntede i hvide og glimrende Klæder. Stundom hænder det sig, al hans Forsigtighed uagtet, at de virkelige „Viisdomme" komme hemmeligt i Samtale med disse letfærdige og forførte Væsner, gjenkalde i deres Erindring deres bedre Fortid, og afdække for deres Blik deres baade nærværende og kommende Tilstande. Da rødme disse i en uimodstaaelig Blussel, begynde at ængstes, bryde fra en stigende Smerte ud i lydelig Klage, udbrede deres Uro iblandt deres Medsøstre og fremkalde en Bevægelse i den høiere Sjæls Port, der, ved at komme paa Klem, bringer en Straale ud paa de mere Forhærdede, som da flygte ned i mørkere Afkroge, hvor det uvelkomne Lys ligefuldt følger og plager dem. Dette kaldes Samvittighedsqval. De høiere „Viisdomme", fortsættende Samtalen, blotte for deres Følelse nu mere og mere det Hæslige i deres sminkede Ansigter og det Mørke i deres forstilte Glæde, saavelsom deres fuldkomne Uvidenhed med Hensyn til Liv, Himmel, Natur, Sjæl, Kundskabsvei, Godhed og Lyksalighed. Spørgende, „hvad er det at leve, hvis ei at forstaae, hvad sandt er, kjende, hvad godt er, skue, hvad skjønt er? og hvorledes ere eders Sandheder? eders Godheder? eders Skjønheder?" — holde de Speile frem for de ulykkelige Gjøglersker, i hvilke disse see sig uforstilte i skrækindjagende Billeder, tilligemed de virkelige Hugorme- og Gorgo-Skikkelser af de deres Fyrste tjenende Aander, disse som de ere, dog i og med de Indflydelser, som de udøve paa det legemlige Sjælshylster.

Hermed forener sig tillige den Kundskab, at den første Kilde til alle Legemet forstyrrende og vanskabende Tilstande, der paa deres høieste Stadium kaldes Sygdomme, ere de aandelige Lidenskaber og Lidelser, de sygelige Lyster, der opstaae ligefra det Øieblik, da den lavere Sjæl faaer Magten over den høiere hos det første Menneske, og Vælden overgives til Verdensfyrsten. Følgen heraf bliver arvelig, dette er uundgaaeligt; men det staaer alligevel i ethvert Menneskes frie Valg at anraabe om Bistand, ved hvilken

det, istedetfor at udvikle denne sørgelige Arv, meget mere giver den fra sig forringet og formindsket. Enhver Legems-Sygdom er og var oprindeligt en Sjæls-Sygdom. Der gives ligefrem ligesaa mange Legems-Sygdomme, ligesaa mange Arter og Mellemarter af disse, som der gives Sjæls-Sygdomme eller utæmmede Sandsesjæls-Lyster; de ere ikke Andet end Gjenbilleder,som disse skabe — deres legemligt formede Egetbillede. Derfor gives der ogsaa ligesaa mange Døds-Aarsager som Sygdoms-Aarsager; derfor kunne vanskabte Skikkelser med pinefulde Fornemmelser ledsage Aanderne efter disses Afsked fra det naturlige Legeme, thi det aandelige Livs Skabning eller Udseende, af hvilket det naturlige Liv kun er en Lignelse, bibeholder sin almindelige Beskaffenhed. Forskjellen er kun den, at aandelige Skabninger som immaterielle bestaae alene i Anskueligheder af Sjælens Tilstande og Tilstands-Forandringer, der følgelig aldrig kunne vise sig falskt i den rene Aandeverden, eiheller anderledes end i uforstilte, for ikke at sige uforstillelige Billeder eller Sindbilleder, d. e. med Former, der, i det Mindste i deres Grundlag, allerede have været tilstede i den naturlige Fremtoning, følgelig som materielle og som Saadanne ikke lige gjennemsigtige for vort Sjæleblik. Af det Anførte er det klart, at en fuldkommen Sjæls-Sundhed vilde endnu under vort Jordeliv aabenbare sig i en fuldkommen Legems-Sundhed, dersom vor Sjæl aldrig tillod nogen anden Kjærlighed end den høieste at beherske sig. I alt Fald vindes ved Nærmelsen til denne Friheds-Tilstand en saadan Magt, i det Hele taget, over den mere regelmæssige legemlige Sygelighed, at Sjælens Sundhed deels formindsker den, deels lyser seirende frem igjennem den i en synlig Antydning af den evige Sundhed, som forestaaer.

Slige Belæringer ere begribeligt ingenlunde i Verdensfyrstens Smag og Interesse. I hvilkensomhelst af ham kuet Sjæl, han finder Spor af saadan Meddelelse, der samler han alle sine Kræfter og Hærskarer, mangfoldiggjør Fristelser, Rænker og Forsigtigheds-Midler, undertrykker eller forjager de Følelser og Tanker, der have begyndt at falde fra ham, og lukker atter den bekjendte Port med

stærke re Bomme, for derefter at feire sin Triumf i Jubel med dem, der høre ham til. Thi efterat alle Sandheder saaledes ere blevne fordrevne, er hans Rige gjenindsat i sin tidligere Vanskikkelse, der er saadan, at for Indvaanerne af Aandeverdenens Himmel synes enhver saaledes beskaffen Sjæl legemligen at staae og at gaae paa Hovedet, men tillige at være hovedløs. Da indhylles Sjælens hele Synskreds i et dobbelt Mørke, en Nat, der alligevel ikke forhindrer de herskende sorte Aander fra at forsikkre, at netop nu er Dagslyset paa sin Middagshøide, og at Indsigter, Kundskaber og Videnskaber ingensinde have blomstret frodigere. Men de videnskabelige Undersøgelser føre kun til, at man tilsidst ikke veed, om Livet er Andet eller Mere end Natur, og om der er nogen virkelig Forskjel imellem Menneske- og Dyre-Sjælen. I Almindelighed beroliger man sig med at dyrke Naturen eller Noget, man benævner saaledes, uvidende om, at det, der saaledes dyrkes under Navn af Natur, netop er selve den forfærdelige Menneske-Fjende, Manddraberen fra Begyndelsen, fra hvem alt kun naturligt og Døden egnet Liv kommer. Forøvrigt er det klart, at denne Høvding, naar han, fremtrædende aabenlyst i sin Trodsighed og List, drives af Had til den sande Kjærlighed, heller ikke kan avle eller pleie Andet end Had. Alle Kjærligheder af den Art, som udgaae fra ham, ere *følgelig* i og for sig ligesaa mange Fjendskaber deels imod Menneskene i Almindelighed, deels imellem sig selv indbyrdes i enhver enkelt Menneske-Tilværelse, og deels imellem Menneskene som levende sammen i Samfund og Stat. Det er disse Fjendskaber en Glæde over al Glæde at opegge til borgerlige Uenigheder, politiskt Daarskab, Partier, Tyranni og al uretfærdig Ufred, saa at man søger at slaae hinanden ihjel ikke alene ved legemlige Overfald og Mord, men ogsaa ved aandelige, nemlig Klaffer og Forhaanelser; og saa stor bliver omsider Galskaben, at man ofte troer at fremme Samfundets Forbedring ved Løgn og skjændige Paafund i baade Tale og Skrift. Den til alt dette opmuntrende og derover hoverende Hersker betjener sig derved først og fremmest af tvende Statholdere, der ere hans ypperste Under-Feltherrer. De hedde

Kjærligheden til os selv og Kjærligheden til Verden. Kun til Nødtørft hæmmes deres Uvæsen ved den borgerlige Lov, men i alt Fald forgjeves, dersom den guddommelige Verdensorden ikke holdt dem tilbage indenfor visse uoverstigelige Skranker. Iblandt de Sjæle, der staae under de mørke Magters Vælde, er det sædvanligt at tale meget lærdt og siirligt om det, de kalde deres „Livs Skjebne", om „Lykken" og „Lykkens Omskiftelighed". De føle nemlig, at deres Tilværelse bølger sig i Forandringer, der ligne Naturens Aarstider og Dagtimer, fra Foraar og Morgen til Vinter og Aften, til en uundgaaelig Nat, der for deres Øine begraver og ender det Hele. Forborgent er det dem, hvorledes disse Omvexlinger kunne indskrænkes saaledes, at deraf fremkommer et uafladeligt Sjælenes Foraar, en Morgenglæde, der ikke hører op om Aftenen, en Aften, der strax gaaer over i en ny skjønnere Morgen. De særlige Fremtoninger af deres Jordeliv indbilde de sig imidlertid at kunne lede og styre ved deres egen Klogskab, og hvor denne ikke slaaer til, siges de at være det blinde Tilfældes Værk. Det Almindelige i Begivenhedernes Gang tilskrive disse Vise atter en saakaldet umenneskelig og ubøielig Skjebne, mod hvilken de væbne sig paa den ene Side med en forstilt Letsindighed, paa den anden Side med en forstilt Sjælshøihed, begge i deres Grund Fortvivlelse.

4.

Et eneste Spørgsmaal staaer endnu tilbage at besvare. Hvorledes har den Høieste, hvorledes har et virkeligt Forsyn kunnet tillade en saadan Bespottelse af sine Hensigter og Love, tillade en oprørsk Aand saaledes at hærje dets Menneskeverden, forsætligen at underlægge den sit Tyranni? Er Planen i den guddommelige Aabenbaring ikke dermed tilintetgjort, og hvilken, dennes Giver værdig, Udvikling af Verdensdramaet er nu tænkelig?

Tilvisse havde den Høieste kunnet forekomme disse vanvittige og forbryderske Overgreb, men kun, naar han havde villet skabe Maskiner istedetfor Aander og Mennesker. Forhindre, at de fortsættes, kunde han vistnok ogsaa, men kun ved at vende sig tilintet-

gjørende baade imod deres Ophavsmand og imod alle de Væsner, der toge Deel i dennes Daarskab og Forbrydelse. Ei heller kunde den Høiestes Retfærdighed eller den levende *Lov* i hans Viisdoms evige Orden undgaae at indtage imod denne Forstyrrelse en hævnende og straffende Stilling, i hvilken de Væsner, der bleve dens Gjenstand, ikke kunde see Andet end *Vrede*, ihvorvel den i sig selv kun var den evige Ordens selvnødvendige Lovens Fuldbyrdelse. Men see! imellem hans Vredes Torden og disse Formastelsens Idrætter kastede sig hans Kjærlighed, hans Eenbaarne eller den af alt Levende Førstefødte, avlet af ham fra Evighed og førend Verdens Grundvold blev lagt, eller udgangen af hans Inderste, for at være det evigt mæglende og evigt forenende Baand imellem Gud og et Andet end Gud. Dette „Andet end Gud" er først og fremmest Guds egen Himmel og dernæst den i Naturen omklædte Aandeverden, hvis indbyrdes modsatte Væsens-Halvdele samvirke ligeledes ved denne Kjærlighed i en af den guddommelige Raadslutning om Verdensmaalet ordnet Forening. Nu var denne Forening netop brudt ved den Maade, hvorpaa det forud betegnede *lavere* mæglende Væsen, den til Naturens og Fantasiens Genius egentligt bestemte Aand havde fuldbyrdet *sit* Hverv; og der vilde altsaa ikke have været Andet tilbage for den Høieste end at fordømme alt det, som var affaldet fra ham, til den evige Døds Nat, dersom hans Kjærlighed ikke var kommen imellem. Sin Skabning kunde han gjøre til Intet, men sin Eenbaarne, sin Kjærlighed, sit Hjertes Tolk kunde han ikke fornegte. Midt i det allerede begyndte Nederlag, i hvilket han slyngede sine Lynstraaler ud imod det Ondes Dæmoner, fremtraadte for hans Aasyn den elskende Søn, der tog i sin Favn den med Undergang truede Menneskeslægt, tilbød sig at kæmpe for denne imod Verdensfyrsten, og derved ligeledes at lide *med* og *for* Menneskene Følgerne af deres Forvendthed paa saadan Maade, at det rette Forhold skulde blive gjenoprettet. „Jeg besværger dig, min Fader", sagde han, „at betænke deres Skrøbelighed, deres Ubetænksomhed, deres Kortsynethed, og ikke at lade

mig være alene i Verdensrummet". Da kunde den Almægtige ikke modstaae; han forbarmede sig og bønhørte sin Kjærlighed.

For dennes Skyld gaves da det Tilsagn, at Barmhjertighed skulde vises vor Slægt og dens Verden saa lang Tid, som de behøvede til at gjennemløbe deres forud bestemte Livsperioder: en Betænknings- og Prøvetid, der kommer ethvert enkelt Medlem tilgode. Fremdeles gaves ham uindskrænket Magt til efter Behag at lægge Fjenden under sine Fødder og at binde den Rænkefulde uafbrudt i Lænker, som han selv alene formaaede at løse. Og ihvorvel den sørgelige Erfaring nu var tilstede i Menneskenes Liv, at Himmelen kunde befale Noget, som Naturen kunde bestride, saa skulde dette Liv dog kunne uhindret udvikle sig som udødeligt, medens dets jordiske Lod kun blev en Blanding, en Halvhed af Dødelighed og Udødelighed.

Saaledes bevaredes for det menneskelige Jordeliv, baade i Almindelighed og i Særdeleshed, Muligheden af historisk Fremgang, og en Udsigt var given til at opløse i en harmonisk Forklaring og Afslutning den Disharmoni, der for den kommende Tid skulde ledsage det ligesom Legemets Skygge. Tre ere dette Livs Kilder: Kraft (*vis*), Evne (*potentia*) og Indflydelse (*influxus*). Den Første er det Virkendes, den Anden det Modtagendes, den Tredie det egentligt Livs-Vækkendes Kilde, fordi denne forener det Virkende i den Første med det Modtagende i den Anden eller de principale Kræfter med de instrumentale, hvilke som saadanne blive organiske. Er Indflydelsen af rette Art og Beskaffenked, saa har den sit Udspring fra den Kjærlighed, der ligesom hiin dybeste netop er den reneste Hengiven i en Forening imellem virkende og modtagende Kræfter; og efter vor Tilværelses Maal fornemme vi da i vort Indre aldeles det Samme, som den evige Kjærlighed fornemmer, nemlig en Attraa, der ikke eftertragter noget Andet med større Længsel end en Forening, i hvilken Væsnet ikke luer for sig selv men for et Andet, og anseer for sit Eget kun det, som dette Andet deler med det og gjengiver. I denne Forening er saaledes Eet som To, og To som Eet, eller Eenheden har kun Tilværelse som Gjensidig-

hed, Gjensidigheden som Eenhed. Det er ogsaa dette, som al jordisk Kjærlighed, f. Ex. i tvende Elskendes Omfavnelser, stræber efter at opnaae og udtrykke. Men et ufuldkomment Sindbillede og, som oftest, et Billede mere paa Sandselighed end paa Stemning er Sagen her selv eller det deri grundede Forhold paa den ene Side til Gud, paa den anden Side til Mennesker; og da forfærdes vi heller ikke for de Tusindtal af Uhyrer og Vanskabninger, i hvilke Verdensfyrsten forvandler sig for at skræmme os, efterat vi have gjennemskuet Beskaffenheden af hans Skinbilleder. Trygge ved den høieste Kjærligheds Viisdom, som er med os, kunne vi endog drive Gjek med Modstanderens Vrede og stikke vort Hoved ind i hans Løvegab, uden at han magter at gjøre os den allerringeste Skade. Saalænge nødsages han derfor til at gaae tilbage til sin Bestemmelse, og at bruge sit Samqvem med Sandsesjælen alene til at fremme dennes oprindelige Pligt-Idræt: at staae i Spidsen for vor Legemligheds Redskaber, d. e. Nerver, Blod og Livsaander; at overføre til vor Tankes Bearbeidelse igjennem Fantasiens Virksomhed Naturlivets Betydninger deels som blotte Skuespil og Skyggebilleder, deels som Lyster og Begjerligheder, af hvilke de Lidenskaber blusse frem, som blive Vaaben baade for og imod det Gode; og endelig at give vore, fra en af sand Kjærlighed levendegjort Villie udgaaede, Handlinger det Naturstade og det Naturlegeme, uden hvilke de, selv med al mulig Kundskab om de høieste Hensigter, vilde være og blive Aarsager uden Virkninger. I denne vor Sjæls sunde Tilstand er Gjenstanden for og Formen af vore Handlinger ligegyldige. Hovedsagen er deres Aand, deres Stemning, deres Hensyn paa Livets høieste Formaal. Dette Hensyns Maal afgiver Maalestokken for deres Værd. Under en saadan Tilstand fatte vi ogsaa, hvor urimeligt det er, at en Lyksalighed skulde findes, der ikke var dydig, eller en Dyd, der ikke var lyksalig. Dyd og Lyksalighed ere kun forskjellige Navne paa Eet og det Samme. Dyd er at leve med det Oprindelige af sin Sjæl i Betragtningen af det guddommelige Maal samtidigen med sin Tankes og Villies Leven for at berede de Udbytter, saavelsom med sit Sind og sin Legemlighed at

udøve de Virkninger, ved hvilke disse Hensigter opnaaes. Men netop alt dette er ligefrem Lyksalighed, den eneste Lyksalighed. Vi leve da allerede i dette jordiske Legeme som himmelske Aander, og derfor allerede nu pleie vi Omgang og Samtale med Himmelens Indvaanere. Forøvrigt er det vist, at i samme Forhold som vi gjennemtrænges af den virkelige Kjærligheds Vellyst, forvandles ikke alene Kundskaberne men ogsaa Lidenskaberne til det, de vare, Uskyldens Yttringer. Det er fremdeles vist, at Intet ligger den Høiestes Eenbaarne mere paa Hjertet, end at den høieste himmelske Lyksalighed ogsaa skal blive den høieste jordiske; thi Jordeverdenen er skabt for Himmelverdenens Skyld, og vort Legeme med alt sit Tilbehør er bestemt til at forestille det jordiske Paradis, ligesom vor Sjæl med al sit Tilbehør til at forestille det himmelske.

III. Æsthetiske.

1.

Uden Livets Erfaring herom (om det Skjønne) vilde den første Mands Opdragelse ikke være bleven fuldbyrdet; og at give ham denne Erfaring, var det Eneste, der endnu stod tilbage i hans Belæring. Derfor tilførtes ham et andet Jeg-Selv, en Mage, men med en Qvindes Egenskaber og i Qvinde-Skikkelse.

Vi hørte nylig, at Dyd og Lyksalighed ere Eet; og dette siger det Samme, som at Sandhed og Lyksalighed ere Eet, thi Dyd er ikke Andet end Sandhed, der bekræfter sig i Handling. Men det er netop Eenheden af Sandhed og Lyksalighed, der sandseligt skues i alt det, vi kalde Skjønhed; og Qvinden er fortrinsviis Skjønhedens Repræsentant. Hun er dette, ligesom Manden fortrinsviis er Styrkens og Høihedens. Hos Manden nemlig betegne det Stærke og Høie det Liv, igjennem hvilket Sandheden skal forhøies til Viisdom, medens det Skjønne betegner hos Qvinden det Liv, igjennem hvilket Sandheden skal luttres til Lyksalighed.

Fra himmelske Følelser og Fornemmelser er Tækket en ligesaa uadskillelig Egenskab som, f. Ex. Vellugten fra Rosen. Men

dette Tække antager ogsaa ligesom i Rosen Skikkelse for Øiet. Det himmelske Tække er, saa ofte det allerede her paa Jorden kan fornemmes og betragtes i sin rene Nøgenhed, Skjønhed. Hvor det træder Manden imøde i legemlig Menneske-Skikkelse, er det Qvinde, en Form, der paa een Gang er Tækkets og Qvindesjælens ydre Gjenbillede. I og ved Eva blev derfor ogsaa Skjønheden selve „Sindbilledet" paa den Uskyldigheds-Tilstand, i hvilken de første Mennesker forenede barnlig Brødefrihed med en fra de høieste Indflydelser overstrømmende Kundskab. Af denne Tilstand, paa den ene Side nær forenet med Barndommens, men netop derfor ogsaa paa den anden Side med Udødelighedens, er alt det Vækkende, der endnu den Dag idag ledsager Skjønhedens Fremtoninger, en Levning.

Al Art af Skjønhed har sin første Oprindelse i Regelmæssigheden, et af Fuldkommenhedens Særkjender, eller navnligen i samtlige Livsformers rigtige Forhold baade indbyrdes og til det Hele. Den er i enhver skjøn Tilværelse Gjennemskinnet udad af denne guddommelige Regelmæssighed, en ydre Fuldkommelse, i hvilken den tilsvarende indre aabenbarer sig, et udvortes Hele af Harmonier, som udtrykker et lignende indre, hvor enhver høiere Livsform behørigen opliver og behersker den lavere, i hvilken hiin afbilder sig, og denne finder sig lykkelig ved at besidde sin eneste sande Virkelighed og Betydning i fuldtro Egenskab af en saadan Afbildning. Hvor saaledes en legemlig Skabning møder os, hvilken ved alle Mellemleddenes uforstyrrede og overeensstemmende Samvirken — ligened til den laveste Livsform i dens mindste Atom — giver en øiensynlig Afspeiling af den overhimmelske Form, der ikke bærer i sig Andet end det Evige, det Væsentlige og det Oprindelige: der møder os Legemets Fuldkommenhed som en Lignelse af selve Livets Fuldkommenhed eller som gjennemstraalet af denne, og bliver derved skjøn.

Hvorsomhelst Livets almindelige Former samvirke til en saadan Legems-Fuldkommenhed, maa Udtrykket af denne Eendrægtighed følgelig blive en Eenhed af en harmonisk Omskiften og af et

harmoniskt Sammenhold, og i denne Eenhed bestaaer det fælleds Eiendommelige for Skjønhedens Former. Vil man, f. Ex. betragte, hvorledes under saadant Hensyn bemeldte Former samvirke og yttre sig i et skjønt Qvinde-Ansigt, saa viser dette sig lige let, hvadenten Betragtningen gaaer fra den laveste til den høieste eller fra den høieste til den laveste Form. I det første Tilfælde opdage vi, at den sphæriske Form aabenbarer sig ligefrem i Ansigtets Udvendighed og Overflade, de Dele, der samle og omfatte de øvrige, og udgjøre Grund-Konturen; — den spirale derimod i det dybere Liggende, der træder frem i Musklernes Bevægelighed omkring Øienlaag og Læber, og ved en paa een Gang baade regelbunden og regelfri Foranderlighed tegner vexlende Træk af Gemytlighed og Forstemthed; — fremdeles den nærmest-himmelske eller øverst-naturlige, behersket af den Muskler og Blodkar umiddelbart styrende Sandsesjæl, i det endnu dybere Liggende, der, følgende Vexlet i Sjælens Lidenskaber, maler paa Huden ligesom paa et Forhæng Livsaandernes stigende og dalende Stemninger med Farver og Mellemfarver, fremkommende af Blodets Bevægelser; — dernæst den himmelske, behersket af vor Tankesjæl og dennes Kjærligheder, i det Følgende, der under disse Farvelægninger af Rosens Purpur, Elfenbenets Hvidhed o. s. v. lader indsnige sig Straalerne af en Flamme, som hæver det hele Maleri og ligesom tænder dette i Aandelysets Ild; — og endelig den høieste, d. e. den over-himmelske eller Ursjælens, os vel bekjendt som umiddelbart hjemme i Aandeverdenen, i det Dybeste, thi den er netop det hele Ansigtet forklarende Lyses eget Udtryk. — I det andet Tilfælde opdage vi ligesaa sikkert, især naar vor Betragtning strax fæster sig ved den høieste af bemeldte Former og vender sig udad, at den over-himmelske udtrykker ligefrem Livets Lys; den himmelske ligefrem Livets Varme; den nærmest-himmelske med sine Farver Kraften af det Naturliv, der forenedes med Aandelivet ved de tvende foregaaende; den spirale med sin Tegning det tillige Faste eller Fastaaende i denne Krafts Bevægelighed, og endelig den sphæriske og sidste med sin Ovalform det Fælleds i alles Overeensstemmelser.

Men hvad er i begge Tilfælde Præget af eller Kjendetegnet paa dette Fælleds vel Andet end netop den Eenhed, hvorom vi have talt; eller, med andre Ord, alle de anførte Egenskabers harmoniske Forening i og ved selve deres Fleerhed og Omvexling til Ansigtets fuldstændige Eiendommelighed af skjøn Form, skjøn Karakter og skjønt Udtryk?

Saaledes er den Regelmæssighed, der som noget af selve det Legemlige fremlysende Guddommeligt meddeler os Skjønhedens Gjenstand og Indtryk. Og ligesom den Form, der omfatter Alt og bærer i sig den hele Orden og Regelmæssighed, er den eneste, der ligner den Høieste selv og hans Kjærlighed: saaledes er Menneskeformen den eneste, i hvilken fuldstændig Guddommelighed, følgelig ogsaa fuldstændig Skjønhed kan aabenbares. Derfor kunne himmelske Væsner ikke sees i anden Skikkelse, ei heller antage nogen anden; kun paa den igjenkjendes alle Aanders Fælledsskab i Udspring og Slægtskab.

Man seer noget Skjønt eller Smukt, naar man seer bemeldte Regelmæssigheds Væsen, udtrykt i en eller anden Skikkelse; thi man seer da den Fuldkommenhed, der opstaaer fra alle Væsentlighedernes uafbrudte og uforstyrrede Overeensstemmelse fra de inderste til de yderste. Saaledes, f. Ex. danne det omhandlede smukke Ansigts Overeensstemmelser, fortsatte i det Uendelige, Gjenbilleder af Forholdet imellem Livet og dettes forklarende Ild, imellem dennes Glands og de Farver, som den gjennemstraaler, imellem dette Farvespil og den ved Musklerne frembragte, bevægelige Lineartegning, indtil de alle omsider sammenfattes i et Billede, dannet efter Lovene for Naturens meest udsøgte Harmonier. Men Eet udfordres fremfor Alt til denne Eenstemmighed: Tilstedeværelsen af selve det evige Foreningsprincip, thi uden Kjærligheden i Livets inderste Radier vil Eenstemmigheden aldrig være til. Kun af Kjærligheden, fra hvilken Livet henter sin Morgenrøde og sin Vaar, modtager Skjønheden ogsaa sin Harmoni, sin Blomstring, sit Barnlige i baade Karakter og Udtryk. Hvorledes kunde et Væsen være elskværdigt, ja Elskeligheden selv, naar ikke netop Kjærligheden var det, der

straaler fra al Skjønheds Indre? Kun Kjærlighed fremlokker Gjenkjærlighed, om Forholdet derved endog baade er ubevidst og taust, og i Gjenkjærligheden, saalænge denne er uskyldig og reen, besidde vi Ønskeqvisten baade til Godhedens og til Skjønhedens Kildevæld.

Vanskeligt vil det nu ikke være at finde, hvor det Hæslige har sit Ophav. I al Hæslighed viser sig hiin Regelmæssighed omvendt eller bagvendt lige fra en Livets til en Dødens Orden. Uvidenhedens og Ondskabens Maade er at stille Menneskelivets Maal i det Naturlige, kun som Saadant, og ikke at tragte efter andre Udbytter end denne Naturligheds Gavn og Glæde. Men derved vinde de Sjælskræfter Overhaand, der, naar de undertrykke de høiere eller sondre sig fra disse, vise sig at være mere dyriske end menneskelige, og deraf fremkaldes atter legemlige Gjenbilleder, hvor det Menneskelige er mere eller mindre forqvaklet til noget Dyriskt. Men dette strider imod Menneskets egentlige Væsen, og det Menneskelige kan derfor aldrig afklædes aldeles. Derved opstaaer nu en vidunderlig Mellemting af Menneske- og Dyreagtigt, noget Monstrøst eller Misfosteragtigt, der i sin Yderlighed er det Hæsliges høieste Grad og til samme Tid alle dettes lavere Graders Forbillede. For den rene Aandeverdens Beboere, der i et Øieblik gjennemskue Væsnernes Hylster, eller egentligt ikke see dem under andre Dækker end Saadanne, der svare umiddelbart til deres Indre, bære slige Mennesker Skikkelsen af de Dyr og andre Naturting, som de kunne ligne i aandelig Henseende. Saaledes bemærkes de da, f. Ex. baade som Ugler, flyvende i Mørket, som Pappegøier, sladdrende uden Begreb og Tanke, og som Lygtemænd, vankende fra Pøl til Pøl, ihvorvel altid med de i Skrækkens Øieblik bevarede Levninger af et Menneske-Ydre. I denne Verden afhænger altsaa Hæsligheden saavelsom Skjønheden alene af Aandevæsnernes indvortes Beskaffenhed, som afspeiler sig deri aldeles nøiagtigt. I den jordiske Verden er Forholdet ikke mere det samme, ihvorvel langt oftere og mere, end man sædvanligen forestiller sig. Det er i denne Hen-

seende gaaet med Hæsligheden og Skjønheden som med Sygdommen og Sundheden.

Det Skjønnes levende Begreb ligger vistnok i Regelen til Grund for den menneskelige Skikkelse, men klarest og renest udtrykker det sig dog i Qvindens. Dette udgjør nemlig i Virkeligheden Grundbegrebet for hele hendes Væsen. Egenskaben af skjøn viser sig derfor altid hos hende som noget Væsentligere og paa en mere umiddelbar Maade end hos Manden. Hendes Legeme er ligefrem bygget dertil ved dets større Smækkerhed, Fyldighed, Blødhed og Bevægelighed, samt den Blikkets ømmere Straaleglands, den Hudens spillende Vexel af Hvidhed og Rødme, hvor alle Følelser og Længsler skinne hurtigere igjennem. Sjælen i alt dette er den indre Skjønhed, til hvis fuldtro Billede al ydre Skjønhed var bestemt; men uden Hensyn til en større eller mindre Forening med denne ydre, formaaer den indre dog endnu at stadfæste sig som en evig Jomfruelighed, uafhængig af den legemlige saavelsom af Aarenes Tal og Forandringer.

2.

I det Foranførte er den Ledsagerinde skildret, som gaves Adam; thi i og med hende mødte ham Skjønheden, som denne var i sin Morgen. Men det er tillige Hoved-Indholdet af den Belæring, hvilken hun som Pige selv modtog i Paradisets Lunde, da hun som Fuldvoxen første Gang speilede sig i en af dets Kilder, glad og forbauset over sit eget henrykkende Billede.

Nogle Stadier fra den Park, hvor Adam blev født, var en anden Park, i Udseende hiin aldeles liig og som den med et lignende Livsens Træ i sin Midte. Did var Adam kommen en Aftenstund, da han vandrede omkring i Edens Aftenskumring og, overrasket af Natten, søgte Hvile under de lune Grene der. I Søvne viiste sig da for ham en Skikkelse, liig hans egen, men dog uliig — smukkere, blidere, vænere end alle hidtil sete. Greben af en uimodstaaelig Længsel vilde han slutte den i sin Favn, men den undflyede da ligesom opløst i en hvidtglindsende Sky, hvorved han, under en heftig Bevægelse for at holde den skjønne Skikkelse tilbage, følte

en pludselig Smerte og syntes, at et Ribbeen blev rykket udaf hans Side ligesom fra hans Hjertes Nabolag. Endelig opnaaede han sit Ønske og skjulte det hulde Væsens Ansigt med Kys, som dette modtog, mildt sukkende og voxende i Skjønhed ved en ny Flammes rødmende Farveskjær. Han vaagnede nu pludseligt og fandt under det dybeste Savn, at Alt kun havde været — en Drøm. Men han vidste ikke, at det, han havde favnet i Drømme, var en Green, bærende og nedsænkende til hans Læber en Ægge-Frugt, liig den, af hvilken han selv var kommen frem, følgelig heller ikke, at det, han havde kysset, var dette Æg, og at han i sine Kys havde gjennemlynet det med en Gnist af sin egen Livsaande. Straalen af hans Kjærligheds Ild, meddeelt paa denne Vei, havde samme Virkning, som Straalen fra selve Aandesolen havde havt ved hans Tilblivelse. Paa lignende Maade, som han selv tidligere, modnedes, fødtes og næredes det nye Menneske-Væsen. — Og dette var Eva, den første Qvinde.

Pleiet med samme Omhu som han af omgivende himmelske Væsner, havde hun naaet sit Livs Vaarblomstring, da hun, som nys berettet, staaende ved en paradisisk Kildes Bred, med Forbauselse og Glæde fandt sig være saa smuk. Hvad i Særdeleshed havde vakt hendes Forundring, var det Gjennemsigtige i hendes Skjønhed eller den Omstændighed, at Ansigt, Blik og Bevægelser strax udtrykte hendes Sjæls inderste Tanker og Følelser. Den fornemste af de himmelske Venner sagde hende da, at heri viiste sig Sjælens egen oprindelige Skjønhed, som kaldes Uskyld, at Uskyldigheds-Tilstandens Hemmelighed var Opretholdelsen af denne Livets Orden, der har sit Forbillede i Skaberen selv, og at denne Afglands — som „Guds Billede" — netop bar Skjønhedens Hemmelighed i sit Indre.

Fremdeles blev hende sagt, at dette Billede levede tillige i et andet Væsen, der var bestemt til hendes Mage, at denne Mage var given hende for at oplyse hende med Sandhed og Viisdom, at hun var given Magen for at varme ham med Godhed og Lyksalighed, at Magen ikke var langt borte, og at de vilde smykke

hende til hans Brud: Ord, ved hvilke hendes Ansigt fik endnu større Liighed med Roserne i hendes Blomstergaard. Og nu gaves et Vink til den sig paa Afstand nærmende Adam, der længe men forgjeves havde søgt sine Erindringers og Længslers Maal, da han, ligesom ledet ved en guddommelig Tilskikkelse, atter havde fundet Veien til den Lund, hvor han havde slumret saa lifligt. Nu skuede han atter Drømmens Billede, men vaagen. Med et Udraab: „af min Barm, af mit Liv", ilede han frem for at gribe hendes Haand, og en Samtale begyndtes uden Ord, uden Lyd, saaledes som Sjælene tale, naar Jordens Sprog blive utilstrækkelige.

3.

En Bemærkning ville vi endnu tilføie, ihvorvel dens Indhold nu neppe vil være nyt for opmærksomme Læsere.

Den Maade, hvorpaa Mennesker i saadanne Timer meddele hinanden deres inderste Tanke, ligner nærmest de himmelske Intelligensers egen Maade. Disse tale egentligt kun igjennem billedlige Forestillinger (*repræsentationes vivas*, *per imagines*) eller ved at fremstille for Betragtningen levende Billeder, som for Intelligenserne selv ere paa een Gang baade virkelige og betegnende, og af hvilke Tanken lyser frem i ubegrændset Klarhed. Billedernes Virkelighed bestaaer netop i denne Eiendommelighed. Men disse samme billedlige Fremstillinger, ved hvilke flere Rækker af Ting kunne udtrykkes i et eneste Øieblik, have saavel i vort Indre som i vor Omgivelse deres Gjenbilleder: indeni os i vor Fantasi, udenfor os i vor Naturverden. Thi baade hiin og denne ere et Sprog ligesaa rigt som levende, men et Sprog ikke i Ord, kun i Billeder. Det første og rigeste Tankefoster i vor Sjæl er altid et Billede og bærer i sig altid et Mere, end den paafølgende Reflexion magter at udtrykke i Ord, ofte et Mere, end vi naae at udtale efter en heel Dags Forløb. Det kan forsaavidt siges, at Ordene, mundtlige eller skriftlige, kun ere en Nødhjelp og som Saadan tjene til deels at lede vor Tanke til en vis Betragtning, deels at befæste denne i Tanken. Hvo som rigtigt fatter de Gamles Myther (*fabulæ*), vil han ikke strax

see, f. Ex. i deres Pallas Viisdommen som alle Kundskabers Dronning, i deres Hippokrene Sandhedens overstrømmende Klarhed, i deres Pegasus Tankens Magt til at hæve sig op i en overjordisk Flugt? Men i Evnen til at danne Billedsproget, følgelig ogsaa til at tyde det, vare disse Gamles Sjæle Himmelen nærmere end vore. De vidste derfor ogsaa, at saadanne Billeder oprindeligen ere fortsatte Meddelelser af den høiere Verdens eget Billedsprog.

Heraf følger to Sandheder: den ene, at *Ord uden levende Skuen* stedse ere kun et tomt Mundsveir; den anden, at Naturen og Fantasien bære i sig en Symbolik, der, rigtigt fattet, oplader Indgangen til den himmelske*) Aandeverdens Sandheder. Den stammer nemlig fra disse; og høiere Væsner meddele sig ved den endnu fremdeles.

---

*) Uden Tvivl vil det være bleven bemærket, at Ordet „himmelsk" er i denne Afhandling stundom brugt i en Mening, der ifølge den angivne Terminologi burde betegnes med Ordet „over-himmelsk". Men denne Tvetydighed findes hos Swedenborg selv; og derfor er den heller ikke undgaaet her, saa meget mindre som den dog ikke turde medføre nogen Misforstaaelse for den tænksomme Læser. I hans senere Skrifter, navnligen de theosophiske, forekommer den ikke. Der har Udtrykket „*himmelsk*" overalt den *høieste* Betydning eller Betydningen af *Livets Fuldkommenhed*, der som Saadan er det *Aandeliges Fuldkommenhed*; hvorimod den Livsform, som er *nærmest under* denne øverste (inderste), hedder ret og slet den *aandelige* som den, der vel er nærmest deelagtig i Fuldkommenheden, men dog endnu er en Blanding af Fuldkommenhed og Ufuldkommenhed.

Theosophiske Fragmenter.

I. Livet og Gud.

1.

Den vigtigste Gjenstand for den menneskelige Tænkning er det guddommelige Ord; thi det er Viisdommen selv i dens Egenskab af guddommelig, eller Gud saaledes, som han har udtalt og vedvarende udtaler sig i sin Viisdom. Dette Ord, ved hvilket Alting er gjort eller skabt, taler tilvisse ogsaa til os af Alting. Men i Særdeleshed eller nærmest meddeler Ordet sig i de Aabenbaringer, der danne Grundvolden for vor christne Tro, nemlig: den personlige, i Stifteren af denne Tro, og den skriftlige, der bevarer Hovedtrækkene af hans Liv og Lære saavelsom af de forbilledlige Indledninger dertil. Den Sidstnævnte af disse tvende Aabenbaringer er den Skrift, der følgelig med fuld Føie kaldes den „hellige", fordi den er selve den guddommelige Viisdom, talende til Menneskene igjennem denne skriftlige Optegnelse, som den selv har foranstaltet.

Af de tvende Egenskaber, der udmærke den hellige Grundskrift fremfor alle andre Skrifter, er den ene det ovennævnte, evigt vise Indhold, den anden dettes heelt igjennem billedlige Udtryks- og Fremstillingsmaade. Uden at besidde Nøglen til denne Billedlighed fatte vi kun for en meget ringe Deel, egentligt aldeles ikke Ordets Mening; thi denne er i Virkeligheden en indre, en Aandemening, til

hvilken den ydre eller Bogstavmeningen forholder sig ganske som Legeme til Sjæl. Kun i den Grad, Nogen tilegner sig denne indre Mening, gaaer det under en uafladeligt stigende Ærefrygt op for ham, at den bærer i sig en verdensomfattende Forklaring over Livets Maal, Væsen og Sammenhæng.

Allerede i den Aabenbaring, i hvilken det almindelige Verdensliv viser sig som dette evigt levende og levendegjørende Ords Afspeiling, møder det os tillige som et fra det Største til det Mindste symbolskt, allegoriskt og paraboliskt Ord, antydende, hvorledes alt Naturligt indeslutter noget Aandeligt og dette atter noget Himmelskt. Vi see saaledes allerede heri den Følge af alt Livs guddommeligt bestemte Samstemmen og Stræben, at det Naturlige og endnu klarere det Aandelige forholder sig til dette Himmelske som en, fra et ligeledes lavere men nærmere Standpunkt, analog Livsyttring og Livsform — kort sagt, som Gjenbillede, følgelig som Antydning af, at intet Himmelskt gives, der ikke har sit Billede i noget Naturligt, og intet Naturligt, der ikke tyder paa noget Himmelskt og har sin Betydning, sit sande Væsen netop i at være denne Antydning, dette det Himmelskes Sindbillede. Det vilde da være utænkeligt eller umuligt, at samme Forhold ikke skulde gjenfindes overalt i den umiddelbare og høiere Meddelelse af den Eviges Viisdom, naar denne taler til os i vort eget Menneskesprog paa de Blade, som derfor have faaet det almindelige Navn af „Guds Ord". Ogsaa aabenbarer dette sig ved en ikke aldeles flygtig Læsning af Ordet saa haandgribeligt, og bekræftes ved saa mange Omstændigheder i Fremstillinger og særlige Udtalelser, deriblandt frem for Alt Christi egne, at det neppe kan undgaae selv den almindelige Læsers Opmærksomhed, og følgelig saa meget mindre skjules for dem, der læse under et ovenfra nedstraalende Lyses Veiledning. For dem er det øiensynligt, at Ordet har i sin Fremstillingsmaade fra Begyndelsen til Enden, foruden sin ydre Mening, en i denne liggende tvefoldig indre, følgelig i det Hele en trefoldig, nemlig: den naturlige, der er det blot bogstavelige og jordisk-historiske Dække; den aandelige, der meddeler os de høieste, os tilgængelige Sandheder angaaende baade

vor Forstand og vor Kjærlighed til Næsten; og den himmelske, der meddeler os de høieste Sandheder angaaende baade vor Villie og vor Kjærlighed til Gud. Begge disse indre Meninger kunne anes mere eller mindre levende, men til klart Indblik oplade de sig kun for den, hvis indre Sind aabnes ved et Lys fra Herren selv. Aldrig negtes dette Lys Nogen, der redeligt og ydmygt tragter derefter; men forøvrigt vil denne dybere Opfattelse nu udbrede sig almindeligere, efterat Ordets Giver har behaget at skjenke dertil en særlig Anviisning, en forklarende Tydning ved en Tolk,*) ligefrem udkaaren og udrustet til dette Hverv. Vel er det ogsaa nu langt fra, at den himmelske Mening overalt er os ligesaa tilgængelig som den aandelige; thi saa meget overstige de himmelske Ting den menneskelige Forstands nærværende Fatteevne, og selv hvor denne ved guddommelig Naade magter at hæve sine Tanker op til Lysets høieste Høider, mangler Nutidens Menneskesprog Ord til at udtrykke med rigtig Betegning, hvad den fornemmer. Denne Omstændighed hindrer imidlertid ikke Menneskets Syn paa Ordets Sandheder fra at voxe i en Uendelighed, der svarer til Uudtømmeligheden af dets eget Viisdomsdyb. Mennesket besidder derfor i Ordet den aandelige Jacobs-Stige, paa hvilken det allerede under sit Jordeliv kan lære, hvorledes Engle stige op og ned imellem det og Herren, hvis Tale lyder ved det øverste Trin; og dette her nu Udtalte er ingenlunde nogen almindelig Allegori. Det er en ligeledes bogstavelig Sandhed, at Mennesket under Ordets rette Læsning færdes i Engles Samfund, og at de Indflydelser, som det da fornemmer, bestaae i en gjensidig Tanke-Udvexling imellem det selv og disse om det Læstes hellige Indhold. Thi saaledes elske Englene Ordet, og saaledes elske de Mennesket, at de altid — ihvorvel usynlige i dettes nuværende Tilstand — begive sig did, hvor de see Ordet læses i levende Kjærlighed og Tro eller i en oprigtigt gudfrygtig Sindsstemning. At de ere visere end Mennesket, hidrører netop derfra,

*) **Nemlig Swedenborg.**

at de, som Følge af deres større og stadige Nærhed ved Herren, besidde en stadig Belæring om Ordets fulde Betydning.

At spørge, hvorfor det guddommelige Ord ikke har meddeelt sig uden al billedlig Indklædning eller ligefrem kun i sin egentlige Mening, vilde være det Samme som at spørge, hvorfor Naturen er til, eller hvorfor Sjælene i vor Verden ere blevne omklædte i Legemer. Saalænge Ordets Bogstav er tilstede, er ved dette også givet en Hieroglyph af dets Aand og en Mulighed til at trænge ind til denne, en Mulighed, der bliver større ved den Omstændighed, at denne Billedskrift overhovedet bestaaer af lutter Gjenbilleder af dens evige Indhold, hvilke ere ligesaa fattelige som sindrige for enhver i sand Andagt levende Sjæl, fordi de ere tjenlige hvorsomhelst ved den Ordet heelt igjennem udmærkende Egenskab, paa een Gang at omhandle baade det Særlige og det Almindelige, at tiltale baade det enkelte Menneske og hele Slægten, eller, udtrykt i faa Ord, i aandelig Henseende at være Alt for Alle. Det Dække, hvorom her er Tale, er af denne Grund allerede alene som Saadant af stort Værd; og ikke mindre vigtig er den deri liggende verdslige Kundskab ved sit underfulde Forhold til den aandelige, ved hvilken den helliges og forklares. Det meget Historiske, som forekommer i den hellige Skrift, er vel for det Meste virkeligt historiskt eller Saadant, der efter almindelig Talebrug tages for, hvad det er, en Fortælling om Personer, Ting og Begivenheder; men det tør alligevel ikke glemmes, at netop som Saadant er det ogsaa lutter Sindbillede, og at dets timelige, længst forsvundne Virkelighed, som ellers kunde forekomme os ligegyldig, hæves derved til en aandelig og stadig Fortsættelse. Fornemmeligt gjelder dette om den Deel af Skriften, der kaldes „det gamle Testamente“, d. e. den gamle Pagt, fordi denne handler om Guds Pagt med Menigheder, der vare til paa Jorden førend den christne Menighed.

Hvad er en Menighed? Et Samfund af Mennesker, som i Forstand og Villie, i Sandhed og Kjærligked, i Tro og Gjerninger, kort sagt, i Lære og Levnet slutte sig sammen om Gud som Herren paa den fælleds Grund af hans Aabenbarelse i Ordet. Intet

Tidspunkt kan angives, paa hvilket en Menighed ikke fandtes nogensteds paa Jorden, hvor indskrænket end dens Medlemmers Tal kan have været, thi kun i den er Herren umiddelbart tilstede paa Jorden; og heraf følger, at ingen levende Forbindelse imellem Jord og Himmel kan være til, uden at denne har sin Betingelse i en eller anden Menigheds Tilværen. Denne er følgelig, hvor den end findes, selve Grundbetingelsen for Menneskeslægtens Bestaaen, og den forholder sig til den øvrige Menneskehed aldeles som Hjertet til det øvrige Legeme.

De første elleve Kapitler af første Mosebog ere Levninger af det Ord, i hvilket Gud meddeelte sig til de tvende ældste Menigheder, der ere dem, som omhandles i Beretningerne om Adam og Noach. Det Historiske, som disse Kapitler fremstille, er ikke, ligesom f. Ex. i Kongernes Bøger, noget reent Historiskt, men det har lige ind i selve de mindste Forhold en ligesaa almindelig som dyb, symbolsk Karakter. Den Adamitiske Menighed besjæledes af et himmelskt Sind, forenet med en Evne til at leve i stadig Fornemmelse af Livets dybeste Indre (at æde af Livsens Træ), en Fornemmelse, der ikke vilde være ophørt, naar ikke en dæmonisk Fristelse af en Magt, hvis fornemste Lokkemiddel var sandselig Forstand, havde vakt en Egenvillie, der gjorde Ende paa Uskyldighedens lyse og salige Tidsalder. Dette Frafald eller Syndefald, ved hvilket de oprindelige Veie til Menneskenes Indre afspærredes mere og mere, havde den Følge, at Gud selv maatte til Slutningen omklæde sig i jordisk ihvorvel luttret Sandselighed, for ligeledes udenfra at kunne paavirke Menneskene; men Kredsen af dem, hos hvilke nogen sand Kundskab om det Guddommelige og det Menneskelige endnu var tilstede, indskrænkedes alligevel betydeligt. Den Noachske Menighed med sit aandelige Sind var dog ikke i Besiddelse af ovennævnte dybe og klare Fornemmelses-Evne; men en Skat af visse Erindringer og Sandheder, endog ikke uden Udvikling, overleveredes alligevel igjennem den Noachske Menighed til den Mosaiske eller jødiske. Og ihvorvel denne Menighed havde et saa reent udvortes eller naturligt Sindelag, at den næsten kun paa en mekanisk Maade

kunde vise sig og færdes som Menighed, saa var det Folk, som dannede den, netop ved sin Karakter mere end alle andre Folkeslag skikket til, midt under et forøvrigt almindeligt Hedenskabs lange og onde Tid, at bevare Ordet og de ved dette i Stilhed jevnt fremskridende Forberedelser til en bedre Fremtid, navnligen ved en i strengeste Maade lovbunden Iagttagelse af en Ceremonial-Gudstjeneste med forskjellige dertil hørende Samfunds-Indretninger og Forskrifter, som i deres Almindelighed kun vare billedlige Dækker for himmelske og aandelige Mysterier, i deres indre Mening rigtigt fattelige kun for nogle faa hellige Seere. Som Følge af denne Jødefolkets Bestemmelse har ogsaa dets verdslige Historie, opfattet selv kun i bogstavelig Mening, et Værd fremfor alle andre Folks, hvilket ellers ikke vilde kunne tillægges den, medens den nu, som den er, fremstiller os den menneskelige Tragtens og Virkens Forhold til Forsynets Ledelse i et let overskueligt Sammendrag og paa en Maade, der baade er fattelig og haandgribelig. Kort sagt, den jødiske Menighed var nødvendig som bærende i sig Muligheden af, at den christne Menighed, nærmest bebudet og forberedet af den Sidste iblandt de hellige Seere, Johannes den Døber, kunde stiftes af Gud i Christus som værende Herren selv, aabenbaret paa Jorden i egen Personlighed. Og hermed baade fuldbyrdedes og forklaredes Ordet i sit hele Omfang.

Men alligevel stode i denne nye Forklaring Hemmeligheder tilbage, til hvis Forstaaelse Menneskene kun kunde forberedes efterhaanden. Den guddommelige Stifter sagde udtrykkeligt til sin Menighed: „Jeg har endnu Meget at sige Eder, men nu kunne I ikke bære det", med det Tillæg, at fuldstændigere Meddelelser fremdeles vilde komme ved „den Sandheds Aand", som „ikke skal tage af sig selv men af Mit, og forkynde Eder". Derfor findes det ogsaa antydet allerede i det gamle Testamentes Ord, hvad aldeles aabenbart forkyndes i det nye Testamentes, at et nyt Jerusalem skal i sin Tid stige ned fra Himmelen, med andre Ord, en Menighed, i hvilken den christne skal gjenfødes, d. e. hæves til en saa klar og fuldkommen Erkjendelse af Ordets Sandheder, som nogensinde kan naaes paa

Jorden. Men denne Menighed er kun en Fornyelse. Til dens Indretning behøves ingen videre Foranstaltning, end at Herren giver en ny Seer Liv og Lys af den forjættede Aand, efter hvis Komme det skal ifølge hans Ord gaae i Opfyldelse, hvad han sagde: „den Tid kommer, at jeg ikke mere skal tale med Eder ved Lignelser, men frit ud forkynde Eder om min Fader". Ikke Andet adskiller denne nye christne Menighed fra den ældre, end at dens Indhold netop er den ældres indre og inderste Sandhed, og kun for saa vidt er dens Tro og Lære en „ny". Aandens bebudede Komme og Virken yttre sig ikke i Overbringelsen af et nyt Ord, men alene i Opladelsen af Menneskets indre Sind eller af Sjælens indre Fornemmelses-Evne for det længst aabenbarede, det Ord, der med egen Mund har sagt sine Udtalelser at være lutter „Aand og Liv". Om Deelagtiggjørelsen i et saadant opladende Lys kan Enhver være forvisset, som læser Ordet med en reen og ægte Sandheds-Attraa, udsprungen af Kjærlighed til det Gode og af Lyst til at gjøre, hvad Gud vil. Til denne Sandheds-Attraa, der elsker og vil det Sande kun for det Sandes og det Godes egen Skyld, undlader Sandheden aldrig at meddele sig, og i dette sit levende Samfund med Sandheden kaldes den Tro, fordi Tilliden til dens Formaal og til sig selv er lige ubetinget.

2.

Det følger saaledes af sig selv, at i samme Forhold, som en høiere Erkjendelse af Ordets indre Mening fuldstændigen gjennemtrænger vor Sjæl, vil vort Sind aabnes i Begreb og i Kundskab om, som i Følelse for og i Kjærlighed til disse hellige Hemmeligheder. Vi fatte da alle de Gjenbilleder, i hvilke denne Mening paa een Gang baade skjules og aabenbares, og som have deres Grund deri, at samtlige naturlige Ting ere Lignelser af aandelige og himmelske Grundbilleder. Heraf følger atter paa den ene Side, at disse, foruden at være, hvad de ere i og for sig, tillige ere deres Afbildningers egentlige Begreber, og paa den anden Side, at Afbildningerne ligeledes, foruden at være, hvad de ere i og for sig, forholde sig til disse Begreber

som Legemer til deres Sjæle, eller som uforstilte legemlige Ansigter, Blik og Gebærder forholde sig til de sjælelige Bevægelser og Tilbøieligheder, der udtrykkes igjennem dem. Det er altsaa aldeles klart, at i samme Stund vi finde Nøglen til de Gjenbilleder, i hvilke Ordet er udtrykt, have vi ogsaa fundet Nøglen til alt det, som er Gjenbillede, eller til den Korrespondens, i hvilken det hele Verdens-Alt bestaaer, og ved hvilken det hænger sammen i en uafbrudt indre Forbindelse; og samtidig hermed reiser sig af sin Grav en ældgammel Videnskab, den første, sidste og ypperste af alle Videnskaber, nemlig Læren om denne Korrespondens eller om Gjenbillederne overhovedet, en Kundskab, der i Almindelighed har været uddød siden Patriarkernes og Jobs Tid.

Hvorledes gik denne Kundskab tabt? Paa den Maade, at dens repræsentative Form blev et Bytte for en optrædende sandselig Behandling, hvis Aand var en sandselig Videnskabelighed og dennes falske Magi. Herved kastede den sig paa lutter Mistydninger, der atter vare Kilden til utallige Arter af Afguderi. Thi snart maatte man, efter at have tabt de naturlige Tings mere og mere fordunklede, indre Betydning eller det klare Syn paa disses aandelige og himmelske Forhold, falde hen i den Forestilling, at Tingene i og for sig vare hellige og guddommelige; og de fortrinligere af disse — f. Ex. Solen, Maanen, Stjernerne, visse Dyr, usædvanligt aandsbegavede eller paa anden Maade kraftfulde Mennesker — maatte da synes berettigede til at tilbedes og dyrkes.

De ældste Menigheder vare alle repræsentative, hvilket tydeligt sees af den meest bekjendte, den Israelitiske, thi Karakteren i al Korrespondens er Repræsentation. Saadan var Beskaffenheden af det ældste Ord eller det Ord, som gaves Menneskene førend det af Moses optegnede, hvori dog Meget af det ældre Ord findes bevaret, ligesom Moses ogsaa i sin fjerde Bøgs eet og tyvende Kapitel udtrykkeligt beraaber sig paa det ældre Ords Bøger, saavel de historiske (14 og 15 V.) som de poetiske (27-30 V.). Fra dette Ord, der endnu findes paa Jorden, men som forborgent i Asiens Indre, forplantede sig til de Viseste af Oldtidens Folkeslag

en Kundskab om Korrespondenserne, der opretholdt sig længe som alle Videnskabers Videnskab, længst og fortrinsviis hos Ægypterne, saaledes som deres Hieroglypher vidne endnu idag. Men ogsaa hos andre Folk findes spredte Levninger af en Kundskab om de naturlige Tings høiere Betydning; medens de Ceremonier og allehaande billedlige Tegn, der tilhørte en i sin Form aldeles repræsentativ Viisdom og Gudsdyrkelse, mere og mere hentedes fra Menighederne og til Slutningen ogsaa fra de Kyndigere i Betydningen af Væsentligheder, der i eller ved sig selv vare Bærerne af noget Guddommeligt: Alt lige imod de ældste Fædres Mening og Hensigt. At Veien til Afgudsdyrkelse og Fleerguderi aabnedes herved, er let at indsee.

Saadan var alt Hedenskabs Oprindelse. Dets almindelige Mulighed laae desuden i Menneskenes Sandselighed og sandselige Begjeringer, ved hvilke den renere Skuen og Evnen dertil stilledes i Skygge; men til almindelig Virkelighed overgik denne Mulighed først ved de sandselige Begjeringers Ophøielse til sandselig Videnskab. Fra de Første hentede den falske Billedtydning sit Væsen og sin indre Karakter, fra den Sidste sin Skikkelse og dermed sin Fasthed og sin Bestandighed. Saaledes ere alle udvortes Afguderier i deres Oprindelse Dække for indre, der aabenbare sig i de ydre igjennem et sympathetiskt Valg af Sindbilleder og Udtryksmaader. Disse indre Afguderier kunne samles under tre Hovedarter: Egenkjærlighedens, Verdenskjærlighedens og Vellystkjærlighedens. Men ligesom desværre disse kunne snige sig ind ogsaa i en Menighed, der besidder Ordet, omend de da yttre sig uden alle de Tegn, der i bogstavelig Mening kaldes Afgudsbilleder og Afgudsdyrkelse, saaledes kunne ogsaa hos Hedningerne ofte findes redelige Tilbøieligheder for baade det Gode og det Sande. En Overgangsbro fra det hedenske Mørke til Lyset i en sand Gudsdyrkelse er den, efter Østerlændingernes Sandselighed afpassede, mahomedanske Religion, som Herrens Forsyn derfor ogsaa har tilladt Tilblivelse efter den christne Menighed, med hvis Tro den i hele sin Brøstfældighed dog har tilfælleds i det Mindste saa Meget, som udfordres til omsider

at bringe de Tænkende iblandt dens Bekjendere til at indsee denne Brøstfældighed og til at fæste deres Opmærksomhed paa de Christnes høiere Kundskab. Denne kan da atter først vise sig i al sin Høihed, naar den er kommen saa vidt, at den gjennemtrænges af den gjenoplivede Videnskab om Analogierne eller Gjenbillederne og smelter sammen med denne til en Eenhed, ligesaa uopløselig, som den er kjendelig i vor Menigheds hele Dannelses-Tilstand.

I den Adamitiske Menighed var denne Videnskab almindelig, ja, i en nu gængse Talebrugs fulde Betydning, endog „populair". Den udgjorde nemlig den sædvanlige Tænke- og Taleform. Ligesaa „naturligt", som det er Nutidens Mennesker at see Alt i Naturen og sig selv fra et materielt eller legemligt Synspunkt, var det for hiin Tids Mennesker at skue i enhver Naturting den Aandeting, som betegnes ved eller aabenbarer sig deri. Ethvert Bjerg, Træ, Dyr, enhver Kilde, enhver Blomst mindede dem om noget Aandeligt, noget Evigt, hvis jordiske Gjenbillede denne Skabning var. Denne Maade er ogsaa Englenes i deres Skuen af Mangfoldigheden i Guds Egenskaber; og derfor kunde paa den Tid et saa inderligt Forhold herske imellem Engle og Mennesker, at de ofte omgikkes med hverandre endog i synlige Skikkelser, saaledes som flere velbekjendte Beretninger i Skriften bringe til vor Kundskab. Omend Tiden er kommen til Gjenoprettelsen af en virkelig, ikke alene udvortes Menighed, saa vil dette kun kunne skee for saavidt, som det inderlige Samfund imellem Menneskene og Himmelen atter kaldes tillive, men dette er ikke muligt uden en fornyet Kundskab om Gjenbilledernes Helligdomme.

I sig selv burde Intet være fatteligere, end at en Verdens-Anskuelse som den nyligen antydede er Menneskets oprindelige og rette; thi ethvert Menneskes Sjæl er en heel Aandeverden i det Smaae eller et særegent Indbegreb af den store Aandeverden, til hvilken den følgelig ikke kan Andet end staae i det nøiagtigste Billed-Forhold; og paa samme Maade er ethvert Menneskes Legeme en heel Naturverden i det Smaae, et særegent Indbegreb af den store Naturverden, som denne lille skulde afspeile ligesaa nøiagtigt. Heraf

følger altsaa, at ligesom den lille Naturverden, som er Menneskets Legeme, er bestemt til at være et nøiagtigt Gjenbillede af den lille Aandeverden, som er Menneskets Sjæl, saaledes maa den store Naturverden være et saa nøiagtigt Gjenbillede af den store Aandeverden, at Intet kan være til i hiin, der ikke ligeledes har Tilværelse i denne, dog kun som aandeligt eller i en Form, der aabenbarer for Beskuelsen Væsnet i dettes fuldkomne Reenhed. Det er af denne Grund, at, f. Ex. det speilklare Vand betegner Sandhed i Almindelighed, og saaledes „det levende Vands Kilde" Ordets evige Sandhed; fremdeles Planter og Træer saadanne Egenskaber og Virksomheder, der tillægges Forstanden; Dyr derimod dem, der karakterisere Attraaen og Villien, krybende Dyr sandselig Vellyst, og, i Spidsen for disse, Slangen som betegnende Sandselighedens eiendommelige Art af Kløgt og Viden; Solen Kjærligheden, Maanen Troen, Stjernerne den rene Kundskab om Kjærlighed og Tro, Klippen Troen i dens Fasthed, Ilden Kjærligheden (den gode eller den onde) i dens Magt og Indflydelse, Guldet, Sølvet og Kobberet Kjærlighedens tre Grader, den himmelske, den aandelige og den naturlige, Maden det aandelige Livs Næring, o. s. v. Tilvisse er Forskjellen imellem Tingene i den rene Aandeverden og i vor endnu kun halvt aandelige Naturverden meget skarp, men i og for sig bestaaer den dog kun i, at Alt i hiin strax viser sig at være, hvad det er, og i ingen Henseende er Andet, end det synes; hvorimod denne er saaledes beskaffen, at Billedet har der en vis Afhængighed af det, som det betegner, en Afhængighed, der alligevel udgjør netop det Uvæsentlige, Timelige og Forgængelige i de naturlige Ting.

3.

Men hvad er alle Analogiers, alle Gjenbilleders allerdybeste Hemmelighed? Det Samme, som er den dybeste Hemmelighed i Verdens-Altet: at Gud selv er Menneske, eller at det evige Liv, der, som evig Kjærlighed er Gud, netop ifølge denne Livets og Kjærlighedens Eenhed er Menneske tillige, et personligt al Menneskeligheds Grundbillede, som af Evighed er Gud-Menneske eller Gud

og Menneske i een og samme Person. Derved navnligen og derved alene er *Mennesket* gjort til Verdens almindelige og Naturens særlige *Grundform*, der bærer i sig alt *Livs Væsentligheder*, hvilke derfor og selvfølgelig maae — baade i og for sig, i al deres Fremtoning og i Tilværelsens samtlige Sphærer og Grader — staae i det nøiagtigste Billed-Forhold til denne Grundform. Fremdeles ere vi derved, ja derved alene satte istand til at skue Gud som aabenbaret *allerede* i Naturen, fordi denne, nærmere betragtet, selv er bemeldte Forms Afpræg; *dernæst* og nærmere i os selv eller i vor Sjæl, vor Aand, som er hans umiddelbare Afglands; samt *endelig* og fuldstændigst i det Ord, hvis levende Middelpunkt er aldeles det samme som Verdens.

Liv og *Kjærlighed* ere oprindeligen *Eet*, thi Kjærlighed, opfattet i sin evige Betydning, er netop Livets egen Selv-Nødvendighed. Det i al Art af Liv Grundvæsentlige kan ikke være Andet end en i en vis Retning stræbende Total-Energi af Kræfter, en Kræfternes Kraft, et Selv-Bestemmelsens og Selv-Virksomhedens Maal, hvorfra alt det denne levende Tilværelse Iboende og Grundforplantende henter den Stræben, der efter sin opnaaede Hensigts Omfang giver sig tilkjende som en vunden, fuldstændig og fuldkommen Virkelighed, og altsaa omfatter noget for Tilværelsen Godt eller Ønskeligt. Men netop denne Stræben, i hvilken et oprindeligt Maal vil ved Opnaaelsen af sin Hensigt bekræfte sig som et Gode, er Kjærlighed; og heraf lære vi da, at i alt *Liv* er Kjærligheden netop *Livet selv*. Fremdeles siger al grundig Tænkning, at *reen* Selv-Nødvendighed kun kan være til som *Personlighed*, hvoraf følger, at Livet i sin oprindelige og egentlige Skikkelse er fra Evighed til Evighed et personligt Liv. Heri, at Gud som det oprindelige Liv ligeledes er den oprindelige Kjærlighed, og at han som den oprindelige Kjærlighed er den oprindelige Personlighed, ligger Grunden til Guds *Menneskelighed*. Dreven af sin Kjærlighed til at fyldestgjøre dennes Attraa i en Virkelighed, ikke mindre ubegrændset end denne, kan han ikke lægge *sit* Gode i noget Andet end i det, at være en overalt livs-vækkende Godhed, og dette

kan han kun være for saavidt, som han træffer levende Gjenbilleder af sit eget Væsen. Derfor sammenfatter han i Uendelighed sit Al-Væsen til en Særlighed, noget Begrændset, ved hvilket han fremgaaer af sit Guddomsdyb som et personligt Individ, hentende derfra i og med sin egen Tilværelse andre Lignendes Tilværelse ligeledes i det Uendelige, eller skabende gjenbilledlige Væsner med Verdens-Omgivelser, afpassede efter og for dem og deres Bestemmelser. Atter derfor er han selv Menneske i Grundbillede eller Mennesket i dettes (absolute) Fuldkommenhed, eller, om man vil, det eneste virkelige Menneske i strengeste Forstand, thi fra dette faae alle de andre deres Virkelighed tillaans. Personlighedens Form er nemlig identisk med Menneskehedens; og hvordanne dens Forskjelligheder i større og mindre Fortrinlighed end kunne være, alt efter dens Standpunkt som materiel-naturlig, som aandelig eller som aldeles himmelsk, saa er den alligevel i selve de almindelige Grundtræk overalt sig selv liig og uforanderlig.

Dette er det Almindelige i Maaden, hvorpaa Gud i et Hele af Verdener er det Alt levendegjørende Middelpunct i et levende System af Gjenbilleder, der alle tyde hen eller tilbage paa ham. Og saa gjennemgribende fylder det Menneskelige alle disse (høiere og lavere) Gjenbilleder som *fælleds Princip* og aabenbarer sig i dem som fælleds Form, at de, samlede eller som Universum, forestille en eneste, alle andre Skikkelser i sig indesluttende Menneske-Skikkelse. Menneskets Form og Universets Form forudsætte og indeholde hinanden. Den Ene kan ligesaa lidet være til som tænkes uden den Anden; og dette Forhold gjelder i ingen Henseende mindre om de usynlige Verdenskredse end om de synlige. Tvertimod, i den rene Aandeverden yttrer dette sin Gyldighed paa en endnu mere uindskrænket Maade.

Ogsaa har Gud selv forkyndt i sit Ord: at han skabte Mennesket „i sit Billede, efter sin Lignelse", hvormed det tydeligen er sagt, hvorledes Billedets Grundbillede maa tænkes at være. Ifølge det samme Ord gav han sig ogsaa tilkjende for udkaarede Medlemmer af sine ældre Menigheder, som oftest i menneskelig Skikkelse, be-

budende tillige dermed den naturlige Menneskelighed, i hvilken han senere vilde omklæde sig til Menneskeslægtens Frelse. Og under Hensyn hertil tør det nok antages, at Glimt af den rigtige Opfattelse, vistnok kun Glimt komme tilsyne i saadanne Hedenskabets Skikkelser, hvor menneskelige Guds-Aabenbaringer paaberaabes.

Alligevel siges det ogsaa i Ordet, som udtalt af Herren: „Du kan ikke see mit Ansigt, thi Mennesket kan ikke see mig og leve" (2 Mosebog 33 K. 20 V.). Hermed menes Gud, som han er aldeles i og for sig, i sit Væsens Indre, eller som uaabenbaret. Vilde han træde frem som Saadan eller umiddelbart, saa skulde den udækkede Nærværelse af hans Væsens Ild, opfyldende det hele Verdensrum, virke tilintetgjørende paa alle onde Væsner, og om ikke aldeles forstyrrende, dog blendende og bedøvende paa de gode. Som den i sig selv værende Gud, forbliver han derfor altid ufattelig og utilgængelig, og dette ligesaa meget for Engle som for Mennesker, fordi Englene ikke ere Andet end Mennesker paa et fuldkomnere Trin. Fattelig, begribelig, tilgængelig er han kun saa vidt, som han selv har gjort sig dertil, det er, kun som aabenbaret, og derfor har han ogsaa aabenbaret sig netop saa vidt, som vor Forstands, vor Kundskabs, vore elskende Længslers Grændser kunne udvides eller formaae at udstrække sig. Han har aabenbaret sig som evig Kjærlighed og Viisdom eller (hvilket er det Samme) som evig Godhed og Sandhed, samt dermed som begge Dele at være Menneske fra Evighed til Evighed: en Egenskab, uden hvilken det vilde være aldeles umuligt for Engle og Mennesker at pleie Samfund med ham, at modtage Indflydelser fra ham og at vende sig til ham i Haab, i Bøn og i Tilbedelse. Det er egentligt den uaabenbarede Gud, som er Gud Jehovah, ihvorvel tilvisse i ingen ringe Grad søgt fremstillet i flere Arter af Theophanier og frem for Alt i det ældre Ords Meddelelser. Den fuldstændigt aabenbarede Gud er alligevel ingen Anden end Gud Christus eller det Gud-Menneske, der, som værende det ligeledes i jordisk Menneskelighed inkarnerede Guddomsord, bar det Navn, under hvilket vi paa een Gang dyrke baade den guddommelige Frelser fra det

Ondes Magter og den guddommelige Stifter af vor Menighed. Han er i Gud det, hvorigjennem Gud aabenbarer sig; han er den Gud aabenbarende Gud eller Aabenbareren, i og ved hvem Gud træder frem som Gud-Menneske i Tiden, og det, som staaer bagved eller over ham, er den i Evigheden Forborgne. Som udgangen fra og betragtet i sit her antydede Forhold til denne, er han Søn af Fader, og vi ere fuldt berettigede til at udtrykke dette Forhold med denne menneskelige Betegnelse, hvilken han desuden selv har lært os, netop i Kraft af Guds Egenskab, selv at være Menneske. Men Fuldstændigheden af Guds Aabenbaring i Tiden bekræfter sig i en — den Forborgnes og Aabenbarerens eller Faderens og Sønnens fælleds — fremtrædende Virksomhed, der som Begges „Hellig Aand" omfatter Menneskene med den Kjærligheds-Ild og det Sandheds-Lys, som uafladeligt fuldere og klarere lægge Faderens og Sønnens evige Eenhed for Dagen i en Stræben for og til alle skabte Væsners Vel. — Dette er Guds trefoldige Personlighed eller det, som kaldes Treenigheden. I enhver af disse er Guds Personlighed heel: i Faderen ere baade Sønnen og Aanden, thi han er Begges evige Væsen; i Aanden ere baade Faderen og Sønnen, thi den er Begges Eenhed, bekræftet i evig Samvirken; men i Sønnen ere ogsaa baade Aanden og Faderen, da han ellers ikke vilde være den personlige Aabenbaring, i hvilken Gud boer heel og holden. Heraf følger, at Sønnen er selv de tre Personligheder i sin ene og udelelige Person; og om det saaledes, endog ikke uden Føie, kunde siges, at Guddomslivet er i Faderen, betragtet for sig, fortrinsviis som Magt og Lovens Viisdom; i Sønnen, betragtet for sig, fortrinsviis som Naade og Kjærlighedens Viisdom; i Aanden, betragtet for sig, fortrinsviis som Begges omskabende og aandeligt gjenfødende Virken: saa bliver det alligevel ikke mindre klart, at Gud maa være alt dette i enhver Form af sin Personlighed, og at følgelig Sønnen ligeledes forener alle disse Egenskaber i sig; — „thi i ham boer al Guddommens Fylde legemligen" (Colloss. 2 K. 9 V). Og denne Søn er den Herre Jesus Christus.

Følgende til nærmere Oplysning. Det Evige i Guds Menneske-

lighed kunde i sin alene himmelsk-aandelige Egenskab nedlade sig til Samfund ikke alene med Englene, men ogsaa med Menneskene, saalænge disse selv vare engle-artede. Men efterat denne deres første Tilstand var ophørt, maatte ligeledes al indre Forbindelse imellem dem og Gud ophøre i samme Forhold, som de paa den ene Side mere og mere hærdedes eller forstokkedes i deres Naturlighed og sank dybere i deres Sandselighed, og han paa den anden Side ikke kunde paavirke dem, fordi han ikke knyttedes til dem ved en Menneskelighed af den Beskaffenhed, at den var umiddelbart beslægtet med deres. Netop en saadan Menneskelighed, med andre Ord, en selv-naturlig, men allerede fra dens Begyndelse i den reneste Qvindes Livsmoder gjennemtrængt af lutter Guddomsliv, antog han af denne Grund paa et Tidspunkt, da Ondskabens Vælde paa Jorden var kommen paa sit Høieste, og underkastede sig — for, ved et saadant umiddelbart ydre Samfund med Menneskene, at kunne gjenoprette et umiddelbart indre — det jordiske Menneskelivs Vilkaar. Hvorledes denne Menneskelighed fik Tilværelse i Moders Liv, har ikke kunnet aabenbares os, fordi ingen Menneskeforstand formaaer at fatte dette, men ikke destomindre er det — for dem, der igjennem philosophisk Tænkning have hævet sig ud over den almindelige trange Forestilling om Rum, og have lært at indsee, at ethvert Natur-Gran bærer i sig en umiddelbar Tilstedeværelse af hele den Uendelighed, som Mængden antager at være til alene for at opfylde Rummet — ved Hjelp af denne Analogi aldeles ikke utænkeligt, at en guddommelig Personlighed kan straale sig ind i et naturligt Livspunkt, fra hvilket da atter fremgaaer til Udvikling et, denne Personlighed umiddelbart indeholdende, Menneske-Væsen, medens den samme Personlighed desuagtet, som vedvarende almeen guddommelig, tillige opfylder sit Verdens-Alt i hele dets Omfang. Den saaledes Eenbaarne, værende og forblivende syndefri i Kraft af sit faderlige Ophav, var i sit Væsens antagne jordisk-menneskelige Deel alligevel udsat for Fristelser, Kampe og Lidelser, af hvilke de Første kom fra Helvede, det han nu skulde underlægge sig, de Sidste overhovedet fra hans Deelagtighed i alle

en syndebesmittet Menneskeheds Qvaler paa dennes Vegne, ihvorvel han selv var og under sit Liv stedse blev mere og mere hævet over alle deres Aarsager. Thi Hovedsummen af dette Liv i hans Gjøren og Laden, hans Lære og Vandel, hans Exempel og Underværker, hans Død og Opstandelse var det Ondes fuldkomne Beseiring og det Godes fuldkomne Forherligelse, begge i Forening en Guddommeliggjøren af netop den Menneskelighed, som han havde modtaget af sin Moder igjennem en naturlig Fødsel. Efterat hans Kald var fuldbyrdet og beseglet ved at seire over den pinefuldeste Død, der i sit Overmaal af Smerte tillige var et Sindbillede paa det guddommelige Ords almindelige Krænkelse ved Menneskenes usle Vantro og Uvidenhed, kunde han med denne sin naturlige, i Guddommelighed nu ophøiede og forklarede Menneskelighed vende tilbage til sin af Evighed guddommelige, fra hvilken han var traadt ud i denne sin naturlige Manddoms-Annammelse. Og dette skete ved hans Opstandelse og hans Himmelfart, igjennem hvilke han indlemmedes til ubegrændset Eenhed med sin Fader, der havde virket paa Jorden i ham som i et legemliggjort og fuldtro Speilbillede. Hans Indvortes var fra Begyndelsen guddommeligt, hans Udvortes fra Begyndelsen derimod det fra Guddommeligheden meest Fjernede, det jordiskt Naturlige; men hele hans Liv bestod i gradeviis at afklæde sig alle deri medfødte Endeligheder og Ufuldkommenheder, og til samme Tid ligeledes gradeviis at iklæde sig alle Faderens Uendeligheder og Fuldkommenheder: en Tilstand, der nødvendigen medførte, at han under Samme maatte føle sig vexelviis som allerede Eet med Faderen og atter som endnu adskilt fra Faderen, trængende til dennes Hjelp, den han da ogsaa paakaldte med lige saa stor Ydmyghed som Fortrøstning. Endeligen var hans menneskelige Tilværelse i alle sine Dele, lige til selve det Legemlige, gjennemtrængt og opfyldt af en evig Guddoms-Væsenhed. Nu bleven Gud endog i sit Udvortes og sit Sidste, ligesom han tidligere var det i sit Indvortes og sit Første, steg han ud af Graven og op til Himmelen med Bibehold af sin naturlig-menneskelige Legems-Skikkelse, der nu selv var forklaret til en himmelsk. Det var i denne Skik-

kelse, han efter sin Opstandelse viste sig flere Gange iblandt sine Disciple, og sidste Gang hævede sig, svævende lige for deres Øine, ud af Forgængelighedens Luftkreds.

Hvad han tilkjendegav med de betydningsfulde Ord: „det er fuldbragt!", var denne Fuldbyrdelse af hans guddommelige Sendelse, Fuldbyrdelsen af hans Kald som et Forsoningens og Gjenløsningens Værk. Templets Forhæng, der hidtil havde skjult det Allerhelligste for Folket, splittedes i to ved disse Ord til Tegn paa, at Gud herefter vilde være tilgængelig for Alle, som aabenbaret i ham, der i en nu aldeles ubegrændset, guddommeliggjort Menneskelighed indbefatter hele Treenigheden. Som vor Fader i Egenskab af Gud, men tillige som vor Broder i Egenskab af Menneske har han gjenløst os fra Syndens Magt, fra Helvedes Overvælde. Han har beredet Menneskene en dem hidtil ikke given Leilighed til ved Tro og Levnet at befries fra det Onde, og Gud en Mulighed til at underkue dette Onde, uden at tilintetgjøre de faldne Væsners Slægt. Det er saaledes klart, at saa længe som ethvert Menneske oprigtigt bestræber sig for, i sin Vandel at flye alt det Onde og at holde sit Sind aabent for al Godheds Indflydelse fra ham, ere dets Synder, dets Feil, baade større og mindre, ved ham borttagne og forsonede for den guddommelige Lovs Retfærdighed.

Af det Anførte fremgaaer altsaa for det Første, at den Herre Christus er Gud i fuldeste Forstand, og for det Andet, at Guds Samfund med Menneskene og Englene er efter denne i Christus stedfundne Aabenbaring bleven inderligere, end det nogensinde var (vi sige, tillige med Englene, thi ogsaa disse have begyndt deres Tilværelse fra et naturligt Liv paa menneskelig Maade). Derfor er Guds Styrelse af den jordiske Menneskeverden — den af alle Verdenskredse yderste eller laveste — efter denne Aabenbaring heller ikke bleven mindre umiddelbar-personlig end hans Styrelse af den himmelske Engleverden, som er den inderste og høieste, medens hans Indvirkninger paa Jordens Mennesker tidligere gik middelbart igjennem Engleverdenens Sphærer. Kort, Gud er ved sin Mand-

doms-Annammelse i Christus kommen os nærmere i alle Henseender.

Vi tilføie, at det ikke er tilladeligt at betragte Herrens Lidelse med Bedrøvelse længere, end den udgjør Hovedgjenstanden for denne vor Betragtning. Ligesom han selv har seiret over Qval og Pine, bundet Mørkets Aander, brudt Gravens Gjemme og nu sidder „ved Faderens høire Haand", saaledes bør han nu ogsaa tænkes paa alene i sin Ophøielse, i sin Triumf. Vi bør, som han udtrykkeligt har sagt, „ikke græde over ham, men over os selv". Han er en ligesaa frydefuld som hellig, en ligesaa opløftende som majestætisk Gjenstand for vor Tilbedelse. Og denne Tilbedelse har han befalet os, ikke for sin egen Skyld eller som om han skulde høste nogen Vinding deraf, men fordi Menneskene hensættes under og ved denne i en Tilstand, hvori det Gode og Sande, der udstrømmer fra ham uafladeligt, kan uhindret strømme ind i deres Sjæle til Oplysning og Forbedring.

4.

Det Almindelige i den Maade, hvorpaa Verden er til i sin Heelhed, indbefatter det Særlige i vor jordiske Naturverdens Virkelighed, bestaaende i at være Indledningen til og det billedlige Dække for de indre Stadier og Grader, der udgjøre den egentlige Aandeverden, med hvilken den altsaa staaer i uafbrudt Forbindelse. Og da den overhovedet forholder sig til denne indre Verden som et legemligt-sandseligt Gjenbillede, følger heraf, at dette Billede — saavidt som Naturverdenen er i sit Væsentlige hævet op til Menneskets Livsgrad eller lever i og med dette — ledsager os, omend forklaret efter Døden, ind i den Aandeverden, der da aabnes, ja i den Engleverden, der som Himmel modtager alle de Mennesker, der oprigtigt have beflittet sig paa at leve i det Gode og det Sande. Thi deri bestaaer Naturens Væsentlighed, at ethvert aandeligt Individ, enhver Person, Guds egen undtagen, har et i vis Maade udenfor sig værende Begyndelsespunkt, der upaatvivleligen er i sit Indvortes aandeligt og sjæleligt, i sit Udvortes derimod natur-

ligt og legemligt. Disse Begyndelses-Punkters almindelige Sphære er Jordelivet eller, nærmere betegnet, det til vort Jordeliv knyttede Materie-Liv og saaledes overhovedet de jordbeslægtede Verdens-legemers eller Solsystemers Sphære, hvilke, samlede, udgjøre Natur-verdenen. Dennes Function i Universum er, i Egenskab af den Kreds, hvor enhver Aand antager Natur eller iklæder sig Natur, derved at give enhver saadan Aand det nødvendige ydre Grundvilkaar og Fodfæste (*basis*) for den Selvbekræftelse, i hvilken den siden ud-vikler sig til (god eller ond) Personlighed. Saadanne ere de skabte Væsners almindelige Vilkaar, at de, for ikke lige ved deres Op-rindelse strax at forflygtiges i det Væsenløse, d. e. hvad vi turde kalde Drømme, maae begynde paa at fixere sig i et physiskt Klædebon. Naturverdenen er derfor ogsaa i almindelig Betydning Udplantningens og Rodfæstningens Verden, medens de andre Verdener, i hvilke Mennesket indtræder senere, ikke kunne være Andet end Væxtens, Modningens og Fuldendelsens.

Hvad nu netop angaaer disse Verdener, saa er deres Stilling baade til den naturlige Verden og indbyrdes overhovedet Følgende. I selve Aandeverdenen er, som allerede bemærket, endnu en Adskillelse imellem Verdener, nemlig imellem det Indre og det Ydre af Aande-verdenen. Det Første — som det Indre — indbefatter Himmel og Helvede, eller er hiin for de gode Aander og dette for de onde i Forhold til og i Følge af enhver Aands indre Sjæls-Tilstand, som oplader sig her og forbliver i virkelig Skikkelse indenfor en Kreds af Betragtninger, der paa det Nærmeste udtrykke denne Sjæls-Tilstands Beskaffenhed. Derimod er det Ydre af Aande-verdenen et Stadium af Mellem-Tilstand, adskillende paa den ene Side det naturlige og det indre Aandelige, paa den anden Side dette Sidstes tvende nysnævnte Modsætninger. I Grunden er det en uegentlig Talemaade, at Mennesket efter Døden „kommer til Aandeverdenen"; thi som Aand tilhører Mennesket uafladeligt denne, og det lever med sin Aand allerede i Aandeverdenen, medens det endnu lever med sit Legeme i Naturverdenen. Flytningen fra den ene Verden til den anden bestaaer kun i Frigjørelsen fra det

aandelige Legeme, som Mennesket allerede her paa Jorden bærer i det jordiske, eller deri, at det aandelige Legemes Sandser aabnes i samme Øieblik, som Døden lukker det jordiskes, saaledes at Mennesket strax føler sig værende i Aandeverdenen og seer denne omkring sig ligesaa tydeligt, som det desforinden saae den naturlige. Tilstedes det nogensinde Mennesket allerede førend Døden at see og at høre Aander eller Engle, saa skeer dette ikke ved disses Tilbagekomst til den Naturverden, som de for stedse have ladet ligge bag sig, men alene ved det aandelige Syns og den aandelige Hørelses Opladelse for det enkelte Tilfælde. Stundom hænder det sig under Sygdomme og navnligen under den sidste, eller naar Mennesket ligger paa sit Yderste, at denne Opladelse begynder allerede førend den fuldendte Skilsmisse fra Jorden; men dette skeer dog kun undtagelsesviis, medens det Sædvanlige er, at Døden maa være gaaet forud. Var nu Menneskets Sjæls-Tilstand ved Bortgangen fra Jorden ubetinget en himmelsk, et Liv i Kjærlighed til det Gode og i Sandhedens Lys, saa befinder det sig ogsaa strax iblandt himmelske Væsner paa en himmelsk Skjønheds Enemærker, d. e., hvad i vor christne Troeslære kaldes Himmelen; men var Sjæls-Tilstanden ubetinget en infernalsk, et Liv i Kjærlighed til det Onde, i Sandhedens Fornegtelse og Løgnens Bekræftelse, saa befinder det sig strax iblandt infernalske Væsner paa Helvedes Vederstyggeligheds Grund; og var Tilstanden, saaledes som Tilfældet er med de fleste Mennesker, i Dødsstunden ubetinget hverken hiin eller denne, saa befinder Mennesket sig paa ovennævnte Mellem-Stadium iblandt Væsner under lignende Forhold, for der yderligere at kunne berede sig til det uundgaaelige Regnskab, paa hvilket den senere indtrædende, uendelige Salighed eller uendelige Usalighed beroer. Levende i hiin, som er Himmelen, kaldes Mennesket Engel, levende i denne, som er Helvede, kaldes det Djævel, og som Indvaaner af den forberedende Aandeverden kaldes det kun Aand i Almindelighed, god eller ond efter det Overveiende i Menneskets Væsens-Beskaffenhed. Dette Mellem-Stadium, betegnet i Ordet paa flere Maader — saasom med „det store befæstede Svælg" (Luc 16

K. 26 V.) — saae Hedningerne i deres Hades, og Katholikerne see det endnu den Dag idag i deres Purgatorium, begge i rigtig men dunkel Anelse, der netop ved sin Dunkelhed har ført til Misforstaaelse.

Spørges: Hvi skabtes Verdens-Altet? Hvorfor opholdes det? saa kan herpaa ikke gives andet Svar end det allerede givne, nemlig, at Gud, som er evig Kjærlighed, selvfølgelig har den Egenskab, at han elsker andre Væsner og vil være Ect med dem paa saadan Maade, at de efter deres Livs Maal blive gode, vise og lyksalige. Men de Væsner, med hvilke dette er muligt, ere alene Menneskene, og derfor blev, saaledes forstaaet, ogsaa Alt skabt for Menneskets Skyld. Skabningen kan følgelig i sit almindelige Indbegreb ikke have andet Maal, end i og ved Mennesket at ophøies, lyksaliggjøres og forherliges til det nærmeste og inderligste Samfund med Gud. I den Hensigt blev Skabningen frembragt, ligesom denne Frembringelse endnu fortsættes uafbrudt — ved de fra Gud udstraalende Virksomheder — lige fra de inderste, høieste og fuldkomneste Gjenstande, gradeviis efter det Heles Trinfølge, ned til de yderste, laveste og ufuldkomneste Gjenstande, der kunne være mulige for en guddommelig skabende Kjærligked og Viisdom: en Fremgang, der til samme Tid er en stadig Udvidelse til mangfoldige, udenfor hverandre sig sammensluttende Sphærer og Livskredse, i hvilke Gud er det fælleds Centrum. Det turde saaledes være klart, at i og med de yderst-mulige Gjenstande eller disses Sammenslutning i den yderst-mulige Sphære er den Grændse given, udenfor hvilken Skabelsens Værk ikke fortsættes videre, og denne Grændse er derfor Skabelsens Sidste. Men denne Sphære er netop den naturlige Verden, vor nuværende Verden, i hvilken det første Principale, som skabtes, er de ved det aandelige Urlys frembragte Sole; det andet de ved disse Sole frembragte (Jord-)Kloder; det tredie og vigtigste det ved de fornævnte skabte Ting forberedte og bebudede Menneske. Vi bør nemlig kunne hæve os op til den Tanke, at Gud er som guddommelig Viisdom et evigt Lys, og som guddommelig Kjærlighed en evig Varme, samt at begge saaledes

ere uafladeligt forenede hos ham som en evig Sol, fra hvis Udstraalinger, der ere lutter livs-vækkende Væsentligheder, al anden Tilværelse faaer sit Ophav, sin Orden og de vedvarende Midler til sin Udvikling og Næring. Det synlige Billede af denne Aandesol viser sig ogsaa i virkelig Solskikkelse, nemlig i den Sol, der oplyser den overjordiske Verden, og af hvilken vor Sol atter frembyder en kun mat og bleg Lignelse. Den aandelige Sol er det første fra Gud Udstraalende, det ham selv Allernærmeste, det endnu aldeles Guddommelige, en glimrende Indfatning eller Pragtring (*gloria*) om hans Gudmenneskelighed, der sædvanligen skjules i sine Straaler, men ogsaa undertiden blinker synligt frem af disse. Ved Virkningerne af denne Sol, der i sit Væsen ikke er Andet end Kjærlighedens og Viisdommens evige Eenhed, avles alt Liv, der fremtræder gradeviis i de himmelske, aandelige og naturlige Verdenskredse; og ved den Vexelvirkningens Lov, der fremkalder enhver Art af Tilværelse ifølge den evige Orden for Skabningens guddommelige Maal, tændes fra denne Sol saaledes ogsaa de jordiske Sole for at vække, hver for sig i sine Jordkloder eller Planeter, de for disses Bestemmelse nødvendige elementariske og organiske Kræfter. Solene bestaae af lutter Ild, den naturlige Urild; Jordkloderne ere alle, ligesom vor egen, beboede af menneskelige Væsner. De ovennævnte Skabe-Kræfter ere at betragte som døde, naar de betragtes i Sammenligning med de overjordiske, men alligevel levende og levendegjørende paa deres Grad, af den Grund, at det guddommelige Liv, som er indvortes tilstede i den aandelige Sols Ild, ligeledes er, omend kun udvortes, tilstede i den naturliges. Og paa denne Maade gjøres det muligt for Naturverdenens hele Mangfoldighed af Væsner og Ting at indtræde som skabte i deres Virkelighed — Følgen af den alt Aandeligt iboende Stræben efter at omklæde sig i det Naturlige — for fra dette sit Yderste og Sidste ligesom fra et Fodfæste, hvorpaa det støtter sig eller hviler, at kunne hæve sig med fixeret Individualitet op til sit Inderste og Første igjennem en rigtig Brug af Naturlighedens Midler til Udbytter for evige Formaal. Heraf kommer det ogsaa paa den anden Side, at selve

Naturlivets Grader danne en opad stigende Kjæde af disse Udbytter, alle fra Begyndelsen bestemte til at være gode Udbytter, d. e. ledende til gode Formaal. Visseligen gives i Naturen ogsaa onde Udbytter, men disse ere ikke oprindelige der, thi de ere først komne did ved det Ondes Udbrud hos Mennesket, idet det Ondes Tilværelse som aandelig Virkelighed strax maatte fremkalde, netop fra dette Aandelige, Gjenbilleder, der antoge Natur i Skabningens yderste Sphære og saaledes optraadte der som legemligt omklædte Onder. Heri viser sig altsaa Udtrykket af den almindelige Lov, ifølge hvilken den naturlige Verden er de yderste Virkningers Verden, ligesom den aandelige er Aarsagernes, og en endnu inderligere (dybere) end begge disse (her den infernalske, ligesom ellers i det Godes Frembringelse den himmelske) er Hensigternes. Fremdeles viser dette, at det Onde er et af Menneskene fordreiet Gode, ligesom det Falske er en af Menneskene fordreiet Sandhed. Thi fra Begyndelsen vare ingen Dyr bestemte til at være grusomme, ingen Planter til at virke skadeligt eller til at være giftige o. s. v.; men alt det, som omgiver Mennesket, legemliggjort i Dyr, Planter, Steen- og Jordarter m. m., er oprindeligt lutter Gjenbilleder af Menneskets Tilbøieligheder og af de i disse rodfæstede Tanker, fremstillede som for sig selv og som adskilte fra Menneskene; og Følgen heraf var og er derfor den, at forringede Grundbilleder fremkaldte og fremkalde forringede Gjenbilleder, ihvorvel man ikke kan sige om disse, at de have forringet sig i nogen dem selvstændigt gjeldende, navnligen moralsk Betydning. Hvor Instinktet træder i Stedet for Forstanden, Driften for Villien, og overhovedet de naturlige Evner for de aandelige (og saadanne Væsners Liv kunne da heller ikke fortsættes efter den naturlige Død), der bliver i aandelig Betydning ligesaa lidt Evne til Ondt som til Godt. Imidlertid ere alle de Egenskaber og Tilbøieligheder, som ere forenede i Mennesket, ligesom spredte rundt om i Naturen, hvorfor ogsaa Naturen og Mennesket kunne gjenkjende sig i hinanden indbyrdes, medens Naturen gjør dette bevidstløs i en dunkel Sympathi og under en stadig Dragen henimod Mennesket som dens Middelpunkt, Mennesket der-

imod med Selvbevidsthed og med den Erkjendelse, at Naturens Fuldkommenhed var bestemt til at være afhængig af dets egen. Ogsaa er Mennesket alene det Baand, der knytter Gud til Naturen; og kun for Mennesket eller kun af og med stadigt Hensyn til dette er Naturen skabt.

En virkelig Kundskab om Naturen vilde den være, som i behørig Orden og med klart Syn paa det skabte Livs samtlige Grader og disses indbyrdes Forhold lagde for Dagen, hvorledes Intet i Naturen er et betydningsløst Billedspil for tom Nysgjerrighed eller for død Lærdom, og hvorledes der allermindst kan være Noget til, som henter sin Selvstændighed fra materielle Kræfter; thi dette vilde være en Forestilling, i hvis Anelser, Analyser og Slutninger der omtrent er lige saa megen „Naturkundskab", som der er virkelig Gudsdyrkelse i, f. Ex. Sol-Tilbedelsen, hvilken Ordet tvertimod kalder „Vederstyggelighed" fremfor alt andet Hedenskab, fordi den sætter det døde Verdenslys i det alene livs-vækkende Verdenslyses Sted. Den sande Naturkundskab udvikler derimod i enhver af sine Grene, hvori den Hensigtsmæssighed bestaaer, der med saa megen Viisdom og Skjønhed aabenbarer sig i alle Naturrigets Retninger, og allerede i og for sig vilde være tilstrækkelig til at overbevise os om, hvor lidet Naturen formaaer at være sit eget Ophav, og hvorledes dens virkelige Ophav maa tænkes. Denne Kundskab viser, hvorledes Alt i Naturverdenen staaer i et billedligt Forhold til Mennesket, eller danner et Hele af opad stigende Menneske-Liigheder, hvis Udbytter bære i sig Spiren til en gradeviis Stræben lige fra de laveste Ting op til Mennesket, for igjennem dette at hæve sig videre op til Skaberen og saaledes at vende tilbage til deres Ophav. Enhver Art af Tilværelse, betragtet baade for sig og i sin Forbindelse med de øvrige, sigter ved denne Stræben udover sig selv op imod et Høiere, hvortil den forholder sig saaledes, at dette Høiere er i aandelig Henseende et Tidligere, som fremkalder det Lavere til sin Basis, men i naturlig Henseende et Senere, fordi det behøver denne Basis til at kunne træde frem i det Synlige. Paa saadan Maade viser sig i Mineralriget en almindelig og øiensynlig

Stræben efter at vegetere (sig?) (*se vegetandi*), d. e. at hæve sin Karakter til Vegetationens Karakter eller at gaae over i det Vegetabile, det Plantemæssige; i Planteriget en endnu øiensynligere Stræben efter at vivificere sig eller at hæve sig til Selvbevægelighedens Liv, hvortil Begyndelsen skeer i en vis umiddelbar Forbindelse med Planterne hos det, vi kalde Insekter; i Dyreriget en aldeles fremtrædende Stræben efter at rationalisere eller humanisere sig; og endelig i alt Menneskeligt en Stræben efter at divinisere sig, hvilken tilvisse har misforstaaet sig selv og derved er bleven det Ondes og Syndens Ophav, men i sin rene Eiendommelighed er en dyb Længsel efter at blive Guds fuldkomment uforvanskede Gjenbillede i Engleskikkelse. Vende vi nu Blikket tilbage, saa opdage vi, at enhver høiere Grads Indhold forudsætter en laveres som Muligheden til selv at træde frem, ihvorvel hiint var til i den skabende Tanke førend dette og udgjør selv dettes inderste Væsentlighed; og anvendes tillige det Ovenanførte særligen paa Mennesket, saa indsee vi tydeligt, at dette, omend i aandelig Henseende Skabningens Første, alligevel maatte være dens Sidste i naturlig Henseende. Ifølge samme Analogi, der gjør alt Legemligt til Basis eller Naturgrund for alt Sjæleligt, følgelig den hele Naturverden til Basis for hele Aandeverdenen, er til Slutningen Menneskeslægten selv Engleslægtens, d. e. Himmelens almindelige Basis eller Naturgrund. Vi have nyligen viist, hvorledes denne vigtige Omstændighed har yttret sig i det Høieste af al Menneskelighed, nemlig i den tvefoldige Aabenbaring af det Væsen, der er den sig selv udtalende guddommelige Sandhed, som har kaldet sig selv „Ordet", for dermed at betegne denne Egenskab. I den skriftlige af disse tvende Aabenbaringer indtager den naturlige Bogstavmening til de tvende indre (dybere) Meninger een og samme Stilling, nemlig den at være disses udvortes Fodfæste, Indfatning og Sammenhold, dog paa den Maade, at Ordet er tilstede med hele sin Fylde allerede i denne sin ydre Form; og i den personlige Aabenbaring er det ligesaa, thi i denne bringes, som vi have seet, det iførte Jordiskt-Menneskelige i

et aldeles tilsvarende Forhold til det Guddommeligt-Menneskelige. For at dette kunde skee, iførte det guddommelige Væsens Indvortes sig efterhaanden lavere og lavere, d. e. mere udvortes, aandelige Omklædninger saalænge, indtil det som forvandlet ved den yderste af disse kunde nærme sig Maria og i hendes Liv iføre sig Menneskelegemet, samt derved gjøre det muligt for sig at fremtræde paa den fordærvede Naturs egne Enemærker, og drage Menneskene baade ud af det Ondes og tilbage til det Godes Magter. Det var da, at vor Jord, selv et ringe Bethlehem iblandt (Jord-) Kloderne, velsignedes med en Naade, i hvilken alle de andre deelagtiggjordes. Men denne Manddoms-Annammelse skete i Liighed med den Maade, Gud som Skaber allerede havde brugt, da han havde iført sine skabende Virksomheder efterhaanden sandseligere og ligesom grovere, medierende Aarsager, indtil endeligt Alt-Livets yderste Kreds kom frem som stivnet til materielle Rum- og Tidsforhold. Endog det høieste Aandelige, endog Han maatte for sine evige Formaal og i Følge af disse være i Besiddelse af noget Naturligt at støtte sig til. Saaledes blev vor Natur til, saaledes fødtes Mennesket i denne yderste Sphære for i sig at sammenfatte alle Sphærernes Samliv i en Forening, der afspeiler Guds Personlighed, eller for at virkeliggjøre denne Afspeiling igjennem en Opstigen fra den Kreds, som er alt Livs Sidste, til det Middelpunkt, der er alt Livs Første. Saaledes gaaer det til, at Mennesket bliver paa den Maade, som er det muligt, et virkeligt Billede af den Gud, der i omvendt Forhold stedse drives af sin evige Kjærlighed til at sænke sig fra Livets Første, nemlig sig selv, ned til Livets Sidste.

Forøvrigt siges det om denne vor jordiske Naturverden med lige stor Uret, saavel at den har været til fra Evighed og skal vedvare at være til i al Evighed, som at den er begyndt paa et vist Tidspunkt og skal ende paa et andet lignende. Hiint paastaae i Almindelighed de verdslige Philosopher, dette de mere veltænkende end kløgtige Theologer; men det Rigtige er, at Naturverdenen har været og skal være til i al Tid, thi den og Tiden skabtes samlede og fra hinanden uadskillelige. Den har sin Tilværelse i Tiden, følgelig ogsaa i

den materielle Begrændsning, som kaldes Rummet og staaer i Forbindelse med den nysnævnte Væren i Noget. Rum og Tid som værende udenfor os, d. e. som uafhængige af vore indre Livstilstande, opstaae kun ved Lag-Dannelser, der tilhøre den naturlige Verden. De høiere Verdeners Liv derimod som et absolut indre har ikke Tid og Rum udenfor sig, men er selv udenfor Tid og Rum, d. e. befinder sig i Evigheden. Upaatvivleligt gives ogsaa der Gjenbilleder af det, som er Tid og Rum for os, idet ellers ingen individuel Tilværelse vilde kunne findes der. Men ikke destomindre ere disse der kun i aandelig Egenskab, følgelig kun som rene Almeen-Former for vor Betragtning, saaledes beskafne, at de naar- og hvorsomhelst ikke ere Andet end almindelige Objectiveringer af vore indre Tilstande. Betragtningen af vore Tilstands-Forandringer i disses Følge er der den eneste Tid, og Betragtningen af vore Tilstands-Beskaffenheder i Forbindelse med det, som hører dem til, er der det eneste Rum, som findes, begge indeholdende den indvortes Følgeorden og Samværen, udtrykt i tilsvarende Billeder, der ere aldeles afhængige af disse, og indrette eller omforme sig efter disses Omskiftelser. Manges Erfaring bevidner, hvormeget allerede i vor nærværende Verden Tid og Rum ere afhængige af Sjælens Tilstande, hvorledes disse bestemme, om vi finde Tiden kort eller lang, hvorledes vor Fantasi kan lade os gjennemfare umaadelige Afstande m. m. Men i Aandeverdenen er denne Erfaring uindskrænket og tilhører altid hele vor Personlighed; thi medens det er Tilstandenes Forskjellighed, som der skaber Fornemmelsen og Fremtoningen af Rummets og Tidens Forskjellighed, viser det sig ogsaa, at hvor end Nogen er med sine Tanker, Tilbøieligheder og Ønsker, der er han ogsaa fuldt nærværende med sin Person. Længes han efter en elsket Vens Nærværelse, saa berører den Længselsfuldes Sindstilstand i denne inderlige Attraa det med ham samstemmende Væsens, og i samme Øieblik er Ven hos Ven med gjensidigt glade og glædende Ansigter. Det aandelige Liv har saaledes egentligt Tid og Rum i sig og aldeles i sin Magt. Ogsaa er Flytningen til denne det Indres

Verden fra vor ydre i strengeste Betydning en Flytning indad, efterat den haarde Skal, der omgiver Evighedens Kjærne, er brudt af Døden; men hertil bør bemærkes een Gang for alle, at Ordene: indad og opad, naar de betegne Forholdene imellem Verdener og Verdeners Grader, ere eenstydige; og indad er da den mere ikke-sandselige, opad den mere sandselige Side af eet og samme Forhold. Ligeledes i modsat Mening Ordene: udad og nedad. Derfor viser sig i Aandeverdenen, f. Ex. et Menneskes Indladelse i Himmelen som et stigende eller svævende Opad, dets Hensættelse i Helvede som en Falden eller Styrten nedad. Og i Anledning af det Sidste maa tilføies, at Tids-Verdenen som Saadan har ingen „yderste Dag", men at en saadan Dag gives for det enkelte Menneskes egen og særlige Tid; den er nemlig dets Jordelivs Slutning, forenet med den „yderste Dom", som det da paadrager sig ved sin Sjæls Tilstand. Desforuden overgaaer den almindelige, guddommelige og endelige Dom enhver Menighed, naar dennes fuldendte Forfald og Fordærvelse har naaet sin Tid, og da skal Mellem-Aandeverdenen renses for de Beboere, som i onde Tider have sammenhobet sig der og udøvet skadelige Indflydelser paa Jordens Mennesker.

Ingen Skabelse som levende er mulig paa anden Maade end i Epoker eller i Fortsættelsen af visse Stadier fra en Begyndelse til en Fuldendelse. Den bibelske Skabelses-Historie fremstiller disse i en Skildring, hvis egentlige Indhold er et i majestætiske og skjønne Sindbilleder udført Maleri af den igjennem forskjellige Tilstande fremskridende Udvikling, ved hvilken det indre og uforgængelige Liv hos ethvert af Guds Aand grebet Menneske omskabes fra det Chaos, hvori det sank ned ved Synden, til en ordnet aandelig Verden, til et i Foreningen af Uskyld og Viisdom gjenoprettet Gudsbillede. Den Forestilling, at Verdens-Altet er skabt af „Intet", er aldeles rigtig, naar dermed menes, at Intet har kunnet hente Tilværelse fra noget udenfor Gud værende Grundstof, følgelig at Alt er bleven frembragt kun fra og ved Gud. Enhver anden Mening derom er uden Mening. Verden er skabt ligesaavel af

den fuldstændigste Substans som formedelst den meest fuldkomne Form, nemlig af den evige Kjærlighed formedelst det evige Ord. Dette siges ogsaa tydeligt af Ordet selv paa flere Steder. I Pauli misforstaaede Yttring til Hebræerne (11 K. 3 V.) siges kun, at ved Ordet er alt det, som er, frembragt af det, som ikke var", eller endnu ikke havde aabenbaret sig i Tilværelse. Mærkeligt er det, at Menneskets Bestemmelse tilkjendegaves allerede ved selve Navnet Adam, der betyder Jord eller egentligt Jordstoffet i sin Reenhed; thi han er fra sin Begyndelse det Jordsmon, hvori det Godes og Sandes Sæd nedlægges af himmelske Indvirkninger, for at voxe op til den himmelske Høst, men hvori, naar modsatte Indflydelser seire, Væxter af heelt anden Beskaffenhed upaatvivleligen ligeledes kunne trives.

II. Kjærligheden og Ægteskabet.

1.

Ihvor forskjellig Menneskets Individualitet end er fra Guds, nemlig deri, at det har en Begyndelse, at det ikke har Liv i og af sig selv, følgelig heller ikke bærer i sig sin Livsgrund aldeles ubetinget og fuldstændig: saa er det alligevel aabenbart, at Mennesket i sin Egenskab af Guds personlige Afglands er iblandt alle paa Jorden fremtrædende Væsner det eneste, som er bleven deelagtigt i det egentlige Liv. Til Mennesket alene gaves Kjærlighedens Liv som Fornuftens Liv, d. e. Villiens, Forstandens, Frihedens Liv, i udødelig Evne til Godhed og Sandhed. Derfor kan ogsaa Mennesket alene blive umiddelbart deelagtigt i guddommelige og guddommeligt tilladte Indflydelser, der tilstrømme det uafladeligt i alle Sphærer og paa alle Stadier. Thi Mennesket er udrustet til, deels som selvstændigt handlende, deels og i det Mindste som repræsenterende, at omfatte Skabningens baade høieste og laveste Dele i sin Sjæls Afspeiling; til ligesom i et Miniaturbillede at samle hele det guddommelige Værks særlige Enkeltheder; til saaledes at være det Himmelens og Jordens Foreningsbaand, der slynger

sig om begge; til, som værende selv paa een Gang en lille Himmel og en lille Jord, at beherske ved sine Kræfters rette Brug saavel denne (eller sit udvortes Menneske) som hiin (eller sit indvortes Menneske) i Modsætning til den Magt, hvormed Gud fra sin store Himmel styrer sin store Verden; følgelig til at indtage det Forhold imellem sin Sjæl og sit Legeme, som afspeiler Forholdet imellem Gud og Verdens-Altet. Men ligesaa aabenbart er det, at Mennesket ikke kan ad anden Vei end Kjærlighedens — en den guddommelige Kjærlighed tilsvarende Gjenkjærlighed, samt en Villen, Tænken og Gjøren, som ere luttrede i denne Gjenkjærlighed og ere gaaede op til Helliggjørelse i den høieste Kjærlighed — opdrage sig selv (eller, rigtigere udtrykt, lade sig opdrage af Herren) til et sandfærdigt og Gud velbehageligt Aandeliv, et Liv, i hvilket det vandrer for Guds Aasyn i gode Forsætter, i sande Forestillinger og i retfærdige Gjerninger. Jo livfuldere denne Gjenkjærlighed er, jo videre gaaer dens Stræben efter, jo fuldstændigere lader den al menneskelig Selviskhed gaae op i et Gode, i hvilket den opnaaer sit Gode, fordi det er Alles Gode, og i Menneskets aandelige Liv eller dets Sandheds-Liv aabenbarer den sig da som Kjærlighed til Næsten, i dets himmelske Liv eller dets Godheds-Liv som Kjærlighed til Gud.

Man tager høiligen feil, om man forestiller sig, at her forlanges en blød og tankeløs Følsomhed eller en Fromhed, der enfoldig i rette Mening, nemlig fra Hjertets Side, ogsaa bør være det fra Forstandens. Er den Gjenkjærlighed, hvorom Talen var, en aldeles tilsvarende, saa bærer den ogsaa i sig ligesaa megen Klarhed som Varme. Klarheden, Lyset, ved hvilket den seer tilligemed sit Maal og sin Retning Betydningen af Veiens Omgivelser og Midlerne til dennes Fortsættelse, alt dette er Sandhed, der imidlertid ikke er mulig uden en kraftig Anstrengelse i Forstanden eller i Tankens Virksomhed for en rig og harmonisk Udvikling. Aldrig kan alligevel Viden som Indsigt i eller Kundskab om det Sande kaldes Viisdom i andet Tilfælde, end naar Klarheden, som er dennes Særkjende, viser sig som udstrømmende fra en Flamme,

der brænder roligt men mægtigt for det Gode, følgelig for de gode Tankers saavelsom for de gode Forsætters Virkeliggjørelse i gode Gjerninger. Paa hvilken anden Maade er Gud viis end derved, at det Gode, som han erkjender, er hos ham baade det Godes evige Sandhed og dets lige evige Uadskillelighed fra den Kjærlighed, hvormed han elsker det? Eenheden af Godt og Sandt kan hos ham ikke tænkes adskilt fra selve hans bestemmende Livs-Attraa; deraf følger en fuldstændig Bevidsthed om alle mulige, fra denne Eenhed stammende Forhold imellem Godt og Sandt, og en ligesaa fuldstændig Hensigt at lade dem træde i Virkelighed. Det er den evige Forening af denne Bevidsthed og denne Hensigt, der udgjør Guds Viisdom, og som Følge af denne Forening er han derfor ogsaa ligesaameget Kjærlighed som Viisdom og omvendt, begge Dele i guddommelig Fylde og Ligevægt. Heraf maa altsaa ligeledes følge, at det hos Menneskene, dybere betragtede, egentligt er Arten og Styrken af deres Kjærlighed, der bestemmer Arten og Styrken af deres Viisdom. Kundskab kan man unegteligen erhverve sig ogsaa med et selviskt og koldt Sind, men den bliver derefter og leder ofte til Hovmod. Heri viser den sig saameget mere selvisk, som det Sande, hvorover man hovmoder sig, i Virkeligheden kun er en Bærer af det Gode, hvilket er det Oprindelige. Og vi bevæge os ingenlunde i det Gode ved kun at see det; men befinde vi os virkeligt i det Gode, saa bryste vi os mindre, thi dette er ligesaa ydmygt som fredsælt, endskjøndt det virkeligt seirer netop ved Fredens Vaaben. Men om vi endog ikke ledes til Hovmod, saa blive vi dog saare let egensindige, ufordragelige og haarde, saalænge vi, kun opfyldte af Kundskab, betragte Alt alene med Sandhedens forskende, Intet derimod med Godhedens overbærende Øie. En saadan illiberal og kold, i sit Begreb slavisk Sandheds-Kundskab fremstiller Ordet billedligt i Ismael, Abrahams uægte Søn, der tilligemed sin Moder, den ægyptiske Trælqvinde, blev fordreven og boede i Ørkenen. Viisdom vinde vi altsaa kun i det Forhold, som vi elske varmt og aabenbart; og derfor er ogsaa iblandt

Himmelens egne tre Sphærer Kjærlighedens Himmel den inderste, den høieste eller aldeles den Samme som Godhedens.

2.

Skabt til den fuldkomneste Modtagelighed for Liv, er Mennesket i sin Villie Modtagelighed for Kjærligheden, og i sin Forstand Modtagelighed for Viisdommen. Til Livets tvende guddommelige Grundbestanddele svare saaledes Villien og Forstanden som Grundbestanddelene af det aandelige Sind, der netop udgjør Evnen til Modtagelighed for det høieste Liv eller det Menneskelige hos Mennesket. Denne Evne vilde ikke være, hvad den er, dersom det Modtagne ikke kunde fortsættes, anvendes tilbørligt og udvikles netop ved den. Paa denne dobbelte Evne og de deri medfødte Pligter grunder sig følgelig al christelig Etkik. Dens Hovedsum er vel allerede given i vor Fremstilling, men en og anden dertil hørende Omstændighed turde dog endnu fordre en nærmere Betragtning.

Menneskets Aandesind kan være altefter den Livsgrad, der fylder det, et himmelskt, et aandeligt, et kun naturligt, men villende og fattende er det ligefuldt i dem alle tre, og intet Andet end Anlæget til Villie og Forstand er os „medfødt" i høiere Betydning. Disse ere derfor ogsaa aldeles aabenbart selve det Væsentlige af den Sjæl, igjennem hvilken dette Sind er Guds Billede i en aandelig Skikkelse, paa Jorden den usynlige Menneske-Skikkelse, dannende til sit Billede den jordisk-synlige. Som tilstedeværende i alle denne udvortes, sandselige eller legemlige Skabnings Dele, er Sjælen dog nærmest omgiven af ligesom den aller-reneste Natur-Gjenstand eller det aller-fineste Dække, der, som aldeles gjennemtrængt af det Aandelige, følger den endog efter Døden. Med denne Sjæl som Aandesjæl formedelst Villie og Forstand er den skabt for alle de Stadier i Universet, igjennem hvilke det skabte Liv formaaer at hæve sig fra sit Sidste til sit Første, til det Uskabte. Disse ere overhovedet det naturlige, det aandelige, det himmelske Stadium; men ethvert enkelt indbefatter tillige særligt tre mindre,

underordnede Stadier, saaledes beskafne, at den almindelige Trehed aabenbarer sig igjennem disse paa ethvert Stadiums eiendommelige Standpunkt ved en hele Trinfølgen, saavel opad som nedad, gjennemgaaende indbyrdes Overeensstemmelse. Selve Trehedens Grund er, at alt Livs inderste Substanser, Kjærligheden og Viisdommen, kunne yttre sig i en Fylde, der er enten en himmelsk eller en aandelig eller en naturlig, men alligevel er endog i begge de sidste Tilfælde, saalænge den betragtes for sig, ingenlunde noget Ufuldkomment, omend den tilvisse viser sig at være et Mindre i Fuldkommenhed eller en lavere Fuldkommenhed, saasnart den betragtes under Sammenligning. Derfor gives i selve Himmelen ogsaa Grader, der i Egenskab af Stadier ere de tre Himle, som Paulus omtaler. Deres Gjenbilleder (eller Himlene selv i deres Meddelelser) ere tilstede i Mennesket ligefra Fødselen som et Anlæg, og dette Anlæg er da atter det Samme som Anlæget til den Aandesjæl, der som Villie og Forstand kan uddannes til at modtage Godheder og Sandheder af reen himmelsk Art, men ogsaa kan blive staaende ved Modtagelsen af kun aandelige, vel ogsaa af kun naturlige Godheder og Sandheder. I dette Tilfælde er endog den lavere Tilstand, som sammenlignet med de andre betegnes her med Ordet „Naturlighed", noget Naturligt i forædlet Skikkelse eller nærmere betegnet en aandelig-naturlig Tilstand. Iblandt de Væsner, der høre til det i sædvanlig eller jordisk Mening naturlige Stadium, fødes mange med Modtageligheds-Evne kun for et Liv af yderste eller laveste Grad, mange med Evne for Livet tillige i anden Grad, mange med Evne for Livet i dem alle tre. Men Mennesket alene er født med Evne til at modtage tilligemed alle tre Naturgraders Liv ogsaa et Liv i alle de høiere og overnaturlige Grader eller Stadier. Under sin Vandring her paa Jorden kan Mennesket, i Kraft af den guddommelige Indflydelse saavelsom af sine egne Evners samvittighedsfulde Medvirken, leve sig dybere og inderligere ind i Godhed og Sandhed, d. e. stige fra det ene Stadium til det andet lige til det høieste; og en saadan Stigen er følgelig mulig her paa Jorden, medens dette ikke kan skee efter Døden, thi det Stadium, hvorpaa

det befinder sig ved Bortgangen herfra, forbliver i al Evighed dets Tilstands-Stadium, følgelig, om Mennesket er bleven en Himmelens Indvaaner tillige, dettes himmelske Grad, d. e. den Grad af himmelsk Verden eller den særlige Himmel, i hvilken det, nu og for stedse befæstet indenfor en vis Sphære af Godheder og Sandheder, er istand til at leve og at udvikle sig videre. Saaledes gives en fortrinsviis himmelsk Himmel, en aandelig Himmel og en naturlig — d. e. paa aandeligt Viis naturlig — Himmel, ligesom himmelske, aandelige og (i ovennævnte Mening) naturlige Engle. Fra den ene Himmel kunne vi ikke stige til den anden, eller ophøies fra naturlig Engel til aandelig o. s. v. Men enhver Himmel for sig eller enhver af disse Engle-Tilstande er ikke destomindre i sig selv en Mark for en i det Uendelige stigende og tiltagende, himmelsk Fuldkommelse. Thi om Stadierne end ere sondrede fra hverandre, saa findes fra de laveste til de høieste Ting dog sammenhængende Grader indenfor ethvert Stadiums egen Begrændsning, og disse kunne, som Følge af dette deres Sammenhæng, betragtes som Bredegrader, ved hvilke en uendelig Væxt af Fuldkommelse og Lyksalighed kan nyde Fremgang i hvilkensomhelst Art af Himmel; og heraf følger atter, at enhver Himmels Indvaanere ere inddeelte i særlige Samfund. I en Verden, hvor al Tilværelse er et utilsløret Udtryk af dens indre Virkelighed, kunne disse Samfund kun bestaae af ligeartede Medlemmer, og alle de Engle, der tilhøre samme Sphære og samme Godheds- og Sandheds-Grad, udgjøre samlede et saadant Samfund, og ansee sig indbyrdes som Beslægtede. Men nærmest beslægtede ere de, hvis indre Livstilstande ere nærmest ligeartede, og disse — om de under deres jordiske Liv end aldrig have seet hverandre eller hørt hverandre omtales — gjenkjende hverandre som forenede ved det inderligste Frændebaand.

Ligesom Menneskene som Menighed, saaledes er det enkelte Menneske som Saadant det Maal stillet, at hæve sig op i Herrens nærmeste Nærhed igjennem de trende Stadier; men Mennesket, der er født paa det laveste af de Stadier, til hvilke den himmelske

Verden gjemmer Forbillederne, lever — uagtet det allerede her kan leve baade i den aandelige Grad ligesaa meget, som det virkeligt elsker det Sande og sine Medmennesker, og i den himmelske ligesaa meget, som det elsker det Gode og Gud — denne-sides Døden alligevel sin jordiske Tilværelse i Regelen kun i Naturlighedens Grad. Mennesket er født der med et Sind, der hænger nærmest sammen med de naturlige Bestanddele, som Mennesket ved sin Tilværelses Begyndelse har modtaget fortrinsviis igjennem Moderen, ligesom det har modtaget de aandelige fortrinsviis igjennem Faderen; og det har under Menneskehedens nuværende Skikkelse derfor ogsaa en svær Kamp at stride. Mennesket er nemlig aabent for Indflydelser fra sin naturlige Side, thi fra denne kommer Lysten til at hengive sig til det Udvortes-Sandselige, det Jordiskt-Ydre og Forgængelige og til at slaae sig til Ro deri, hvorfor det ogsaa saare let finder det beqvemt og behageligst at blive staaende for stedse i den blot naturlige Grad. Denne Art af Ulyst til og Lunkenhed for de høiere Grader, uagtet det menneskelige Væsens Anlæg til at stræbe op til disse, udgjør Menneskets Arvesynd; men det formaaer ved sin Forstand alligevel baade at modtage og ikke at modtage de høiere Livsgraders Lys, der forøvrigt udøver sin Indflydelse endog uden Menneskets Vidende, medens baade det Ene og det Andet er afhængigt af Villien og alene af denne, der heller ikke kan bøies og bestemmes af noget Andet end sig selv. Vil altsaa Villien for fuldt Alvor see, hvad den bør vælge og gjøre, saa beredes derved Forstanden til at tjene Villien som Øie og Veiviser, ligesom i modsat Fald en ond Villie altid fører Forstanden til at tænke falskt, og til at udfinde Skingrunde til de forfængelige Lysters Undskyldning eller Besmykkelse. Et Onde, som finder Indgang kun i Forstanden, rodfæster sig ikke hos Mennesket, men det Onde, som bemægtiger sig Villien, slaaer netop Rod og er derfor ogsaa det, der gjør Mennesket den egentlige, ofte evindelige Skade. Thi Alt, saavel Godt som Ondt, der under Menneskets jordiske Liv har aabnet sig Vei til Forstanden men ikke til Villien tillige, forsvinder med dette Liv og er efter Døden for Mennesket

aldeles, som om det aldrig havde været til, eller, som om Mennesket aldrig havde kjendt det. Ingen Kundskab, den være nok saa kløgtig og lærd, tilhører Mennesket i væsentlig Henseende eller har for dette noget virkelig Værd, naar den ikke er gaaen op for og ind i Villien og derved har kunnet forvandle sig til en levende, d. e. en i Handling sig bekræftende Overbeviisning. Kun for saavidt som Mennesket øver det Gode i Handling, vinder dette Rodfæste i dets Villie, og skeer Saadant ikke under dets Jordeliv, saa skeer det aldrig. Mennesket har da fordømt sig selv til et Fortabelsens Bytte, thi efter Døden kan vel Forstanden men ikke Villien gaae over til et Bedre.

Vi see altsaa, at som Villien er, som det frie, det selv-bestemmende Udtryk af Menneskets dybeste Kjærligheds-Beskaffenhed, benytter den Forstandens Kræfter som Midler til sin Uddannelse eller til Fremme for sin Retning, og skaber derved af denne, tidligere eller senere, sit fuldstændige Gjenbillede. Hvor dette Forhold er fuldendt, der er saaledes enten Villien god og Forstanden sand i et fuldkomment Ligemaal, eller Villien ond og Forstanden falsk i samme Maal. I første Tilfælde er Mennesket modent for Himmelen, i sidste Tilfælde derimod modent for Helvede, og det lever da egentligt allerede før Døden enten i Himmelens eller i Helvedes Verden. Ofte skikker det sig saa, at Villien er god, men Forstanden uoplyst (saaledes befinder sig, f. Ex. alle veltænkende Hedninger) eller at Villien er fordærvet, kun ikke saa dybt, at den berøver Forstanden al Mulighed til Modtagelighed for et paa denne indvirkende Lys, og da er den moden kun for den forberedende Verden, vi allerede have omtalt, og som altid aabner Leilighed til Belæring igjennem høiere Aander. Men i ethvert af disse Tilfælde staaer det fast, at Villien og Forstanden ere i ethvert menneskeligt Væsen at betragte som Ægtefæller, hvis Gjerninger ere deres Børn. Til disses Avling gaves Mennesket Friheden, der i sin almindelige Skikkelse er Menneskets Evne til at bestemme sig for Modtagelsen og Frembringelsen af Godt og Ondt, en Evne, uden hvilken hverken det Gode eller det Onde vilde kunne gaae op i

Menneskets Tilværelse som Noget af Menneskets Eget, medens, efter hvad vi allerede have erkjendt, alene det, som Mennesket modtager og gjør af fri Villie, d. e. af sin egen utvungne Kjærlighed, forbliver noget med og i det Bestaaende. Saadan er Frihedens Form i Brug som i Misbrug. Men i sit sande Væsen er Friheden Menneskets Evne til at oplade sig for Guds Lys og Førelse, ved at overvinde alle onde Indflydelsers og Lysters Magt og at hæve sig til de høiere Livsgrader i samme Forhold, som denne Stræbens ufortrødne Fortsættelse bereder dets Indre til større Klarhed og fremkalder i dette en større Varme. Vistnok hæmmer Gud Misbrugen af den menneskelige Frihed for saavidt, som han ikke tillader den at gjøre Brud paa hans hellige Verdensorden, men egentlig Indskrænkning i Frihedens Brug gjør han ikke. Guds Fremgangsmaade i dette Punkt bestaaer paa den ene Side i aldrig at lade Mennesket være uden Vækkelser til Godt og Ondt, iblandt disse først og fremmest Menneskets egen Røst, der raaber advarende ud af dets Indre i „Samvittighedens" Krav, saalænge dette Indre ikke er aldeles besat af det Onde, og paa den anden Side i altid at bevare et Ligevægts-Punkt imellem Himmelens og Jordens Indflydelser, paa hvilket Mennesket kan uden Hensyn til de Sidstnævntes Overmagt stille sig, saasnart det med oprigtig Alvor længes derefter, for til enhver Tid at begynde fra dette Punkt et bedre, i aandelig Henseende aldeles nyt Liv. Det første Skridt paa den nye Bane er at afholde sig fra det Ondes Udøvelse, for derved at komme ind paa en Oplysningens og Sædelighedens Vei, den Fuldkommenhed, der kan naaes allerede paa det naturlige Stadium; men dette er ogsaa det Eneste, som staaer i Menneskets egen Magt, ihvorvel endog dette kun under Forudsætningen af guddommelig Bistand. Naar Mennesket begynder derpaa, træder det strax ind i den Omskabelses-Tilstand, i hvilken Villien lader sig styre af Forstandens Indsigt i det Sande og Hellige. Men fuldendt „gjenfødt" er Mennesket ikke, førend det er traadt fra den første Tilstand over i en anden, i hvilken det uden Trang til Overveielse eller Valg handler af Villiens egen rene Kjærlighed til det Gode,

saa at det udvortes Menneske er blevet til en fuldstændig Eenhed med det indvortes, med andre Ord, begge til et uadskilleligt himmelskt Speilbillede. Alt det saaledes mere Inderlige og Positive af Godhed, Dyd og Viisdom, som kan komme til Udvikling igjennem de høiere Graders Opladelse eller ved det menneskelige Livs Opstigen til disse, alt dette, sige vi, er i Eet og Alt kun Guds Værk i Mennesket, og hvad dette udretter derved, bestaaer kun i at være et frivilligt Redskab. At dette er saaledes, bør Mennesket altid indsee og erkjende, omend det som skabt i Guds Billede i Regelen handler i al sin Gjøren og Laden ligesom af sig selv. Strengt taget, er Gud det eneste Væsen, der tænker, beslutter og handler af sig selv. Alle andre Væsner tænke, beslutte (ville) og handle under Indflydelser, i Almindelighed gjensidigt, og særligen de lavere Væsner under Indflydelser af de høiere, i utallige Leds Række lige op til det høieste. Det Modsatte eller det, at det menneskelige Jeg er i fuld Oprindelighed selv-opfindende og selvbestemmende, paastaaes alene af og imellem Helvedes Aander, hvorimod de himmelske fra det ene Englesamfund til det andet vidne med een Mund, at Gud alene og ingen Anden tør tillægge sig Origininalitet. Selve Helvede bestaaer, i sin Tænken og Villen som i sin hele øvrige Tilværelse kun ved Indflydelser fra Lysets Verden, omend med den Egenskab, at det altid forvender disse Indflydelsers Godhed til det Onde, Sandhed til Løgn. De overjordiske Verdenskredses Aander og Aandesamfund udøve af denne Grund en uophørlig Indflydelse paa Jordens Indvaanere og Samfund; og derfor er ogsaa ethvert Menneske særligen omgivet — dette endog i ethvert Øieblik — af baade gode og onde Aander, der hver for sig staae i et nærmere Forhold til Menneskets Personlighed. Men ligesaa uafbrudt vogtes og fremholdes det ovennævnte Ligevægts-Punkt af Forsynets Alt afveiende Vægtskaal.

Hvad er Forsyn? Det er Guds Alstyrelse ifølge den guddommelige Verdensorden, som Gud fornemmer og kjender baade af det, som stemmer med, og af det, som afviger fra den, dette Sidste omtrent paa samme Maade, som Harmonien og Vellyden i et Mu-

sikstykke lade os fatte og føle de modsatte Egenskaber, naar det udføres af en uøvet, Kunsten mishandlende Haand. Forsynet udstrækker sit vogtende Blik lige til de aller-ubetydeligste menneskelige Forhold, til det enkelte Menneskes særlige Anliggender. I Almindelighed, ihvorvel ingenlunde altid, er dets Paavirken umærkelig, fordi det ikke vil lægge noget Baand paa Menneskets Frihed i Tanke, Villie og Gjerning, og heller ikke vil overgive dette til en uvirksom Tanke- og Sorgløshed. Den Retsindige, den Fromme har følgelig ikke Andet at frygte for end Synd imod Herren, medens han alligevel fatter mere og mere det ringe Hensyn, som Forsynet tager til al Slags forgængelig, kun Jordelivet tilhørende Lykke, saasom verdslig Høihed, Ære, Rigdom og andet deslige, fordi Forsynet ikke seer virkelig Velsignelse i Andet end i det, der følger efter Døden og vedbliver i Evighed. Intet skeer af Slumpetræf, ei heller af Skjebnens Tilskikkelse, ei heller af et forud bestemmende, uforanderligt Naadevalg. Alle Mennesker ere fra Begyndelsen bestemte for Himmelen. Det ligger i deres egen Magt at bestemme sig for noget Andet, og først i dette Tilfælde lære de Forsynet at kjende som Tvang; thi det er klart, at det, som vil modsætte sig den guddommelige Verdensorden, maa kues. Udvortes Modgang og Lidelse, saasom Sygdom, Dødsangst, timeligt Overflods og Udkommes Tab o. s. v., høre vistnok ikke til Forsynets Velsignelser, men dog kun af den Grund, at de sjelden eller aldrig vække til indre Forbedring. Dertil ere de i Regelen utilstrækkelige; de fremkalde som oftest kun en flygtig Standsning i de raadende Lysters Fart, en tilsyneladende Besindelse, en udvortes Gudsfrygtighed; men alt dette forsvinder, naar Anledningen ophører, og om Skinhelligheden og Bigotteriet bevares, knytter sig naturligviis dertil et nyt Onde, Hykleriet. Derimod høre til Forsynets endog største Velsignelser alle virkelige Fristelser, d. e. saadanne, som virkeligt gribe ind i Menneskets Indre. De bestaae i Hjertets smertelige Prøvelser, i stærke Tillokkelser, naar Talen er om at vige fra det Godes Vei. Ved de Første blive Troens, ved de Sidste Villiens Styrke yderligere prøvet og befæstet.

Fristelserne tjene til at vække det i vort Indre skjulte, lurende Onde, saa at Asken, der dækker dets Gnister, blæses bort, og den deraf frembrydende Lue slukkes i selve Grunden, fordi den nu er bleven tilgængeligere for det „levende Vand" eller de himmelske Sandheders Modvirkning Udrustet til Herredømme over det Onde og Falske i sin Natur, erhverver Mennesket denne Magt alene ved at overvinde Fristelser, af hvilke de sværeste ere de, som have deres Udspring i Egenkjærlighedens Begjeringer, og aldrig synes et Menneske lavere og mindre ligeover for Englene, end naar det lader sig henrive af nogen af disse. Men hader og afskyer Mennesket, nærer det en redelig Længsel efter at frigjøre sig fra de Forvildelser, som Mørkets Aander kaste ind i dets Tanker, Forestillinger og Følelser, saa er Herrens almægtige Bistand øieblikligen tilstede. Herren strider da ved Menneskets Side, og dette hensættes i den Gjenfødelsens Tilstand, der lader det erkjende Sandheden af hans Udsagn: „Mit Aag er gavnligt, og min Byrde er let" (Math. 11 K. 30 V.). I den forberedende Aandeverden gives endnu Fristelser at gjennemgaae, i Himmelen derimod ikke, thi der er det Godes Seier afgjort, og i Helvede heller ikke, thi der findes intet Godt mere, som man kunde forføres til at vige fra. Der fornemmes altsaa ligesaa lidt som i Himmelen den fra Samvittigheden raabende Stemme.

Og hermed er i sine Hovedtræk skildret den Livsbane, paa hvilken Mennesket indledes til dens Fortsættelse i Evigheden. Vi have seet, hvorledes Mennesket, følgende denne Vei, vinder — i samme Forhold, som det aabner sit Indre for Livets høiere Stadier ved en redebon Modtagelighed for himmelske Indflydelser — Indgang efter Døden i den Himmel, hvorom Livet her allerede havde en Anelse. Med andre Ord, Mennesket træder nu ind i en Lyksalighedens Tilstand, der endog i ydre Skikkelse og Stræben svarer til og betegner den gode, lyse og skjønne sjælelige Væren, hvori det har levet paa og er aftraadt fra denne Jord, for at indlades i selve det Indre og Egentlige af sin her opnaaede Livsgrad, og at fatte, at endog det Fuldkomneste af det aandelige, vel og det

himmelske Stadium er, saaledes som dette opnaaedes her paa Jorden, kun et naturligt i Sammenligning med af den Herlighed, der nu gjennemstrømmer Mennesket og omgiver det. Vi have fremdeles seet, hvorledes Mennesket, ligeledes følgende bemeldte Livsvei, hensættes efter Døden — i samme Forhold, som det har modstræbt og afspærret sig fra den guddommelige Naades Indvirkninger — i en Usalighedens Tilstand, der — som en endnu mere aabenbar, fra alt Andet sig sondrende Fortsættelse af den sjælelige Væren, hvortil det har uddannet sig paa Jorden — er baade i Ydre og i Yttring en tro Afspeiling af hiin Færd, og altsaa det Helvede, hvis Sphære udgjorde allerede her Menneske-Livets Indhold og Arne. Endelig er det belyst, hvorledes Mennesket opvaagner efter Døden, i første Tilfælde indenfor en af Engle-Verdenens, i sidste Tilfælde indenfor en af Djævle-Verdenens Kredse; thi det er klart, at Helvede ligeledes har sine særlige Grader og Kredse som antipodiske Gjenbilleder til de himmelske, i fuldkommen Overeensstemmelse med Beskaffenheden og Arten af de særlige onde Tilstande og Sympathier, der føre Ligesindede sammen i den Kreds af Ondt og Syndefuldt, i hvilken de sætte deres høieste Kjærlighed og Nydelse. Ogsaa er det Mellemrum betegnet, i hvilket de imellem Himmel og Helvede Vaklende optages, vi mene dem, som endnu ikke have havt Leilighed til at befæste og fuldende sig i den ene eller den anden Retning, den til Godhed og Sandhed eller den til Ondskab og Løgn, for derfra at gaae ind enten til Himmerige eller til Helvede. — Kun to Bemærkninger med Hensyn til begge disse inderste og sidste Vaaninger turde endnu være fornødne.

Den ene Bemærkning angaaer Helvedes-Qvalernes Evighed og Guds Forhold til disse. Umiskjendeligt bestaaer denne Evighed deri, at Djævlene eller de Fortabte stedse leve sig dybere ind i eller udgjøre et Samliv med det Onde og Falske, ligesom Englene eller de Salige stedse leve sig dybere ind i det Gode og Sande. Gud fordømmer Ingen; de Fordømte ere det, de ere, fordi de have fordømt sig selv. Almagten formaaer Alt, kun ikke at gjøre Ondt til Godt, og Gud kan følgelig ikke frelse den, som ikke vil lade

sig frelse. Det er en løs, philantropisk Anskuelse, at Ondskaben eller Syndagtigheden ikke er trængt dybere ind i onde Menneskers Væsen, end at de ved Guds Barmhjertighed kunne afklædes dem som et Klædebon eller ydre Paahæng. Ligesom det Gode bliver gode Menneskers hele Liv, Kjærlighed og Glæde, saaledes bliver det Onde det Samme for de Onde, og hvor disse ere glade, der ønske de at blive og i Virkeligheden at være, følgelig i Helvede, hvor de ere dette tilfulde og uforstyrrede. *Trahit sua quemque voluptas;* de drages did af deres utæmmede Lysters uimodstaaelige Tryllekraft, kun der kunne de leve, og den eneste Naade, som de kunne modtage, er — en Forlængelse af deres Tilværelse, som de ikke ville miste med al dens Usselhed og Uhyggelighed, fordi den egentligt er, som de ønske den. At de pine og plage baade sig selv og hverandre uophørligt i denne deres Tilværelse, ligger i Sagens Natur. Men ikke destomindre vilde det dog blive dem en Pine, om Gud hævede dem op i de himmelske Kredse, thi Opholdet i disse hellige Sphærer, aldeles det Modsatte af deres egne, vilde, om det var muligt, foraarsage dem de græsseligste Plager: en Kjendsgjerning, der fremgaaer aldeles klart af den Angest, hvoraf de gribes, naar stundom en himmelsk Straale sænker sig ned i Afgrundens Dyb og viser for deres eget Blik baade dem selv og deres Verden i den virkelige Skikkelse, hvorom de ellers vedvarende gjøre sig allehaande Illusioner. Muligheden af disse Illusioner er den eneste Art af guddommelig Barmhjertighed, som kan bane sig Vei til dem og formilde deres Tilstand. I deres egne Øine see de saaledes ud som Mennesker, og deres Vaaning oplyses da af et Dagslys, der ligner det jordiske; men i Englenes Øine have de i deres Virkelighed Udseende af lutter Spøgelser, Furier og vederstyggelige Vanskabninger, omgivne af Ild og Røg, med et Dagskjær — liigt Skinnet af gloende Kul eller af en i Nedgangen blodrød, stormbebudende Sol — som slukkes strax, naar Himmelens Lys kommer did med et eneste Glimt, og forvandles til det tykkeste Mørke. Derfor er Intet forskrækkeligere end et saadant Glimt, thi ved dette viser Alt sig, som det er. Men

Enhvers Ansigt, Skikkelse, Stemme og Gebærder ere kun et gjenbilledligt Udtryk af hans Ondskab og Syndelyst; det er kun Selvviskhedens, Hadets og de onde Begjeringers, i Individernes Indre uafbrudt brændende, Flamme, der gjengiver Ildens synlige Billede; og Helvedes Sol er det samme falske Lys, som de prisede paa Jorden lige med Fordomsfrihed og kostelig Sandhed, medens de forhaanede den virkelige Sandhed med Benævnelser som Overtro og Forblindelse. Det er saaledes i ingen Henseende Herren, der straffer dem; de straffe sig selv med Følgerne af det Ondes Natur, uundgaaelige, naar denne som her har bragt det saa vidt, at den fremtræder udviklet og uforstilt. Helvedes evige Afskyelighed og Ulyksalighed stamme uden Tvivl fra samme skabende Magt, der gav Himmelen evig Skjønhed og Lyksalighed, men dog ikke anderledes end det Himmellys, der paa een Gang giver den ene Skabning Liv, Vellugt og Glands, og den anden Død, Stank og Hæslighed, alt efter Beskaffenheden af de Gjenstande, som modtage Lyset og dets Paavirken. At de Fordømte straffes af Gud, kan siges for saavidt, som han bringer Forstyrrelse i deres fornemste indbyrdes Glæde: den, at forføre Menneskene til det Onde og under mangehaande Skikkelser at forsøge paa at forurolige og angribe de Velsindede og Gode, saavel her paa Jorden som i Mellem-Aandeverdenen. Men dettes Forhindring staaer i en selv-nødvendig Forbindelse med Forsynets hele øvrige Verdensorden, og sees bort herfra, saa forstyrres disse Væsner i deres Lyster ikke af Andet end af hverandres gjensidige Tiltale og Paatrængenhed. Den Enkeltes inderligste Nydelse er nemlig her kun at leve for s i g s e l v og s i n Tilfredsstillelse og, for at vinde en ubegrændset Tumleplads dertil, at berøve de Andre saa meget som muligt af d e r e s. De meest Onde ere der de Andres Foresatte, og som Saadanne gjøre disse hine til Gjenstand for deres Straffedomme, ikke for at forbedre dem, men alene for at nyde den tyranniske Glæde at plage. Efter en Kamp om Over-Herredømmet straffe disse Foresatte hverandre indbyrdes med vexlende Underkuelse.

Det var vor ene Bemærkning. Med den anden vilde vi imøde-

gaae den Forestilling, at Himmelens Lyksalighed og Englenes Liv skulde bestaae i en uvirksom og eensformig Nydelses-Tilstand. Tvertimod, det er en almeen Verdenslov, at ligesom enhver sand Nytte har sin sig ledsagende Glæde, der voxer i Liighed og Forening med Nyttens Udøvelse, saaledes har enhver sand Glæde sin sig ledsagende Nytte, der voxer i Liighed og Forening med Glædens Nydelse, saa at Begge egentligt udgjøre Eet; og det er ikke mindre klart, at denne Lov netop maa gjelde i Himmelen i sin største Udstrækning og Anvendelse. Der gives følgelig en uendelig Mangfoldighed af Beskæftigelser efter Englenes og Engle-Samfundenes særlige Karakterer, særlige Gaver, særlige Retninger af Kald, Kundskab og Talent, men alle samstemmende i den fælleds Stræben at ville uddanne sig og hverandre uafbrudt ad Kjærlighedens og Viisdommens Vei til stadigt større Fuldkommenhed Disse Beskæftigelser dele sig i tvende Arter: Saadanne, som middelbart tilsigte Himmeriges Fremgang, og Saadanne, som umiddelbart befordre denne. Til de Førstnævnte hører det, til enhver Time at blive udsendte til de paa Jorden for det Gode virksomme Menneskers Bistand, at meddele Belæring i Aandeverdenen til alle dem, som endnu ville modtage den, og saa fremdeles: et Hverv, hvortil de ere udrustede med en Viisdom og en Magt, der nærmer sig den guddommelige. Hvad de Sidstnævnte angaaer, saa maa det ikke glemmes, at Alt, som træder frem for Øiet i Jordens Naturverden og i det, der i det Væsentlige tilhører Menneskets daglige Omgivelse, har sit fuldstændigste Grundbillede i den himmelske Verden, fatteligt for Sindet baade i Bestemthed og i Anskuelighed saavelsom i andet Mere, og dertil uden Sammenligning renere, livligere og skjønnere; medens det ligesaa lidt tør oversees, at ligesom alt Væsen findes der i sin oprindelige Virkelighed, al Form i sin oprindelige Skjønhed, Kilderne til alt Virkeligt og Skjønt paa Jorden: saaledes findes der ogsaa Grundbillederne til alle sædelige Samfunds-Indretninger og selskabelige Forhold, eller de findes alle der i og for sig, men i den Skikkelse, som de indtage i de Grundtankers uforvanskede Godhed og Viisdom, fra hvilke deres Gjenbilleder i

vor jordiske Verden have deres Udspring. Det ledende himmelske Princip i alt dette er Kjærlighedens, d. e. at gjøre hverandre saa meget Godt, som er muligt i Evigheders Evighed, og saaledes at leve udelukkende i en uophørlig indbyrdes Virken for Alles Fremvæxt i Godhed, Viisdom og Lyksalighed. Derfor er den Sandhed, der viser sig her i al sin Herlighed, aldeles klar: at den kraftigste Bistand, hvormed Gud styrker Menneskene til alt virksomt Liv for Himmelens Maal, er den, som lægges ind i deres egen Bestræbelse for at staae hverandre bi netop i denne Hensigt.

3.

Det staaer endnu tilbage for os at dvæle en liden Stund ved et enkelt Stykke af den christelige Ethik, hvilket har en særegen Betydning, og vi gjentage ved denne Leilighed, hvad vi nyligen have udtalt, at ingen Bistand støtter Menneskene kraftigere i deres Stræben efter at opfylde Menneskelivets Bestemmelse end den, hvormed de hjelpe hverandre indbyrdes. Derfor ligger heller Intet vor Betragtning nærmere end det Forhold, i hvilket Mennesket er skjenket „en Hjelp", en i bemeldte dets Stræben, det fortrinsviis støttende Menneskehaand, vi mene Ægtefælle og Ægtefælle, fuldbyrdende den inderligste Forening af Mennesker, den Pagt, der sammenfatter Fylden af al sand og skjøn Kjærlighed saavel til Gud som til Næsten. Engleverdenen vilde saaledes ikke være Himmel, dersom den ikke indeholdt Grundbilledet ogsaa for denne Forening, i hvilken Kjøns-Toheden, der gaaer igjennem det hele levende Universum, opnaaer, som hævet fra blot Natur-Tohed til Aande-Tohed, det høieste og dermed tillige uforgængelige Udtryk af den Eenhed, hvorhen den stræber af al Magt fra Grad til Grad, for endeligen at opløse sig deri. Ikke førend hos Mennesket kan Kjønsforholdet forædles og forklares til dette sit høieste Eenheds-Udtryk, der da kaldes Ægteskab, som værende paa een Gang de menneskelige Samfunds baade dybeste naturlige Rod og reneste aandelige Helligdom.

I dets almindelige Aandemening er Ægteskabet enhver har-

monisk Livsforening imellem en vis Godhed og en vis Sandhed, der befinde sig i fuldstændig Overeensstemmelse, eller overhovedet ethvert ægte Overeensstemmelses-Forhold imellem Villie og Forstand. I en mere bestemt Mening betegne vi med Navnet Ægteskab kun den imellem Mand og Qvinde indgaaede Forening, der har faaet og antaget dette Navn med fuldeste Føie, fordi den, naar den er, hvad den bør være, er det ovennævnte Forholds fuldstændigt menneskelige Inkarnation. Hvad er nemlig Ægteskabet i denne Betydning? Netop den fuldstændige Menneske-Form af Kjærlighedens Personlighed, naar vi tænke os denne aabenbaret ved Mennesker eller i et menneskeligt Forhold. Det er da den ellers kun halve Menneske-Tilværelses Integrering eller Fuldstændiggjørelse til en heel derved, at en mandlig og en qvindelig Menneske-Halvhed slutte sig gjensidigen sammen i en saadan Kjærlighed, at denne danner en Begges Væsener gjennemtrængende og omsluttende Eenhed, i hvilken de som et eneste uadskilleligt Væsen siden gjennemleve Tiden og Evigheden. Derfor er det ogsaa klart, at Begges Aandesind, hver for sig bestaaende af Forstand som Modtageligheden for det Sande og af Villie som Modtageligheden for det Gode, befinde sig under saadant Tilfælde i et Vexelforhold, i hvilket de udtrykke fuldkomment og paa concret Maade den gjensidigt raadende Tilnærmelse af Modsætningerne imellem Godhed og Sandhed eller imellem en god Villie og en sand Forstand. Og dette vinder en saa meget større Gyldighed, som det saare let indsees, at Forstanden eller Tanken raader fortrinsviis hos Manden, Villien eller Følelsen fortrinsviis hos Qvinden, hvoraf atter følger i streng Forbindelse med det Foregaaende, at ligesom intet Sandt mangler sit tilsvarende Gode og intet Godt sit tilsvarende Sande, saaledes er ethvert oprigtigt Ægteskab en Forening, i hvilken en Tanke, der har fundet sin tilsvarende Følelse, er smeltet sammen med en Følelse, som har fundet sin tilsvarende Tanke, saa at den Enes Forstand og den Enes Villie ligeledes ere eller blive den Andens.

Hvad er Aarsagen til Kjøns-Forskjelligheden? Forplantningens

Maal alene? — Tilvisse hos Dyrene eller overhovedet hos alle blotte Naturvæsner. Men hos Mennesket forener sig med dette Maal et høiere, et Maal, uden hvilket Forplantningen aldrig kunde blive en Forplantning af Aander, en fortsat Planteskole for Himmelen. Den egentlige Aarsag til Kjøns-Forskjelligheden hos Menneskene er, at den menneskelige Væren, der ikke formaaer, ligesom Gud i sin, at omfatte i een og samme Personlighed alle sine Grund-Væsentligheder, alligevel skal træde frem og udvikle sig i dem alle, og dette paa en Maade, ved hvilken disse Væsentligheders Trang til hverandre aabenbarer sig klarest og tilfredsstilles behageligst. Man seer deraf, hvor overfladisk den Forestilling er, at Kjøns-Forskjelligheden kun er noget Legemligt, der saaledes vilde, ifølge et indbildt „renere" Begreb om Sjælens Udødelighed, forsvinde med det materielle Hylster, som efterlades i Graven. Denne Forestilling er i Eet og Alt ligesaa tankeløs som den nyligen betragtede Forestilling om de Usaliges Ondskab som noget dem vedhængende Ydre, hvis selv-nødvendige Følger vilde, naar kun Guds Retfærdighed tillod det, kunne tages fra dem og hæves for stedse alene ved et Magtsprog af hans Barmhjertighed. At afklædes Kjønnet, vilde være det Samme som at afklædes Personligheden, d. e. at ophøre; thi i Mandens Væren, saavel den sjælelige som den legemlige, gives ikke det Mindste, ikke et Gran, være sig Legeme, Sindsbeskaffenhed, Følelse, Attraa, Tanke, Karakter, som ikke er mandligt, ei heller i Qvindens Væren et Gran, som ikke er qvindeligt. Mennesket er i sit Udvortes Mand eller Qvinde, fordi det i sit Indvortes, ja i sit Aller-Inderste kun er en af Delene, og det er i sit inderste Væsen det Ene, fordi dets Naturs evige Væsentligheder kun igjennem denne Modsætning kunne komme til den fulde Eenhed, i hvilken Mand og Qvinde som Elskende staae hinanden bi til gjensidig Forædling og Opmuntring. Er altsaa det Grundvæsentlige i Mandens Væren at leve nærmest som Afglandsen af den Eviges Sandhed og Viisdom, og det Grundvæsentlige i Qvindens Væren at leve nærmest som Afglandsen af hans Godhed og Mildhed eller af det, hvori hans Kjærlighed yttrer sig

meest umiddelbart: saa er ogsaa den oprindelige Nødvendighed given, der evigt drager dem til hinanden.

Vi kunne nu ogsaa fatte, at det, som lokker Qvinden til Manden og knytter hende til ham, er i sin inderste (eller udødelige) Grund en Attraa efter at hengive sig til Viisdommens Kraft og at vogtes saligt under dennes Beskyttelse; ligesom at det, som lokker Manden til Qvinden, er i sin inderste Grund det i Ømheden Hulde og Elskelige, der har sit Udspring fra Godhedens Uskyldighed og træder frem i en levende udvortes Anskuelighed, medførende endog i sine lavere Grader en behag-vækkende Paavirken; thi hvor den er tilstede i hele sin Ynde og Glands, der yder den Skuet af det, vi kalde Skjønhed. Som Følge heraf maa det erkjendes, at Skjønheden er fortrinsviis en qvindelig Egenskab; og den er hos den jomfruelige (og i Regelen hos den jomfrueligt sindede) Qvinde det over hendes Væsen udbredte, ligesaa blide som rene Gjenskin af Uskyldens Kjærlighed til Viisdom. Qvinden søger hos Manden et Gode, som hun elsker egentligt som noget Sandt, et Udtryk af Viisdom; Manden søger derimod hos Qvinden et Gode, som han elsker egentligt som noget Skjønt, d. e. et saa umiddelbart Udtryk af Godhed og Kjærlighed, at det baade behager og henriver netop ved denne sin gjennemsigtige Umiddelbarhed. Vistnok kan det ikke negtes, idet Viisdommen selv jo ikke er Andet end Kjærlighedens fulde Bevidsthed og klare Sands, at Kjærlighedens Væsen har inkarneret sig ogsaa i Manden, saalænge han besidder Viisdommen eller efterstræber denne. Grundtanken i hans Liv er netop at forestille Kjærlighedens Viisdom; og medens Viisdommens Kjærlighed, som Qvinden skabtes til at forestille, ikke kan fremkomme som Sidestykke til hiin, førend hiin er tilstede: saaledes er Qvinden — som Ordet beretter — kommen frem af Manden selv og skabt af en Deel af hans Væsen, der endnu ikke var udviklet til udelukkende Mandlighed. Men ihvorvel det følgeligt er utvivlsomt, at baade Mandens Form og Qvindens Form ere bestemte til at udtrykke en paa Viisdom rettet og med Viisdom forenet Kjærlighed, saa udtrykke de i deres indbyrdes

Modsætning og i deres Forhold til hinanden alligevel denne Grund-Egenskab paa forskjellig Maade. Mandens Form viser sig nemlig som udtrykkende mere en Kjærlighed af Viisdom, Qvindens derimod mere en Kjærlighed til Viisdom, og dette er ogsaa Grunden til, at det Elskende som Saadant træder klarest frem hos hende. Kun i Qvinden inkarnerer sig følgeligt det Yndige og Hulde af Kjærlighedens Væsen saaledes, at det er Noget, der fornemmes strax ved det første Syn, strax i den første Følelse; og det kan da ogsaa med fuld Føie siges, at dette Væsen aabenbarer sig i Qvindens Kjøn og Form som Tække, der i sin uddannede og fuldstændige Heelhed er Skjønhed, derimod i Mandens Kjøn og Form fortrinsviis som Kraft, der i sin uddannede og fuldstændige Heelhed er Sandhed. Hvorledes skulde nu den Ene kunne undvære den Anden? Kun forenede udgjøre de det hele Menneske, ligesaa skjønt som sandt, ligesaa sandt som skjønt.

Saadant er det menneskelige Kjøns-Forholds almindelige indre Betydning. Ægteskab i Ordets rette Mening er atter enhver Forbindelse, i hvilken tvende saaledes modsatte Kjøns-Personligheder, dragne til hinanden ved en dem eiendommelig Overeensstemmelse og Sympathi, slutte sig sammen paa den allerede angivne, d. e. den ægte Maade til en fælleds og eneste Menneske-Personlighed. Dette er den fuldkomne Selv-Bekræftelse af deres indbyrdes Kjærlighed som indviet til Evigheden ved et Baand, oprindeligen stiftet af Gud i den Hensigt at forene i ethvert virkeligt Kjærligheds-Par det høieste af alle Udbytter med den saligste af alle Glæder. Grunden, hvorfor det virkelige Ægteskab ikke kan bestaae imellem een Mand og flere Qvinder eller een Qvinde og flere Mænd, er ligeledes klart af det Foranførte, den nemlig, at ethvert Kjøns-Individ er bestemt til Personification af et vist eget Slags Godt enten som Sandt eller som Skjønt, og dette kan saaledes gjensidigen kun forenes ved en indbyrdes tilsvarende Art af Modsætning, den eneste Betingelse for en virkelig Eenhed og Heelhed. I andet Fald knyttes en Forbindelse, som er aandelig Ligegyldighed under legemlig Vellysts eller Skjørlevnets skrøbelige Overflade, medens en saadan Forbindelse ikke

er mere sammenhængende i sit Indre, end om man tænker sig een Forstands-Personlighed knyttet til flere forskjellige Villies-Personligheder, eller een Villies-Personlighed knyttet til flere forskjellige Forstands-Personligheder. Hvorledes det virkelige Ægteskab kun er Eengiftet (Monogami), og hvor helligt det er som Saadant, fremgaaer aabenbart deraf, at Gud selv betegner i sit Ord som en Ægteskabspagt det inderlige Forhold imellem sig og sin Menighed, eller i Almindelighed imellem sig og sin elskede Menneskeverden, der er bestemt til at blive denne Menighed eller Kirke, ikke alene for en Deel (som nu) men i hele sit Omfang. Paa mangfoldige Steder i dette Ord finde vi, at Herrens Menighed eller den Deel af Menneskeheden, som er ham hengiven i Tro og Gjerning, kaldes hans Brud og Hustru, hvis Brudgom og Mand han ikke forsmaaer at være. Dette er det oprindelige Ægteskab, hvori Gud ved sin Kjærlighed til Mennesket og dettes Gjenkjærlighed til ham forenes med de ham elskende Himle eller med den ham elskende Menighed, hos hvilken disse Himle have taget Bolig allerede her paa Jorden; og enhver ægteskabelig Pagt imellem Mand og Qvinde har i dette Ægteskab sit evige Grundbillede. Derfra Pauli djerve Analogi (Eph. 5 K. 22-33 V.), at Manden som Ægtefælle bør i sit Forhold til Qvinden søge at være en Lignelse af, hvad Herren er i sin Kjærlighed til sine Hellige eller i Almindelighed til sin tro Menighed, og Qvinden paa sin Side ligeledes som Ægtefælle og efter sin Evne stræbe i sit Forhold til Manden efter at være en Lignelse af, hvad Menigheden er i sin Kjærlighed til Herren. I hende, der var Herrens Moder med Hensyn til hans jordiske Menneskelighed, i Maria møder os Sindbilledet af den ved en saadan Kjærlighed helligede Qvindes og Menigheds himmelsk-jomfruelige Skjønhed. At dette er saaledes, have Katholikerne anet, men paa en Maade, som er bleven til Afguderi.

Af det Anførte følger: at enhver Ægteskabs-Forening, som er, hvad Ordet erklærer, at den bør være, et Eengifte, er paa denne Maade en gjensidig Fuldstændiggjørelse (Komplettering) af tvende, som modsatte Kjøns-Personligheder indbyrdes samstemmende, Men-

neske-Halvheder; at dette gjensidige Forhold ikke er et blot Natur-Forhold, i det Ægteskabs-Kjærligheden da ikke vilde være noget Høiere eller Inderligere end den med Dyrene tilfællcds aldeles naturlige Kjøns-Kjærlighed, men er fremfor Alt et Aande-Forhold; at ethvert anderledes beskaffent Ægteskab kun er et Skin-Ægteskab, der har laant det sande Ægteskabs Navn og udvortes Skikkelse, følgelig et blot juridiskt eller i det Høieste et civil-moralskt Ægteskab, der har Gyldighed for saavidt, som det tjener til Opretholdelse af borgerlig Orden og Ærbarhed, men umuligt kan strække denne sin Gyldighed eller sin Bestaaen udover Jordelivets Grændse; at derimod enhver ægteskabelig Forening — i hvilken de forenede Personligheder virkeligt ere hinanden indbyrdes saa fyldestgjørende, at deres respective Villie og Forstand kunne smelte sammen, og at følgelig noget vist Sandt er i Kjærlighed forenet med noget dette alene (til Livets Fuldstændiggjørelse) tilsvarende Godt — vedbliver hiinsides Graven og Tiden som en Pagt imellem Personer, bestemte for hinanden fra Evighed til Evighed; og hertil ere atter baade Muligheden og Nødvendigheden givne i den Omstændighed, at enhver Persons Kjøns-Form udtrykker det almeent Grundvæsentlige i selve Personligheden, og at den tilligemed den Kjærlighed, der i og for sig udgjør netop den Enkeltes indre Liv, bliver tilstede efter Døden. Det følger forøvrigt af sig selv, naar man først har opfattet Begrebet af Kjærlighed og Ægteskab aldeles rigtigt, at alle sande Ægteskaber overleve den jordiske Tid, for at fortsættes i det Uendelige i den Verden af det reneste Lys og den reneste Lyksalighed, som vi kalde Himmel, og blive til samme Tid stedse varmere, stedse inderligere, stedse fuldkomnere forenede i denne deres Uendelighed.

Herved blive tvende Misforstaaelser at imødegaae: den ene, at denne Lære fremkalder Foragt for Ægteskabets ydre Form som Saadan; den anden, at Læren gjør Krav paa en Overeensstemmelse imellem Ægtefæller, der er altfor idealsk til nogensinde at være til i Virkeligheden. Paa den første svare vi, at den omhandlede ydre Form er, omend kun som Skal, unegteligen baade

nødvendig og dyrebar; og hvorfor? Fordi en aldrig aldeles udslettelig Hellighed udbreder sig derover fra den Gjenstand eller det Væsen, hvorpaa denne Skal er i sin Oprindelse et Sindbillede, og fordi den af denne Grund formaaer at være, hvor dette agtes i Tanke og Handling, en i alt Fald negativ Begrændsning, ved hvilken det egentlige Skjørlevnets onde Lyster tilbagetrænges og tæmmes, og de Børn, der fødes i saadanne Forbindelser, sikkres under deres Opvæxt en Omgivelse, i hvilken de skaanes i det Mindste for de onde Exempler af grovere Art, som vilde, naar Eftertanken vækkes, strax falde dem i Øie. Af samme Grund er ogsaa Concubinatet den (sammenlignelsesviis) mindst fordømmelige Form af ukydske Forbindelser, fordi det slutter sig nærmere til Ægteskabets ydre Form; men det bør lige fuldt erkjendes, at enhver kun udvortes Ægteskabs-Forening ikke har, saalænge den vedbliver at være dette, det virkelige Ægteskabs Liv, følgelig heller ikke dets Udødelighed; og herpaa ligger en saa meget større Vægt, som Indgangen til den ægteskabelige Forbindelse kun er een, nemlig Følelsen af en virkelig, ved Gud helliget Kjærlighed. Som oftest forvexles denne med den blotte Kjøns-Kjærlighed, der vistnok ogsaa er den Gjenstand, i hvilken den høiere Kjærlighed legemliggjør sig; men uden Sjæl er et saadant ligesom ethvert andet sjælløst Legeme, en, Døden i Almindelighed hjemfalden, værdiløs Ting og allerede her den evige Døds Bytte, naar dets naturlige Tilbøieligheder have taget Overhaand; medens det tillige er klart, at endog Ukydskhedens Elskovsformer med de Lyster, hvorfra de udspringe, ville, naar ethvert Menneskes Kjærlighed, god eller ond, lever endnu hiinsides Graven, finde deres Fortsættelse i Helvede og danne der egne Sphærer.

Den Beskyldning, at denne Lære opstiller Billedet af et ægteskabeligt Samliv, der som idealskt er uopnaaeligt, turde ligeledes falde ved nærmere Overveielse. Vel er det uomtvisteligt, at det virkelige Ægteskab kun findes der, hvor den eiendommelige Form af Sandhed, som aabenbarer sig hos Manden, svarer til den eiendommelige Form af Godhed, der aabenbarer sig hos Hustruen, og

omvendt, og ligesaa utvivlsomt er det, at Saadant, navnligen i sin Fuldkommenhed, er sjelden tilstede ved et Ægteskabs Begyndelse eller i dettes første Tid Men at tilveiebringe denne fuldendte Overeensstemmelse, er netop den Opgave, som ethvert sandt Ægteskab har at løse; og ere Ægtefællerne nu i Virkelighed blevne forenede af den rette Kjærlighed, saa nærme de sig under Løbet af deres Samliv efterhaanden hinanden, indtil den Overeensstemmelse, som udfordres, indtræder i sin hele Fylde. Modsætningen imellem dem er da aldeles gaaen op i en nu og for altid uadskillelig Eenhed. Tilnærmelsen skeer paa den Maade, der, baaren af enhver Forbindelse af Sandt og Godt, træder frem i en uafladelig Stræben efter at slutte sig til sin elskede Modsætning, for at gjennemtrænge denne ikke mindre med hele sin Forstand end med hele sin Villie, og at omfatte den som et andet og kjærere Sig-selv. Det Sande hos Manden oplives, bliver muntert og behageligt, taber sin tidligere betegnende Haardhed og Skarphed i samme Forhold, som det slutter sig til det Gode hos Hustruen; det Gode hos Hustruen vinder Styrke, modnes til ædelt Alvor og klar Indsigt, taber sin tidligere betegnende Skrøbelighed, Blødagtighed og Indskrænkethed i samme Forhold, som det slutter sig til det Sande hos Manden. Ved en saadan gjensidig Tilnærmelse frigjøre trofaste Ægtefæller sig ogsaa fra alt Gnavent og Tungt, alt det, som gjør dem mørkere og ældre i Sindet. At fatte bedre hinandens Egenheder, og dette netop med en sig aabenbarende, gjensidig Skaansomhed og Forædling under fælleds stigende Fremgang paa en lyksaliggjørende Viisdoms Vei, Alt uden Ophør, d. e. i det Uendelige, er den ægteskabelige Kjærligheds uforgængelige Idræt. Det er beslægtede eller samvirkende Engles høieste Salighed at meddele sig indbyrdes, at overføre deres Glæder paa hverandre, at gyde Varme i hverandres Følelser, Lys i hverandres Tanker. Men alt dette finder i sit rigeste Maal Sted imellem Ægtefæller. Derfor er Ægteskabs-Kjærligheden baade den nærmeste og den meest udstrakte Modtagelighed for den guddommelige Kjærligheds Indflydelse, der har gjort dens Saligheder utallige og dannet den til al sand Kjærligheds og al

sand Glædes Arne og Tilflugtssted. Deraf allerede her i Tiden dens uforgængelige Ungdom, der lyser frem igjennem selv sammenkrympede Skikkelser og blegnede Ansigter; deraf ethvert ægte Pars Udseende som Yngling og Jomfru i evindelig Skjønhed i den Himmel, hvor alt indvortes Skjønt er og bliver, hvad det er, ogsaa udvortes. Men vi fatte Begrebet af en saadan Kjærlighed kun saalænge, som vi selv leve paa det Godes og det Sandes Enemærker; og forstaae vi tilfulde dette Begreb, saa indsee vi ogsaa uden Vanskelighed, at den Høihed i ægteskabelig Lyksalighed, paa hvilken tvende virkelige Ægtefæller befinde sig, er tillige den Høihed, som de have naaet i Godhed og Viisdom, eller at de ere lyksalige aldeles i samme Grad, som de ere blevne gode og vise ved gjensidig Bistand. Deres indbyrdes Troskab i denne deres Kjærlighed afgiver tillige Maalestokken for deres Troskab mod Herren, hvis Brud de da ogsaa ere i deres fælleds Personlighed. De i hans Navn sammenviede To udgjøre nemlig hans Menighed samlede.

Det feiler ikke, at Een eller Anden vil minde os om, at der gives Mange, som ikke ere saa lykkelige at have fundet her paa Jorden en tilsvarende Ægtemage, og at et stort Antal Mennesker saaledes udelukkes fra Leiligheden til at erfare de paa Velsignelse rigeste, guddommelige Indflydelser. Dette er en Forsynets Tilskikkelse, der maa bæres med Taalmod. Men en Trøst er og bliver det, at Enhver, der har beredet sin Sjæl til Modtagelighed for ægteskabelig Kjærlighed, møder i den himmelske Verden den Halvdeel, som forgjeves søgtes i denne Verden, og som engleskjøn afventer der sin Halvdeels Ankomst.*) Thi ligesom ingen menneskelig Sjæl eller ingen Aand har Tilværelse paa anden Maade end som Mand eller Qvinde, saaledes følger deraf ubetinget, at enhver Aand som Mand eller Qvinde er fra Evighed beskaaret et for den skabt Modbillede, et dens eget udødelige Jeg udødeligt Du, som den opdager tidligt eller sildigt, saafremt den troligen retter sine Følelser og Tanker paa det Hellige. At dette skal skee, ligger allerede i den

---

*) Swedenborg levede og døde ugift.

Omstændighed, at de Væsner, som vi kalde Engle, ere himmelske Mennesker, der tidligere have været jordiske, eller have begyndt her paa Jorden deres i salig Uendelighed vedvarende Liv. Ei heller opstaaer ved en saadan Sammentræffen nogen Vanskelighed derfra, at enten den ene af de hinanden mødende Halvdele eller begge have tilfældigviis befundet sig i saadanne ægteskabelige Forbindelser, der, endog i det bedste Tilfælde, kun ere et Venskabelighedens eller Omgængelighedens, men ikke et den dybere Kjærligheds Baand. Thi efter Døden beholde vi ikke Andet tilbage som virkeligt indlemmet i vor Personlighed end det, der er gaaet ind i Personlighedens inderste Dyb og er bleven dettes uadskillelige Eiendeel. Foruden Grundridset til de synlige Skikkelser, der omgive vort, i den høiere Verden fremtrædende, aandelige og egentlige Legeme, fortsættes der ikke Andet fra vort Jordeliv end den Retning, vi have givet os som Følge af vore Sjæleevners Brug, og Saadant, der staaer i Forbindelse med denne Retning i noget Væsentligt. Vel kan det ikke negtes, at dette udgjør den aandelige Erfaring, som vi have vundet under vor jordiske Opdragelsestid; men i Menneskets Aandesjæl (*anima*) hviler ikke alene den udvortes eller naturlige Erindring, der i Egenskab af Saadan maa ophøre med det forgængelige Naturliv, men der er en langt fuldkomnere Erindring, den aandelige, og denne kommer først efter Døden lidt efter lidt til sin fulde Udvikling. I denne Menneskets rene Aande-Erindring staaer da bevaret Alt, hvad det har tænkt, talet og gjort i vor nærværende Verden, og denne levende Tavle eller Billedbog, i hvilken Intet mangler og Intet kan udslettes, er den paa flere Steder i Ordet omhandlede „Livsens Bog", i hvilken Menneskets samtlige Gjøren og Laden staaer optegnet til Bestemmelse af dets Dom. Men i det Tilfælde, hvorom her er Spørgsmaal, indeholder denne uudslettelige Billedskrift kun i og for sig selve Faktum, at Mennesket har levet sammen med en Ægtefælle, der ikke har været dette i egentlig Forstand; medens den er saa langt fra at indeholde Nødvendigheden af et saadant Samlivs Fortsættelse, at denne tvertimod vilde være umulig der, hvor netop vor

indre Personlighed er det eneste Tilbageblivende. Og naar saaledes alt det, som har været noget blot Udvortes i Forholdet til Personlighedens Middelpunkt, skilles der fra dette uden Undtagelse og Indskrænkning, saa er Personligheden dermed atter sat tilbage i eller forandret til den rene Skikkelse af Ungersvend eller Jomfru, Brudgom eller Brud, kort sagt, i samme Stand til at modtage den sig nærmende virkelige Livs-Halvdeel, som om en anden Ægtefælle var den Modtagende aldeles ukjendt. Mindet om det i saa Henseende Svundne kan, naar bebreidende Omstændigheder forøvrigt ikke knytte sig dertil, i og for sig ikke fremkalde nogen Misstemning eller Fornemmelsen af en mindre Lyksalighed; thi enten kan dette Minde være et Venskabets, og det Baand, der ikke var et egentligt ægteskabeligt Kjærligheds-Baand, alligevel vedblive som Venskabs-Baand, eller det Smertelige kan i modsat Fald ikke længere føles som Smerte i en Verden, iblandt hvis fornemste Lyksaligheder vi tør henføre den, at vi opdage i et stedse klarere Lys Forsynets Veie og Tilskikkelser.

Det er altsaa ikke alene en Sandhed, men en af de vigtigste af alle Sandheder, at ægteskabelig Kjærlighed og ægteskabelige Forbindelser med alle, dem tilhørende Væsentligheder ere til, ikke paa Jorden alene men i Himlene tillige, ja, at deres egentlige Hjem kun er der. Herimod ville formodentligt de, som „fare vild og ikke kjende Skrifterne, ei heller Guds Kraft" (Math. 22 K. 29 og 30 V.) paaberaabe sig den Herre Christi Ord til Saducæerne: „Denne Verdens Børn tage til Ægte og bortgiftes, men i Opstandelsen tage de hverken til Ægte eller bortgiftes, thi de ere Engle lige" (Luc. 20 K. 34-36 V.). Paa en saadan Indvending kunde svares med det Spørgsmaal: „Hvorledes læser du?" (Luc. 10 K. 26 V.). Den samme guddommelige Lærer, som har sagt til Pharisæerne, at „Gud har af Begyndelsen gjort Mand og Qvinde, for at de ikke længer skulle være To, men eet Kjød" (Math. 19 K. 4 og 6 V.), han, som tilføiede: „Hvad Gud har tilsammenføiet, skal Mennesket ikke adskille" (Math. 19 K. 6 V.), — han skulde tillige have forkyndt, at det Forhold, som forbydes Mennesket at bryde, det har Døden Magt og Ret til

at tilintetgjøre? Bort med dette! Meningen af Yttringen til Sadducæerne er, at Ægteskab paa „denne Verdens" Viis eller saaledes som Sadducæerne kjendte det og fremstillede det i Spørgsmaalet, kan alene være til her paa Jorden, men at Muligheden for den Art af Ægteskab, som er i Himmelen, maa indledes eller forberedes her, d. e. allerede førend Døden, med Hensyn baade til Menneskets Ægteskab med Herren og til Ægtefællers Ægteskab indbyrdes. Men hvorledes dette end forholder sig, saa knyttes i intet Tilfælde noget nyt Foreningsbaand paa jordisk Viis, fordi den Opstandne, selv nu Engel, kun fortsætter det allerede begyndte og, endog om den eftertragtede Livs-Halvdeel tilføres ham først nu, kun træffer sammen med denne som skabt med ham fra Evighed, omend hidtil levende i hans Indre kun som et Tankebillede. Det er følgeligt let at begribe, hvorledes det vilde gaae i det af Sadduccæerne fremsatte Exempel med Qvinden, som havde været gift syv Gange. Enten havde hun ikke været nogen af Mændenes Ægtefælle i egentlig indre Betydning, og i dette Tilfælde var hendes Forbindelse med dem alle opløst efter Opstandelsen, — eller ogsaa havde hun været, f. Ex. den første Mands Ægtefælle i egentlig Betydning (uagtet hun havde beqvemmet sig til de følgende Giftermaal baade ifølge den mosaiske Lov og af Ønsket at faae Børn), og i dette Tilfælde vilde hun vedblive at være den første Mands Hustru udelukkende og evindeligt efter Opstandelsen. Et tredie Tilfælde lader sig tænke, det nemlig, at det sande Forhold kan forblive uklart for Ægtefællernes egen Bevidsthed i nogen, endog „tilkommende" Tid, men de færdes da sammen i den forberedende Aandeverden, indtil deres indre Personlighed har modtaget den Udviklings-Grad, der gjør det muligt at bestemme, om de høre sammen i Evigheden eller ikke. Hermed formene vi ogsaa at have klaret Spørgsmaalet om nyt Giftermaal. Et fuldstændigt Ægteskabsbaand kan ligesaa lidt knyttes oftere end een Gang som med flere Ægtefæller til samme Tid, og den, som føler sig at have været i en saadan fuldstændig Forbindelse, gaaer, efterat denne er brudt ved Døden indtil videre, neppe ind i en ny, gjeldende kun for en kort jordisk Mellemtid.

Tilvisse kunne Bevæggrunde gives dertil stundom, f. Ex. og fortrinsviis i smaae Børns Trang til fortsat moderlig eller faderlig Pleie og Omsorg; og paa en Tid som denne, da sand ægteskabelig Kjærlighed er saa sjelden, træde Grundene til nyt Giftermaal frem baade oftere og mere veltalende. Godt er det i saadanne Tilfælde og overhovedet, naar et udvortes Ægteskab, i det Mindste i sin Art, er fuldkomment ved gjensidig Velvillie, Agtelse og Erkjendelse; thi det hæves derved op over det aldeles naturlige, der i sit Væsen er et Concubinat, ihvorvel det bevarer sin ydre Anstændighed ved sin laante Indvielses-Form.

Naar vi have sagt, at sande ægteskabelige Forbindelser, som værende paa een Gang den inderste Sjæl, den dybeste Rod og den første simple Grundform i og for alt virkeligt Samfund, ligeledes vedblive eller findes i den himmelske Verden endog med alle dem tilhørende Væsentligheder, saa er dette Sidste at forstaae i sin hele Fuldstændighed. Men dette fattes af ingen Anden end den, der enten veed af egen Erfaring eller besidder et saa reent Sind, at han aner, at Ægteskabs-Kjærlighedens Væsen er Kydskhed, og at denne Kjærligheds høieste Grad er i og for sig det Samme som Uskyldens høieste Grad. Den gaaer igjennem alle Himmel-Sphærerne, men dens egentlige Hjem er den inderste eller øverste Himmel; der lever den i sin inderligste Aand og Skikkelse, og denne Himmel er netop Uskyldens Himmel. Af et saaledes beskaffent Væsen gjennemtrænges og forklares dens sindbilledlige Form i alle sine, selv yderste Bestanddele; men dette fatter Mængden af Mennesker ikke, og de bedre iblandt disse ansee sig berettigede til at forkaste det som en ureen Forestilling, dog i Grunden kun fordi de selv indlægge deri deres egne urene Lyster og Tanker. Alt guddommeligt Værks Ynde sammenfattes i denne Kjærligheds Væsen og indre Form, hvoraf den umiddelbare Følge er, at dens ydre Form atter sammenfatter alt menneskeligt Sinds Ynde, og at Følelsen viser sig derved at være den yderste Sphære, indenfor hvilken alle de andre slutte sig, med deres paa forskjellig Maade harmoniske Indtryk af et unævneligt Tække, sammen i een fælleds Eenhed. I den

forberedende Aandeverden prøves undertiden de fra Jorden Ny-Ankomne med Hensyn til deres Begreber eller Forestillinger om Kjøns-Kjærlighed og Ægteskab saaledes, at de indføres til dette Øiemed i en Selskabskreds af Engle-Skjønheder, der strax fornemme, hvad de tænke og attraae i deres Indre; og er dette af ukydsk Art, undflye øieblikligen de hellige Væsner i Forskrækkelse over de Satyr-Skikkelser, hvortil de Ny-Ankomne da forvandles lige for deres Øine. De modbydelige Gjester udstødes strax af Selskabet, for ikke at forpeste Luften der.

Med alt dette tør det alligevel ikke oversees, at Jorden eller det jordiske Naturliv er den almindelige og eneste Verdenskreds for personlige Væsners Forplantning eller for nye Menneske-Individers Tilbliven ved physisk-aandelig Avling. Af alt det, der bliver tilbage i denne Kreds som Fortsættelse af vort eget svundne Liv, er Intet saa indgribende i Menneskehedens, følgelig ogsaa i Aandeverdenens Fremtid som Børne-Avling og Opdragelse. Det sande Formaal for de Ægteskaber, der stiftes paa Jorden, er derfor dobbelt: eet, Ægtefællernes Kjærlighed og al deraf udspringende Forædling og Opmuntring, et andet, Forøgelsen af Himlenes Indvaanere og Frembringelsen af nye Engle-Personligheder ved denne Kjærlighed. Kun den første af disse Formaalets tvende Dele kan fortsættes i de himmelske Ægteskaber, d. e. saavel de førend Døden allerede begyndte som dem, der først efter Døden komme til de for hinanden bestemte Ægtefællers Bevidsthed; og de Børn, der ere Frugten af Ægteskaberne i denne høiere Verden, ere derfor kun nye Godheder og Sandheder, nye uforgængelige, i Klarhed, Varme og Skjønhed stedse voxende Tanker af Viisdom og Kjærlighed. Men disse Forhold behøve uden Tvivl en nærmere Belysning.

Det synes at være en af Guds sædvanlige Naades-Beviisninger, at ægteskabelige Forbindelser velsignes med Frugtbarhed, men den store Naade, som ligger heri, viser sig først i sit fulde Lys, naar den bliver virkelige Ægtefæller til Deel; thi den Livssphære, der nærmest udgaaer fra og omgiver den i et sandt Ægteskab fuldstændig-vordne Personlighed, bliver da en Dobbelt-Sphære, der

svarer nøiagtigt til den, som nærmest udgaaer fra og omgiver Gud selv. Den guddommelige Dobbelt-Sphære er — som den emanerer fra den Aandesol, i hvis Middelpunkt Guds egen Personlighed befinder sig — paa een Gang baade en Skabelsens og en Opholdelsens Sphære, en Forening, igjennem hvis Deles almindelige og særegne Samvirken han aabenbarer sin Egenskab af Forsyn. Men det er netop det ægteskabeligt-menneskelige Gjenbillede heraf, som træder frem i Ægteskabs-Kjærlighedens og Barne-Kjærlighedens Dobbelt-Sphære overalt, hvor denne er forenet ligesaa inderligt paa menneskelig, som dens Grundbillede er forenet paa guddommelig Viis. Sandt er det desværre, at den sidstnævnte Kjærlighed kan findes uden den førstnævnte, eller endog i blot udvortes og disharmoniske, følgelig ulykkelige Ægteskabsforhold. Den kan dertil findes hos slette Mennesker og tør da ikke betragtes alene som en Naturdrift, der vedbliver ligeledes hos dem, thi den er tillige en dem bevaret Mulighed til Frelse, fordi Børnenes Sphære har i sig selv eller i sin Oprindelse den Egenskab at være det Enemærke, hvor Alt bærer Præget af en fra Guds umiddelbare Nærhed udstrømmende Uskyldighed og Fylde af Fred, der berører Forældrene paa en opmuntrende Maade og fremkalder forbedrende Vækkelser. En saadan Adskillelse af Ægteskabskjærlighedens og Barnekjærlighedens Sphærer er dog atter en Abnormitet, et Syndens Foster eller Noget, som ikke burde være til, og at denne har sin Oprindelse fra hiin, er ikke mindre vist; thi deres oprindelige, indre Eenhed skjønnes saavel deraf, at hvor den Første har virkelig Tilværelse, der er den Sidste ogsaa tilstede i samme Virkelighed, som deraf, at Følelsen spiller, omend under forandrede Modificationer, samme Rolle i Barnekjærligheden som i Ægteskabskjærligheden. Dette kjende først og fremmest Mødrene heelt nøie, men Fædrene tillige senere ved dem. Qvinden er nemlig den, der først føler sig umiddelbart berørt og gjennemtrængt af Barnekjærlighedens Indflydelser. Ved hende og — naar Ægteskabet er et virkeligt — i samme Forhold, som Manden elsker hende, gribes han af samme Indflydelser omtrent paa samme Maade, ligesom han ogsaa modtager ved hende

den levende, hos hende oprindelige Følelse af Ægteskabskjærlighed, hvorimod kun Begrebet af denne Kjærlighed, ledsaget af et mere eller mindre svævende Fantasibillede, er tilstede hos ham førend hans Forening med hende. Men efterat Manden er bleven indviet ved Qvinden tillige i Barnekjærlighedens Erfaringer, deler han aldeles med hende denne Art af Kjærlighed, hvis Uegennyttighed og Opoffrelser, i hvilke den sætter sin Vellyst, gjør den iblandt alle menneskelige Kjærligheder til den, som nærmer sig meest den guddommelige. Heraf bliver det da ogsaa klart, hvor store og velgjørende Barnekjærlighedens Indflydelser maae være hos Ægtefæller, der ere i Sandhed Liv af hinandens Liv eller ere „blevne eet Kjød" i dette Udtryks fulde hellige Mening. Derfor behøver det heller ingen videre Forklaring, hvilken Lyksalighed det er for dem, naar det forundes dem at beholde deres Børn levende omkring sig lige til den Stund, i hvilken deres Øine lukkes under saa deilige Omgivelser. Men ogsaa det er en Velsignelse at have, som man siger, mistet Børn ved Døden i disses spæde Alder; thi disse, som da opfostres i Himmelen af dertil særligen udsete Engle, indtil de selv ere modnede til et lignende Hverv, forblive i Samqvem med de paa Jorden afterladte Forældre ved det sympathetiske Baand, i hvilken Kjærlighedens skabende Udødelighed er fortsat. Dette Baand er deres Væsens Rod, og deraf følger, at dettes yderligere Befæstelse er uadskillelig fra deres egen Udvikling i en stadig voxende Inderlighed, saa at de fra den tredie eller høieste Himmel, der netop er Uskyldens og Barnets Himmel, uafladeligt besøge de paa Jorden efterladte Forældre under vederqvægende og luttrende Indflydelser. Nu skulde det vel strax synes, at de Ægteskaber, i hvilke for hinanden bestemte Ægtefæller forenes først hiinsides Graven, og af hvilke ingen Børn fremgaae i Ordets sædvanlige Mening, ville af denne Grund være berøvede de øvrige Ægteskabers vigtigste Velsignelser; men derved tør ikke glemmes, hvad vi allerede have viist, at den reneste og inderligste Art af Ægteskabskjærlighed er som Saadan tillige Uskyldens høieste Grad, og at enhver i denne Grad værende Kjærlighed befinder sig derved

aldeles umiddelbart i selve den inderste Uskylds-Himmel eller i Middelpunktet af hele dennes Indhold.

Alle Børn, som tages bort fra Jorden i den spæde Alder, opfostres i den nyligen omtalte Himmelkreds, og dertil benyttes qvindelige Engle, hvis udmærkende Egenskab under Jordelivets Løb har været en dyb Gudsfrygt, forenet med en dyb Barnekjærlighed. Siden fortsættes af mandlige Engle deres Opdragelse i den Art af himmelsk Kundskab og Viisdom, hvortil de have Anlæg. Under denne senere Opdragelse eller under deres Opvæxt flyttes de til andre Himmelkredse, og det beroer da paa dem selv, om de atter kunne optages i den tredie Himmel. Fuldvoxne og fuldstændigt opdragne ere de, naar deres Barndoms Uskyld er forvandlet til Viisdommens Uskyld, thi netop derved og ikke tidligere ere de virkelige Engle. I sin Almindelighed er denne Forvandling alt himmelskt Livs fælleds Grundbetingelse, omend særlige Grader ere mulige, et Mere eller et Mindre i Fuldkommenheden af dets Udvikling. Det er denne Grundbetingelse, som er udtalt i Herrens Ord: „Hvo som ikke annammer Guds Rige som et lidet Barn, han skal ingenlunde komme ind i det" (Marc. 10 K. 15 V.). Efter fuldendt Opvæxt og Opdragelse erholde de for et himmelskt Samfundsliv saaledes forberedte Væsner de dem fra Evighed bestemte Ægtefæller, men i Legems- og Ansigts-Skikkelse bevare de for stedse Ynglingens og Jomfruens Udseende.

4.

Vi ønske, at det maa være klart, at vor Betragtning befinder sig kun paa Omraadet af den egentlige Ungdoms Verden. Hvorledes skulde Livet i denne, hvor Alt synes som det er, og hvor alt Liv er en uafbrudt Leven i luttret Kraft, klar Indsigt og glad Fred, der alle tage til i det Uendelige, kunne bringe nogen anden Følge, end at man der bliver, baade udvortes og indvortes, uophørligt yngre i samme Forhold, som det efter jordisk Tidsregning vilde hedde, at man blev ældre? Naar Mennesket døer som gammelt eller aldersteget, beholder det, dersom dets indre Liv er af-

gjort rettet paa det Sande og Gode, sit gamle Udseende kun i en meget kort Tid, thi det forynges med hver Time, det tilbringer i sit nye Hjem. Ligesom Englenes Legemlighed altid svarer til og billedligt fremstiller deres Aandelighed paa det Nøiagtigste, saaledes voxe de uophørligt i blomstrende Skjønhed og gaae frem i en Livets Ungdom, vaarfrisk i samme Forhold, som den udstrækkes. Jo flere Tusinder af Aar de opleve, saaledes som det kaldes i den jordiske Forestilling, jo yndigere og frodigere er deres Blomstring, og saa fremdeles i al Evighed; thi at ældes i Himlene, er at forynges. Dette hidrører ikke alene derfra, at disse salige Væsners Sandser ere langt finere og fortrinligere end det jordiske Menneskes, fordi den inderste Grund, hvorfra denne Sandse-Fuldkommenhed har sit Udspring, er, at disse Væsner leve i en uafbrudt Kjærlighedens og Viisdommens Tilvæxt. I denne Verden har derfor ogsaa Jordens Tidsregning tabt al sin Gyldighed. Himmel-Verdenens Sol, den Herligheds-Ring, i hvilken Herren stundom viser sig, gaaer hverken op eller ned, men sees som staaende stille i Befæstningens Østen, paa en Mellemhøide ikke over Englenes Hoveder men ligefor deres Ansigter saaledes, at de befinde sig i et bestandigt Lys. Denne Sol er det udvendige Solbillede af den, som de opfatte i deres indre Skuen, nemlig den, i hvis Ur-Eenhed af Viisdommens Lys og Kjærlighedens Varme Herren er; og derfor seer enhver Engel denne Sol og alle af den belyste Gjenstande lysende og skjønne i et Forhold, der svarer til Herrens egen Klarhed og Varme. Her findes følgelig ingen af vore Dage, Uger, Maaneder og Aar. Vel gives paa en vis Maade ogsaa her baade Tid og Rum, men disse ere, som vi tidligere have fremstillet, kun Udtryk og Afspeilinger af Forandringer i og Beskaffenhed af Aandernes indre Tilstande. Af samme Grund gives her ligeledes Noget, der ligner Dage og Dagens Timer, men dette er kun et tilsvarende Udtryk eller en udvortes Fremtoning af Viisdoms-Lysets og Kjærligheds-Varmens vexlende Maal i Englenes Indre. Og om det end kan siges i Almindelighed, at Englene leve i en ustandselig Stigen af dette Lys og denne Varme, saa er deres Fuldkommenhed alligevel ikke

selve den guddommelige, og de kunne derfor vexelviis befinde sig i et Mere eller i et Mindre af Inderlighed og Klarhed: Tilstande, der fremkalde Liigheder med det, vi kalde Morgen, Middag og Aften. Overhovedet er en Stigen i Fuldkommenhed og det Successive i denne Stigens Nuancer det Samme for Englene, som Tid er for os. Efter disse Nuancer, disse sig udvortes afspeilende Tilstands-Forandringer inddele de deres Tid eller beregne deres ydre Livsskifter og Livslængder. Forandringerne foregaae i Uendelighed ligesom Stigningen selv. Man behøver derfor ikke at frygte for, at den himmelske Lyksalighed nogensinde skal blive eensformig og monoton eller svækkes i Tidens Længde i begge Dele, saameget mindre som Engle-Samfundet frembyder for enhver sand og god Attraa en vedvarende Utallighed af Leiligheder til at yttre sig i virksomme Bekræftelser. Nogle af vore Læsere ville maaskee forestille sig, at denne Art af Tid og Rum mangler hele den objective Eenhed og Konsistens, uden hvilke de opløse sig i et Drømmespil. Men Objectiviteten og Konsistensen virkeliggjøre sig fremdeles indad, d. e. for den indre Skuen, vistnok ikke paa samme Maade for Alle uden Undtagelse ligesom Jordens Tid og Rum ifølge den almindelige Opfattelse, men alligevel paa en Maade, som er fælleds for alle dem, der befinde sig i samme og nærbeslægtede Sphærer af Liv, Kjærlighed og Samværen; og heraf følger atter en, i det Mindste i Reglen, tilnærmelsesviis Eenhed for alle dem, som beboe samme Himmel. Allerede i vor nuværende Verden, der dog er den egentlige Tids- og Rum-Verden, ere, som alt bemærket, Tid og Rum langt fra at være aldeles lige for Alle. Efter det Anførte kan man saameget mindre forundre sig over, at disse Forhold og al denne Ungdom skulle aabenbare deres Virkelighed fortrinsviis i Ægteskabet. Elskende Ægtefællers Liv er i synderlig Maade et Liv af evig Ungdom, fordi det er et Liv i et stadigt Mere af Lyksalighed, og dette atter, fordi det er et Liv i et stadigt Mere af Uskyld, hvorved alle Himles Aller-Inderste vinder en ubegrændset Leilighed til at lade sin Glæde virke paa og flyde ind i hele deres Liv. Og i samme Forhold, som det

netop er Kjærligheden imellem Gud og hans Himle, der afspeiler sig i enhver sand Kjærlighed imellem Ægtefæller, viser den ægteskabelige Kjærligheds Beskaffenhed sig at være Grunden til, at Englene forundes al den Skjønhed. Herfra hidrører det ogsaa, at Intet er skjønnere i Aande- og Engleverdenens Overeensstemmelser med det, vi kalde Natur, end de Ting, der tjene denne Kjærlighed til Sindbilleder, thi i disse fremstilles den for dem, der endnu behøve Oplysning derom i Aandeverdenen, stundom som en Jomfru af usigelig Skjønhed, stundom som den klareste og reneste Luftkreds, tindrende af Diamanter og Rubiner. Skjønnest fremstilles den alligevel ved sig selv, nemlig som et Par sig nærmende Engle-Ægtefæller, der synes paa Afstand at være kun een Engel, udelelig baade i Skikkelse og i Stemme, men under Tilnærmelsen viser, at den Glands, af hvilken de Begge straale, forhøies mere og mere ved den gjensidige Skuen af og paa hinanden. Og hvorfor? Fordi deres Liv er et fuldkomment Samliv i de tvende inderste af Himmelverdenens Indrer, der kaldes Uskylden og Freden. Den Første er det Inderste af alt himmelskt Godt; den Sidste det Inderste af al himmelsk Glæde. Englefredens Sindbillede viser sig i de uskyldige Børn paa denne Jord; hele deres Liv er en Leg, men Freden er tilstede hos dem kun i et endnu naturligt Maal, og den er følgelig af forgængelig Art. Her er atter Fredens Glæde, der aldrig findes hos onde Mennesker og under de gode Menneskers jordiske Liv som oftest ligger i disse som noget Skjult og Bundet, der ikke mere er underkastet Forgængeligheden; thi den er nu noget fuldstændigt fremtrædende Indre, den er en Viisdommens Vinding, følgelig en uforstyrrelig Fylde af Harmoni med Hensyn baade til den Enkeltes egen indre Tilværelse og til hans Forhold til den Himmel og det Samfund, hvoraf han er Medlem.

Hermed er saaledes ogsaa sagt, at den nu skildrede Tilstand ligeledes gjennemtrænger med Liv og stempler alle hiin Verdens Samfund, der, ligesom her paa Jorden, alle have deres Grund i Ægteskaberne og hente deres Karakter fra disses Indre eller disses Beskaffenhed. Vide vi, hvad „Sphære" oprindeligt er, nemlig den fra

ethvert Subjects Væsen udgaaende og dette Væsen omgivende Kreds, der i sit Forhold til ethvert andet Subject og til dettes Sphære udøver en enten tiltrækkende eller frastødende Paavirken: saa vide vi ogsaa, hvorledes baade Ægteskabs-Foreninger og Samfunds-Foreninger faae Tilværelse. Ethvert Samfund er i sin himmelske og rene Betydning en stor Fælleds-Sphære, sammensat af og indesluttende en heel (større eller mindre) Mængde af særlige Personligheds- og Familie-Sphærer. Ligesom Himlene i Forening og hver Himmel for sig, trædende frem for Guds Aasyn, forestille hans Gjenbillede i det Store eller Billedet af et Menneske, saaledes forestiller ogsaa ethvert Samfund dette Billede i det Smaae og paa en eiendommelig Maade, og derfor hænder det sig ogsaa, at en Engel, naar han betragter et eller andet Samfund paa Afstand, seer i dette kun een Person, om det end bestaaer af Millioner. Himmelverdenens Samfund have deres egne Navne ligesom Jordens, og saadanne Navne, som de forefindes i Ordet, ere, f. Ex. Gabriel, Raphael m. Fl. Man har antaget dem for Navnene paa visse Engle-Personer; men naar det berettes, at Gabriel var et Sendebud til Maria, saa menes dermed, at han var en Engel fra et Himmel-Samfund af dette Navn. De i Almindelighed fornemste Englekredse ere dem, der betegnes med Navnene Cherubim og Seraphim. Den fælleds Karakter hos alle disse Samfund er, at ethvert Medlem elsker de andre mere end sig selv, og har intet høiere Ønske end disses Ophøielse og Lyksalighed, idet den Enkelte vurderer sit Liv som noget Dyrebart kun for saavidt, som det er Middel og Vei til en broderlig eller søsterlig Samvirken med de Andre og til at befordre hele Samfundets Bedste. Af denne Grund ere de himmelske Samfund lutter Theokratier. De styres nemlig, hvorledes Maaden end kan være, egentligt kun af den indbyrdes Kjærligheds Regjering, hvis Sjæl er Guds egen Kjærlighed og Viisdom, og derfor ere alle de, der elske varmest og fatte klarest det Gode og hvad Godt er, selvskrevne Styrende. Her tænkes fra det høieste til det laveste Medlem kun paa Pligt og Tjeneste, men al Pligt er frivillig, og det gjensidige Tjeneste-

forhold en gjensidig Broderlykke. Det Modsatte af alt dette egner sig kun for Helvedes Samfund. Der tænker følgeligt Enhver meest paa Rettigheder og Herredømme og tragter ligesaa afgjort efter Magten, som han har Rettighederne ivrigt paa Tungen; og det sædvanlige, dertil aldrig mislykkende Kneb til Forhvervelse af Tilhængere er det Foregivende, at man strider for fattige og undertrykte Med-Djævles Rettigheder og ikke for sine egne. I Helvede findes ikke som i Himmelen en altid vedvarende Hersker; der gives ingen Satan, som er parmanent, men de Ypperste iblandt Djævlene, de, som overgaae de andre i Ondskabens Styrke, i Snedighed og Rænker, anmasse sig skifteviis den høieste Magt og leve i en stadig Kappestrid om en Over-Djævels eller Satans Rang, den alle de andre misunde ham. Derfor udgive disse Samfund sig for Fristater, der styres under en omhyggeligt forhandlet og overveiet Retstilstand, som det paaligger dem alle at vogte og bevare, og hvis Hemmelighed er, at Enhver vil tilegne sig saa stor Høihed, Vinding og Nydelse som muligt, under den størst-mulige Bespottelse af den Tvang, hvori alle de Andres ligeartede Krav holde ham. Til det, vi saaledes have fundet os beføiede til at fremstille om de himmelske Samfund, ville vi endnu tilføie, at et af de elskeligste af disse ere de Engles, der vare de Mennesker paa Jorden, hvilke levede i Guld-Alderen. De boe paa Høiderne af en Bjergryg i smukke Telte, iblandt Hjorder af Lam, græssende paa frodigt blomstrende Marker, inde i en Cederskov, did man begiver sig igjennem Olivenhaver og Viingaarde. Deres Elskværdighed udspringer fra Fuldkommenheden af deres Ægteskabskjærlighed, der ogsaa var tilstede, omend i aftagende Grad, iblandt Sølv-Alderens Mennesker, og efterlod hos Kobber-Alderen i det Mindste sin monogamiske Form som en pligtbydende Tradition. Begge de sidstnævnte Tidsrum vare „de ældste repræsentative Viisdommenes", eller de Verdens-Aldre, i hvilke Korrespondens-Kundskaben gik fra Skuen over til Lære og Billedskrift. Men i Jern-Alderen, som var det Tidsrum, der udviklede Afguderi og Polygami paa een Gang, forsvandt den ægteskabelige Kjærlighed med Hensyn til baade

Væsen og Form, indtil de Dage kom, da en ny Mulighed gaves ved Guds Aabenbaring i Christus-Ordet ikke alene til denne Kjærligheds Fornyelse, men tillige til dens endnu høiere Fuldkommengjørelse.

III. Uskylden og Skjønheden.

1.

Det Væsentligste herom vil i Grunden allerede være sagt i det Foregaaende. Mærkeligt er det, at ligesom en tilfredsstillende Udsigt over de Enemærker, hvilke Menneskene elske og prise som det Skjønnes Enemærker, aabner sig kun i og med et rigtigt Begreb om Kjærlighed, af hvilken Ægteskabet er den rigeste menneskelige Virkelighed: saaledes er den sande Lære om Skjønhed — foruden at den i Almindelighed er en Underafdeling af den sande Lære om Kjærlighed — tillige en Underafdeling af den sande Lære om Kjærlighed som Ægteskab. Thi omend, som allerede viist, Ægteskabet møder os som den fuldkomneste Form af den Eenhed, i hvilken Udbytte og Glæde umuligt kunne skilles fra hinanden, saa kan det dog siges i nærmeste Medfør heraf, at i Skjønheden, som den betragtes i og for sig af sine Elskere, møder os den fuldkomneste Form af denne Eenheds ene Side, hvor den høieste Glæde bærer i sig aldeles som Saadan det største Udbytte, eller hvor Udbyttet bestaaer netop i at være og at skjenke lutter Glæde — af den reneste Art.

Opmærksomme Læsere have uden Tvivl fundet, at en teleologisk Udviklingstraad gaaer igjennem hele vor Lære, og at denne samles i et Hele netop ved denne Traad. Men ligesom Teleologien grunder sig paa et Alt levendegjørende og Alt omfattende Begreb om Formaal, hvorom denne Tids Tænkere neppe have nogen Anelse, saaledes stemmer det aldeles med denne Lære og følger saa godt som af den, at der kan gives en Glæde, der, uden at være Andet end Glæde, alligevel er et sandt, det høieste Formaal fremmende og dette paa sin Maade aabenbarende, Udbytte. Det er

denne Glæde, der ligger og meddeles i Betragtningen eller overhovedet i Fornemmelsen af alt det, vi kalde Skjønt eller Skjønhed. Det Skjønne bestaaer ogsaa derfor kun i Form, men denne Form er selv som Saadan det rigeste og virkeligste Væsen.

Skjønhedens Liv er nemlig det Samme som Godhedens, og dette er Uskyld i sin inderste Væren. Følgeligt er Skjønhedens inderste Væren oprindeligt heller ikke Andet. Den aller-reneste af dens Skikkelser er derfor den, som tilhører Indvaanerne af Uskyldens Himmel. Vi have seet, at denne Himmel er den øverste. Dertil ville vi føie, at Engle-Skjønheden er i denne Himmel ikke som i de andre Himle mere eller mindre indhyllet i nogen Beklædning, i nogen Art af Dragt; den viser sig aldeles blottet, følgelig nøgen, thi Nøgenheden er i sin første Betydning Uskyldens Gjenbillede. I denne deres Nøgenhed synes Uskylds-Himmelens Engle, omend ligesaa fuldvoxne som de øvrige, for de andre Himles Engle som Børn af den meest unævnelige Skjønhed. Stiger en Engel fra den øverste Himmel ned til de andre Himle, eller træder en saadan Engel frem i Mellem-Aandeverdenen, saa fornemmer den ham Skuende en Henrykkelse, der ikke kan sammenlignes med nogen anden, fordi det, som da gjennemstrømmer Sindet, er det høieste Maal af Englefred. Freden er Uskyldens Glæde, og den er forenet med Uskylden ligesom det Godes Glæde med det Gode. I de Harmonier, der strømme ind fra denne Himmel, har al anden Fremtoning af Skjønt baade i Himlene og paa Jorden sin Oprindelse. — Derfor er al anden Skjønhed ogsaa kaldet til at bevare Mindet om disse Begyndelsens Harmonier, eller til at være, omend i aftagende Grader, disses Fortsættelse.

Uskyldens egen indre Sphære deler sig forøvrigt i tre Grader, der ikke sjelden findes betegnede i Ordet med tre Slags spæde Dyr (Esaias 11 K. 6-8 V.), af hvilke Lammet altid betegner den inderste eller høieste Uskyldigheds-Grad. Iblandt Menneskene ere disse tre Grader fremstillede billedligt i de diende Børn, i de smaae Børn og i de ældre Børn. En sær dyb Betydning ligger i den Omstændighed, at Mennesker, der opnaae en høi Alder, blive som Børn i flere

Henseender eller, som det hedder, „Børn paany"; og dette er et forkyndende Billede paa den Engle-Tilstand, i hvilken Uvidenhedens Uskyld, der var Menneskets Barne-Tilstand, er forenet med Viisdommens Uskyld, som det maa have naaet, naar det er blevet gammelt. Ogsaa hos Englene gives en „Uvidenhedens Uskyld" i den Betydning, at deres Erfaring i og om det Onde som i og om noget dem selv Vedhængende er ophørt. Hos gode gamle Mennesker træffe vi paa noget Lignende; de erindre i Almindelighed Tilværelsen af adskilligt Ondt, men deres eget nærmere Kjendskab dertil er gaaet tabt.

Den nøgne Fuldkommenhed, som Skjønheden er i Besiddelse af i den tredie Himmel, kan den ikke besidde i nogen anden Livets Kreds og allermindst i Jordelivets, men alt det, vi kalde reent naturligt Tække, bærer dog et umiskjendeligt Spor deraf. Dette Sidste tør ikke lades ubemærket; thi deraf fremgaaer allerede, at vi hverken attraae eller vurdere nogen Skjønhed, der ikke formaaer at bekræfte sin Tilværelses Virkelighed i Naturen. Af det Foregaaende er det klart, at vi kun betragte Ægteskabet for virkeligt for saavidt, som det paa den ene Side er helliget ved den præstelige Velsignelse paa Herrens og Menighedens Vegne, og paa den anden Side er fuldbyrdet indenfor den Sphære, der udgjør det beskyttende Dække for Ægteskabs-Kjærlighedens indre Sphærer. Saaledes maa ligeledes al Skjønhed, for at være virkelig, have ved Siden af sin himmelske Sjæl eller Betydning en naturlig Grund, hvorpaa denne Betydning kan vinde ligesom et Fodfæste, for at give sig selv det Udtryk eller den Aabenbaring, der ikke vilde være skjøn, dersom den ikke var det netop ved en saadan Forening af indre-sandselige og ydre-sandselige Bestanddele. Og saaledes vil det Anførte være tilstrækkeligt til at gjøre den Grundsætning klar, i hvilken vi nu ville sammenfatte det sande Skjønheds-Begreb i faa Ord. Skjøn er enhver Fremtoning, i hvis Form den himmelske Livs-Form, der i Væsen og Grund er en Forening af Kjærlighed og Viisdom, skinner igjennem eller afpræger sig med umiddelbar Anskuelighed. Skjønheden

er af dobbelt Art: overjordisk, naar den er det himmelske Livs Form eller Skikkelse, betragtet i og for sig; jordisk, naar den er denne himmelske Form saaledes, som den kan fornemmes i selve de naturlige Livsformer, der omgive os i vor nuværende Tilværelses-Kreds. Endog i første Tilfælde er Skjønheden, omend paa finere, nemlig endnu aandeligere Maade, en Sammensmeltning af en indre Form med en ydre, som hiin skinner igjennem og derved optager denne i sig. Den indre Form er den rene ur-himmelske, eller den umiddelbare Meddelelse af Guddommelighedens egen Form. Derimod befinder Skjønheden sig i sidste Tilfælde, naar den glæder os her paa Jorden med en Fremtræden, i hvilken dens himmelske Form, understøttet af den mæglende aandelige Livsform, trænger sig og lyser igjennem Fremtoningernes naturlige Slør saaledes, at den kommer frem af disse, som af lutter, i et høiere Lys forklarede, dunkle Skikkelser, kaldende til Liv og Orden paa alle Punkter.

Forøvrigt adskiller det for enhver Art af Skjønhed Almindelige eller Fælleds sig i to Dele: Formens Skjønhed (*pulchritudo formæ*), og Fornemmelsens eller Indtrykkets Skjønhed (*pulchritudo aspectus*). Hiin forholder sig til denne som Væsen (*essentia*) til Tilværelse (*existentia*); hiin er det objective, denne det subjective Skjønne; denne har i hiin sin Grund og sit Indhold, hiin i denne sin fulde levende Bekræftelse. Kun i og ved Begge er Skjønhedens Liv fuldstændigt, og de ere ligeledes altid uadskilleligt forenede, naar Skjønheden møder en Sjæl, der formaaer at fatte og modtage den. Heraf kommer det, at den objective Skjønhed i religiøs Betydning betegner Livets guddommelige Gode, hvorimod den subjective eller Indtrykkets Skjønhed betegner den Følelse, hvormed Troen opfatter det Sande. Indtrykket af et paa mekanisk Maade godt malet eller udhugget Ansigt, i Sammenligning med Indtrykket af et virkeligt levende Ansigt, svarer derfor aldeles til det Indtryk, som Betragteren modtager af en død Tro, d. e. Troen alene i og for sig, sammenlignet med den Tro, hvis Væsen yttrer sig i gode Gjerninger. (Videre herom i „*Arcana Cælestica*".)

Alt, hvad der vedkommer det sande Begreb af Skjønhed, grunder sig paa Forbindelsen af fem Grundtanker. Den første: at den indvortes Fuldkommenhed aabenbarer sig i samme Forhold, som Livet selv er fuldkomment, i en tilsvarende udvortes, fordi Livets Ydre da er afhængigt af Livets Indre og nøiagtigt afspeiler dette netop i lige Forhold. Den anden: at denne Lov gjelder uindskrænket om den himmelske Livsform, i hvis Billede al anden Form er skabt. Den tredie: at alt det Ydre af bemeldte Form, der er lutter Sindbillede, fremstiller i objebtive Virkeligheder det Indres gud-lige Forhold. Den fjerde: at denne Sindbilledlighed er Skjønhed. Den femte: at det Skjønne saaledes er i vor nuværende jordisk-naturlige Verdenskreds den himmelske Livsform, aabenbarende sig i den naturlige ved en Forvandling, der gjør denne gjennemsigtig.

Men hvad gjør den himmelske Livsform til det, den er, himmelsk? At den er den synlige Form af alle den evige Kjærligheds Attraaer. Skal den kunne omskabe eller gjenføde nogen anden Form til sit gjennemsigtige Dække, saa maa denne ogsaa kunne vise sig i en lignende Anskuelighed af Kjærligheds-Attraaernes fuldstændige Samværen. Men af Væsner, befindende sig paa Naturlivets Grad, er Mennesket det eneste, hvis Organisme, baade ydre og indre, er skabt til fuldstændigt, d. e. egentligt at være en saadan Skikkelse, medens de andre Væsners Organismer kun ere dette paa uegentlig Maade eller i ufuldstændige Gjenbilleder og Antydninger. Det, hvori disse lavere Væsensformer stemme væsentligst overeens, naar de repræsentere baade deres Indre og noget langt Høiere end dette, laane de i Virkeligheden fra den menneskelige Form, eller de tilegne sig det kun ved det Forhold til denne, at de antyde den ligesom Figurer i en Drømme-Symbolik. Men det som herved — baade i de lavere Former og i den høieste — nærmer sig til eller fjerner sig fra den himmelske Grundform, er en mere eller mindre god Orden i Attraaernes Udtryk og indbyrdes Forhold. At en vort Blik mødende Fremtoning behager vor Følelse og tillokker os ved sin Elskelighed, kommer deraf, at

det, som da møder os, er noget i sin Art Høieste, der ved en vis Regelmæssighed aabenbarer sig som et harmoniskt Hele af Attraaer. Allerede ved Synet af smukke Dyr yttrer sig denne Tilstand tydeligt. Saaledes minder os, f. Ex. en smuk Hest uvilkaarligt og harmoniskt om visse ædle Livs-Tilbøieligheder, der vækkes derved i vort Indre og lade os fornemme en imellem os og Gjenstanden tilværende Sympathi. I Himmel-Verdenen hænder det ofte, at Engle, fordybende sig i deres Tanker paa Herren og paa hans i Ordet aabenbarede Viisdom, see sig øieblikligen omgivne af hvide Heste af den smukkeste Skabning, fordi Hestens Skikkelse symboliserer i Reglen den høie Tanke og den høie Indsigt saavelsom det enhver Saadan iboende friske Mod; og hvide Heste betegne netop de høieste Indsigter, nemlig Indsigter i Ordets Aandemening. Flere Exempler, hentede fra Dyreriget, kunne anføres, men ogsaa her er Mennesket Hovedsagen. Kun det, som udtrykker sande Kjerligheds-Attraaer, og intet Andet kan være velordnet; det er saadanne Attraaer, som føre til det sande Gode og Salige. Hvor de fleste og fyldigste Kræfter til et sandt Kjærligheds-Liv findes, følgeligt til et Kjærligheds-Liv, som formaaer at være baade Kjærlighed og Viisdom, der er netop Muligheden til den fuldkomneste Regelmæssighed given. Som Følge heraf kan det som Skikkelse fremtrædende Elskelige, det, hvori Skjønheden og dennes Formaal bestaae, først træde frem hos Mennesket i hele sin Klarhed, og først der kunne altsaa Begreberne om Skjønhedens Væsen, Form og Maal sammenfattes i den Bestemmelse: at den er det Billede, i hvilket Viisdom og Kjærlighed gjensidigen skue og fatte deres Eenhed, fremtraadt for deres Følelse i en sandselig Skikkelse, d. e. et Pragtbillede, der forener Viisdommens Kjærlighed og Kjærlighedens Viisdom til en eneste straalende Ynde, hvilken atter gjennemtrænger alle vort Aandelivs Fornemmelser, og derved udbreder over alle disses naturlige Gjenbilleder et virkeligt Skin af Himmel-Verdenens Belysning. Det er dette Gjenskin, der gjør, at al sand Skjønhed paa een Gang baade henriver og forædler.

Klart er det, at Skjønheden er i denne sin Beskaffenhed op-

rindeligt fælleds for Mennesket, d. e. for baade Mand og Qvinde. Men det er tillige allerede viist, at Qvinden er den Gjenstand, igjennem hvilken Manden paa nærmeste og fuldkomneste Maade modtager den fulde Fornemmelse af det Skjønne; thi i hende møder ham det nyligen nævnte Billede som en netop for ham alene skabt Skikkelse af Kjærlighedens Viisdom eller af Kjærlighedens Attraa efter Viisdom, og af denne Grund som den Skikkelse, hvis tillokkende Magt udstrømmer fra Dybet af den Egenskab, der formaaer at frembære Attraaen efter Viisdom med al det Tække, som denne Attraa modtager fra en uskyldig eller uskyldsartet Villie. Det er denne Hemmelighed, der gryer frem i den jomfruelige Skjønhed som en Morgenrøde, og hvis klare, omend ufattede Følelse udvikler sig i hele sin Fylde hos Manden til den qvindelige Skjønheds Middagsglands. Og da Qvinden saaledes er den første Gjenstand, igjennem hvilken Manden vinder den egentlige Bevidsthed om Skjønhed og Kjærlighed, saa vil det kunne synes ham, som var Skjønheden udelukkende en qvindelig Egenskab, eller som var den tagen fra ham og ført over paa eller flyttet hen til hende. Det Visse er, at han, kun ved at betragte Qvinden, gjenkjender i Skjønheden noget hans eget Væsens Indre Tilhørende, som han erhverver tilbage ved en elskende Opfattelse og saaledes optager i sig til Gjenoprettelse af sin oprindelige Heelhed. Der gives alligevel en Art af Skjønhed, der, uafhængig af denne Fuldstændiggjørelse, er hans oprindeligt eller ham eiendommelig, og denne bestaaer i Hemmeligheden af hans Elskværdighed for Qvinden, ihvorvel det, som hun søger hos Manden, ikke egentligt er det Skjønne som skjønt. Denne ham eiendommelige Art af Skjønhed hidrører fra hans Bestemmelse at fremstille den Viisdom, der altid og evigt gaaer Kjærligheden imøde. Det overveiende Element i al sand Mandighed er derfor Styrkens som adlet eller uddannet til Viisdom, og saalænge et Udtryk af Majestæt og Høihed straaler ud fra dette kraftige Viisdoms-Væsen, kan med Føie siges, at der gives en mandlig Skjønhed. Hos den qvindelige Skjønhed, som udtryk-

kende Overvægten af Kjærlighedens Element, er og bliver det altid en Væsentlighed at være, fremfor Alt, yndig og indtagende.

2.

Skjønheden er overhovedet en Beskuelsens Glæde (*delitium visus*). Men det tør ikke glemmes, at det Oprindelige og Afgjørende i denne Beskuelse er det aandelige Syn, og at den skjønne Fremtonings Udtryk saaledes kun er ægte og sandt i samme Forhold, som det virkeligt er det sidstnævnte Syn eller dettes Organ, der bestemmer det sandselige Syn. Enhver i Sandhed skjøn Gjenstand fryder derfor det aandelige Syn meget mere end det naturlige, nemlig ved sin for det aandelige Syn aabenbare Betydning at være en vis Afspeiling af den himmelske Livsform. Heraf kommer det, at Gud — naar han stundom træder frem i Himmel-Verdenen under Engleskikkelse, der dog adskiller sig fra alle de øvrige ved en eiendommelig Guddoms-Glorie omkring hans Ansigt — vistnok viser sig for dem, der skue ham, i majestætisk Skjønhed og som det Høieste af alt Skjønt, men dette, nemlig skjøn, dog kun i Forhold til det Maal, i hvilket de ham Skuendes Indre luer af Kjærlighedens Varme og i Viisdommens Klarhed. Altsom Englene tage til i disse, bliver Herren skjønnere for deres Øine eller, om saa tør siges, sig selv endnu mere liig, og derfor sees han ogsaa paa forskjellig Maade af hver Himmel og af hvert Samfund saavelsom af enhver Engel i det samme Samfund. Dette Forhold imellem Beskuelsen og Gjenstanden, at denne viser sig skjønnere, eftersom hiin stiger i Ild og Klarhed, er aldeles det Samme imellem Englene og deres Omgivelser. Det gjelder, f. Ex. om de Luftkredse, Lunde, Blomstergaarde, Paladser og Dragter, m. m., der i saadanne Tings høieste Fortræffelighed ligeledes findes i den Verden: det gjelder om de paradisiske Egne, hvor Løvet er som af Sølv og Frugten som af Guld, og Blomsten glimrer i Regnbuens Farver; det gjelder om den Farve-Harmoni, der fremgaaer af Englenes stadige Lys og stadige Foraar, og i hvilken det Røde er Kjærlighedens Gjenbillede, fordi det udtrykker Aande-

solens Ild, ligesom det Hvide er Viisdommens Gjenbillede, fordi det udtrykker Aandesolens Lys, hvis Skin er en blendende Hvidhed, vi mene en Farve-Harmoni, ved hvilken maa bemærkes i Forbigaaende, at den alligevel frembringer al i Himlene mulig Skygge og Afskygning. Thi ogsaa i disse maa Noget være Skygge som Gjenbillede af den Indskrænkning, i hvilken Englenes Liv adskiller sig fra Herrens eget; men Mørke kan ikke findes i den Verden, og derfor kan Skyggen der, naar den ikke bestaaer i Mørke, kun være en vis Forbindelse af Farver eller et vist svagere og dunklere Farvespil. Med faa Ord: alt det Smukke, som forlyster Englenes ydre Sandser af den Grund, at det end mere fryder deres indre Sandser ved de smukke Gjenstandes guddommelige Betydninger, forhøies i sin Skjønhed altefter den indre Sandses dybere Opfattelse af disse Betydninger som ligesaa mange Afspeilinger af den Evige. At betragte de skjønne Gjenstande uden saadant Sind, vilde snart føre til den Følge, som jeg (Swedenborg) engang saae billedligt fremstillet i Aandeverdenen, hvor nogle Skarer af Ny-Ankomne, efterat være adspurgte om, hvorledes de tænkte sig Himmelen og Himmeriges Glæder, indførtes strax, hver Skare for sig, i den Art af Gammen og Glædskab, der svarede til Enhvers Forestilling derom. Een af disse Skarer, der havde tænkt sig den himmelske Salighed som et uvirksomt Nydelses-Liv i paradisiske Lystgaarde, saaes nogle Dage derefter siddende imellem Rosenhækkc, Orangetræer og Viinranker med modne Frugter, men grædende bitterligt over, at Paradiset var saa kjedsommeligt, og at Udgangen derfra ikke kunde findes.

Det er begribeligt, at det angivne Forhold imellem en indre og ydre Fornemmelse af det Skjønne yttrer sig i Saadant, der tolker paa en inderligere Maade end alt Andet det Elskende og det Vise i Englenes Sindsstemning, følgeligt i deres Tale og deres Sang. Englenes Tale som deres Kjærligheds inderligste Udtryk er blød og smeltende, ligner en stille Flod, men siger Mere i et enkelt Ord, end Jordens Menneske formaaer at udtale i tusinde. Dette

Sprog er Sjælens oprindeligt første og umiddelbare, derfor heller ikke fælleds for Englene alene, men strax fatteligt for Menneskene tillige, saasnart disse ved Døden have tabt deres jordiske Tungemaal. Naar Englene ellers og desforinden tale med Mennesket, lyder det for dette, som talede de dettes eget Sprog, men det er dog ikke Tilfældet; thi hverken Engle eller Aander i Almindelighed kunne tvinge deres Stemme ind i saa haarde og fattige Ordformer; de vække derimod Menneskets aandelige Hørelse paa saadan Maade, at dettes eget Sprog lyder for dets Øren som Gjenklangen af det høiere Væsens Tiltale. Alt det, vi have sagt her om deres Tale, gjelder i en høiere Grad af Ynde om deres Sang ligesom i Almindelighed om deres Musik; og det forholder sig ligedan med den Maade, hvorpaa de forøvrigt udtrykke deres indre Glæde igjennem Noget, der henhører til det, som vi her paa Jorden kalde „skjøn Kunst". Thi ikke alene Sang og Musik, men Architektur, Maler- og anden bildende Kunst, Skuespil, Dands og Leg elskes og fortsættes ogsaa i Himmel-Verdenen. Men alt Saadant fremtræder der i saadan Fuldkommenhed, at Kunsten kan kun der siges at være i sin Kunst, d. e. i sin fulde Sandhed og Høihed, og derfra hentes da ogsaa, omend de fleste Kunstnere ubevidst, alle virkelige Regler for skjønne Kunstværker i vor jordiske Verden. I den himmelske Verden er ethvert saadant Værk et lynsnart fremkommende Gjenbillede af Kunstnerens Opfindelse i dennes indre Skjønhed. Men hele dets Herlighed vilde blegne eller falde i samme Øieblik, som Opfinderen tænkte paa sin egen, derved vundne Ære, og ikke paa Sagens almindelige Gavn alene, thi heri bestaaer nemlig den nys omhandlede rene Engleglæde. Det Samme vilde blive Tilfældet med dem, som eie skjønne Ting, kun for at prale med dem. Da jeg engang besaae med stor Henrykkelse et underskjønt Have-Anlæg ved et Pallads, der tilhørte Fyrsten i et vist Engle-Samfund, sagde en veivisende Engel mig, at Lystparkens hele Indretning vilde ved en saadan Tanke strax forvandles i sit Udseende til en øde Skovegn.

Dybt underordnet er al jordisk Skjønheds-Kunst; — og hvor-

ledes kunde den være Andet? Men den har det Maal at berede Menneskesindet til den **himmelske**, hvis Indflydelser den skylder sin Tilblivelse, og hvis Afglands den bestemtes til at være. Dette hellige Maal giver den et uomtvisteligt Værd. Mennesket skal forberedes i den Naturverden, hvor dets Bane begynder, til at pleie Omgang baade med det høieste Gode og med det høieste Skjønne. En almindelig Mulighed for denne Forberedelse ligger deri, at ligesom Mennesket er en umiddelbar Reflex af Gud, saaledes er Naturen en umiddelbar Reflex af Mennesket, og deraf følger atter, at Mennesket kan bruge Natur-Egenskaber som Midler til objective Udtryk af enhver i dets Sjæl fremstraalende Form for det, sit Grundbillede lignende, vel udførte Kunstværk. Herved bliver skjøn Kunst i Almindelighed mulig i vor nuværende Tilværelses-Kreds. Men det Tidsrum, der udgjør vor Samtid, lægger mange Vanskeligheder i Veien for den, som vil frembringe noget Skjønt af sand og hellig Art, ja saa mange, at saadanne Fremtoninger, naar de vise sig paa Kunstens Omraade, ansees næsten som Underværker: en Opfattelse, der vilde egne sig aldeles for Menneskene i Almindelighed, naar baade Frembringelsen ved Personer, der ligne Betragterne selv i alt Andet, og disse Personers Færd netop ikke viiste, at Naturens sædvanlige Orden er uforrykket. Vistnok tør Sammenligning aldrig anstilles imellem noget menneskeligt Kunstværk eller Tænksomheds-Produkt og de Undere, ved hvilke Herren under sin jordiske Vandring vakte de i den laveste Naturlighed nedsunkne Mennesker til Opmærksomhed for sit guddommelige Kald; men det er alligevel vist, at næsten de samme Grunde, de samme døde Begreber om Naturkraft, om Aandekraft og om begges Vexelforhold, med hvilke Jordens nuværende Sophister ville bevise Umuligheden af disse Undere, kunne anvendes ogsaa imod Muligheden af det Forgængeliges Omdannelser (Transfigurationer) til Skjønt.*) Der gives ogsaa Mennesker,

---

*) Ifølge Swedenborg ere Christi Underværker sindbilledlige Sidestykker til hans aandelige Under med Hensyn til Menneskets Frelse og Saliggjørelse, de fleste: til dettes Helbredelse for aandelige Sygdomme, betegnede ved legemlige Syg-

for hvilke det Skjønne ikke er til; men disse ere alligevel ikke farlige for de skjønne Kunsters Dyrkere. Farligere ere de, for hvilke det Skjønne er til paa en falsk Maade, thi disse sympathisere med Kunstnerens indre Fristelser til at glemme dets rette Maal og Betydning, Fristelser, der heller ikke kunne overvindes paa anden Maade end ved at anraabe om guddommelig Bistand.

Endog Vittighedens, Skjemtens, Ironiens og Satirens aandfulde Lege høre med til det Smukkes Kreds og ere tilladelige i Jorde-Verdenens Videnskab og Kunst, netop fordi de ikke ere udelukkede fra Himmel-Verdenens, men alene paa den Betingelse, at de h e r

---

domme, og de øvrige: til andre under Frelsen henhørende Sandheder, saasom til den forædlende Kraft, hvormed Kjærligheden til det Gode forvandler det klare og rensende Sande („Vandet") til det indre og livs-vækkende Sande („Viin"). I saadanne udvendige eller natur-sandselige Skikkelser ere saadanne Underværker nu overflødige. Hvad atter angaaer de sædvanlige Indvendinger mod deres historiske Virkelighed, saa hidrøre alle disse fra en Forvanskning af visse blinde og mekaniske Forestillinger, paa hvis Auctoritet man altid sammenblander Begreberne om det Overnaturlige og det Unaturlige. De, som ere hildede i disse Forestillinger, kunne ligesaa lidet fatte Naturens virkelige Kraft og Orden, som de fatte Guds Kraft og Orden, saavelsom det i høiere Betydning R e e l l e i Villiens og Troens Kræfter, hvis levende og oprigtige Imødekommen Christus pleiede at forudsætte som Betingelsen for sin underfulde Bistand, medens hans Kjærlighed og Magt alene ved denne Imødekommen fik Leilighed til at meddele Mennesket sin frelsende Indflydelse paa en med dettes F r i h e d stemmende Maade. Kun om et eneste af hans Underværker kan siges, at det endnu fornyes fremdeles paa en Maade, der gjør det til noget paa een Gang Aandeligt og Naturligt; det er hans Nærværelse og Meddelelse af Sig Selv i Nadverens Sacramente. Thi vel er det en Overtro at tænke sig derved hans Legeme og Blod tilstede i materiel Betydning, men man tør alligevel ikke glemme, at de aandelig-legemlige og de himmelsk-sjælelige Substanser, som modtages i Brødets og Vinens rette Nydelse, ere af en uforligneligt v i r k e l i g e r e Art end de Førstnævnte. Kun derved kan Nadverens Kjærligheds-Maaltid medføre en nærmere Forening med Herren, som Forbillede og Forsmag paa en Optagelse i hans Himmel, ligesom Daaben betegner Menneskets Optagelse i hans Menighed ved en foregaaende aandelig Renselse og Gjenfødelse. Ogsaa Daabens Sacramente tør, ifølge Swedenborg, ligesaa lidt betragtes som en kun i udvortes Mening betegnende Ceremoni. Dette er tvertimod af saadan Kraft og Vægt, at Barnet regnes iblandt Englene som et Væsen, skikket til at være Medlem af deres Samfund i samme Øieblik, som det overgydes med Vandet, og Daabs-Ordene læses; og visse Engle ansættes da strax af Herren alene til at vogte Barnet samt at bevare det i en Tilstand, ved hvilken dets tilkommende indre Gjenfødelse kan blive mulig.

som der altid ere godmodige og tilsigte Forædling. Hvor høit Englene elske den gode Skjemt, og hvor rige paa Tanke ogsaa i denne Retning de ere, har jeg havt Leilighed til at erfare i mine mangfoldige Syner. De betjene sig ofte af disse Midler i Særdeleshed ved de billedlige Fremstillinger, ved hvilke de fremme Tænkning og klarere Indsigt hos Aanderne i den Mellem-Verden, hvis Beboere endnu befinde sig stillede imellem Paavirkninger fra baade Himlenes og Helvedes Magter. Men ogsaa i selve Himlene ved de omhandlede Skuespil, der have til Hensigt at skjenke Englene af og til en vederqvægende Hvile imellem deres Arbeider og Væddekampe, vexler ikke sjelden det Skjemtsomme med det Alvorlige, saa at man seer der foruden Stykker, der fremstille paa Skuepladsen Karakterer og Handlinger fra det sædelige Livs agtværdigste Sphærer, ogsaa Stykker af komisk Art. Grunden dertil er, at det Alvorlige, det Dydige og det Anstændige (*honestum et decorum*) frembyder den meest levende Anskuelighed, naar det vises i Forholdene imellem sit Største og sit Mindste (*per relativa ab illorum maximis ad minima*). Det Latterlige, som almindelig Gjenstand for komisk Behandling, bestaaer i visse, mindre og mindre vordende Smaaheder af Dydigt og Anstændigt, befindende sig paa dettes yderste Grændse og gradeviis overgaaende til et Minimum, hiinsides hvilket de skarpe Modsætninger begynde, nemlig det Udydige og Usædelige eller Uhæderlige (*inhonestum et indecorum*). Og betvivles kan det vel ikke, at dette hverken tør eller kan fremstilles i nogen Himmel, det være da som Noget, betegnet eller antydet kun paa længste Afstand. Hvorfor? Fordi det har sin Plads kun i sit Hjem, følgeligt i — Helvede. Vel ere Daarskaberne der ofte saadanne, at de vistnok kunne antage et komiskt Udseende for høiere Tilskuere, f. Ex. naar Egenkjærlighedens Ild, i hvilken Djævlene opbrændes i Uendelighed, opflammer disse saaledes, at de ansee sig for Guder, eller i det Mindste for alle Kongers Konger og alle Keiseres Keisere; og i hiint yttrer sig da den geistlige, i dette derimod den verdslige Egenkjærligheds høieste Overmaal. Men i alt dette er for Meget, der vækker Gru og

Rædsel, til at det skulde kunne more. (See videre Distinctionen imellem *comædorum theatra og histrionum repræsentationes* i *Delit. Sapient. de Amore Conjugiali*).

Det er bekjendt, at vor Verden frembyder ikke alene saadanne Ting, som vi tilkjende Egenskaben af skjønne, men tillige andre Ting, der aabenbare en anden Egenskab, ved hvilken disse forekomme os stygge, endog uhyggelige. Ogsaa dette hidrører derfra, at Naturen er en Menneskets Reflex, og at, som Følge heraf, det Onde hos Mennesket kan (ligesom det Gode hos dette) fremstilles baade udenfor og i Mennesket. Alle naturlige Ting ere derfor, ligesom Mennesket selv, Speile, i hvilke vi kunne see enten de evige Ting, der tilhøre Guds Rige, eller de evige Ting, der tilhøre Mørkets og Afgrundens; og disse Sidste give os da Indtrykket af det Hæslige og Væmmelige med samme Nødvendighed, som de Første give os Indtrykket af det Skjønne og Elskelige. Det Stygge, som Indledningen eller Begyndelsen til det Uhyggelige og Hæslige, fremkommer som Gjenbillede af det udvortes Menneskes Stræben efter at løsrive sig fra det indvortes Menneske og at undertrykke dette. Skjønheden kan alene udgaae fra det indvortes Menneske, og det er klart, at den vanskabes eller fortabes ved Fortsættelsen af denne og enhver lignende Stræben.

I denne naturlige Verden ere smukke Væsner og Gjenstande forenede med stygge af den Grund, at det Gode og det Onde ere sammenblandede. I den uforgængelige Verden ere disse nøiagtigen adskilte; der findes de Gode og Smukke kun i Himmelen, de Onde og Stygge derimod kun i Helvede. Kun i Mellem-Aandeverdenen er det endnu muligt, at onde Væsner forstille sig og paatage sig et smukt Udvortes lige over for Aander, som de ønske at forføre eller at beherske, dog aldrig høiere Aander, der gjennemskue dem paa staaende Fod og, hvis fornødent, blotte deres virkelige Udseende. Det hænder sig virkeligt paa sidstnævnte Sted ikke sjelden, at Undersøgelser anstilles, og Taler holdes over det Skjønnes Oprindelse, Væsen og Love. Talerne ere da i Regelen Aander, som ere komne dertil fra — Frankrig. I Almindelighed tale de godt, men

som oftest ikke grundigt, dog med Undtagelser. Englenes Liv er et Liv i det Skjønnes Indre; derfor undervise de deri, men undersøge det, behøve de ikke.

Oldtidens Skjalde vare selv Sopher eller Vise. Længe vedligeholdt sig hos dem en Evne til at læse Ordets Natur-Symbolik, som de tolkede og meddeelte i hellig Henrykkelse. Den tidligste Skjaldesang udsprang fra en Uskyld, der forenede Kjærlighed og Viisdom. Hos Fleertallet af Nutidens Sangere findes hverken Kjærlighed eller Viisdom, og allermindst Uskyld. Menneskene, vandrende overhovedet i Mørket, dvæle ogsaa i en fælleds Uvidenhed om det Skjønne, fordi de ikke forstaae det Sande og det Gode, der ligesom det Skjønne kun forstaaes som det, der hører Herren til. Men det nye Jerusalem, som kommer ned, skal ved Hans Kraft aabne Menneskenes Øine i alle disse Retninger, og de skulle da skue med Glædens klare og udeelte Fornemmelse, hvorledes Hans Herlighed afspeiler sig for alle Sandser i den krystalklare Elv, „der udvælder fra Guds og Lammets Throne."

Et Syn.

Jeg saae til Himlen op en Morgenstund
Med Lys i Sind; jeg saae det klare Blaae.
Da oplod Fæstet sig: i Buer tre,
Een ovenfor den anden, deelt det var,
Og paa enhver af disse Buer stod
En Engleskare mild i Straalekrands.
Basunlyd lod sig høre og en Røst,
Som sagde: „Nu paa Jorden ei er kjendt
Den ægte Kjærlighed; men til din Sjæl
Skal strømme Lys om den ned fra dens Hjem,
Fra tredie Himmel selv; saa Herren vil."

Og see! fra denne Himmel kom en Vogn
Af Diamantens Glands; den dragen var
Af Foler hvide, liig nyfalden Snee.
I Vognen sad en Engel underskjøn.
Strax syntes han mig Een, men nærmere
Han blev til To, der, som et Englepar,
Kjærtegnende, hver i den ene Haand
En Paradisets Turteldue holdt.
Nu raabte de til mig — men Engles Sprog
Er Løvets Hvislen liigt og Bækkens Suus,

Et Idiom, for Sjælens Øre sødt
Som milde Stemmers smeltende Musik —:

„Vi nærme os, men vogt dig, Ven, da end
Du iført er din Jorddragts lette Stof,
At ikke, overmægtig, Himlens Ild
I Flammer veirer bort dens Trævlevæv!
Og hvordan vil — i usle Verden din —
Din Tunge finde Ord for saadant Syn?"

Jeg svared' da: „Vel er jeg kun af Jord,
Men Herren giver Kraft og giver Ord;
Kom uden Frygt kun hid!"
Og iilsomt foer
Paa Morgenrødens brede Straalevei
Det hvide Spand med Hovers tætte Blink
Fra Skyen frem. De standsede, og see!
I Vognen sad en Mand med Hustru kjær.
Og atter taled' de: „et evigt Baand
Forener os, fra gyldne Alders Tid,
I samme Ungdoms Fryd den Dag idag.
Dets Navn er Ægteskab; men os er sagt,
At Navnet kun tilbage er paa Jord."

Hvad jeg nu saae — og jeg det vel forstod —
Et Billed var af Kjærlighedens Liv,
Gjengivet klart i Ansigt som i Væxt,
Af Pragten med i Dragtens Herlighed.
Thi Manden, modnet ung, med Blik og Præg
Af Viisdoms Lyn og dennes Gjennembrud,
Var iført en Talar af Purpurrødt,
Og hyacinth-blaa Kjortel indenfor,
Den gyldent Bælte slutted' om hans Liv
Med Saphirspænde, krummet i en Ring

Omkring sit Middelpunkt, en klar Rubin.
Og ned til Foden hang en Underdragt,
Der var af skjærest Hvidt, indsprængt med Sølv. —
Dog, da jeg saae til Qvinden hen, en Glands
Mit Øie slog, hvoraf jeg blendet stod,
Som om paa een Gang seende og blind.
Hun mærked' det og spurgte mig derom.
Men til mit Svar: „jeg seer og seer dog ei",
Hun smiled', og idet hun vendte sig
Fra Manden bort, da flux den Skjønheds Pragt,
Hun i sit Aasyn bar, blev synligt mat,
Dog svag're ei end tredie Himmels Skin,
Saa klart mit Øie magted' det at see.
Men Skildring kan ei mulig være her;
Thi Kunst ei Billed eller Farve har,
Ei Skjald har Ord; det være derfor nok,
At det, hun var — var Kjærligheden reen
Som Hjertets Himmelkilde i sin Fred,
Sig lønligt speilende i Livets Sol.
Sin Ægtefælles Aasyn nu saa nær,
Hun Viisdom drak, igjen hun Ømhed gav,
I hendes Blik laae gjemt en Evighed,
Og fra hvert Smiil fremblomstred' milde Vaar.
En Tunica af renest Luc-Rødt,
I lang Rubinrad foran lukket til,
Bedækked' Bryst og Liv, imedens Hals
Og Arme rige Perlebræmmer bar;
Fra fyldig Barm sig hæved' Chrysalith;
Om Haaret slynget var en simpel Krands
Af Blomster, dog liig dem, som Jorden gav
Til sine første Morgendages Børn.
Men meest beundringsværdigt var dog det:
At dette Alt af Ynde og af Pragt
I Glands tog til og af til samme Tid,

Som hun paa Manden saae og ikke saae.
Ja, vel beseet, for sandt det viste sig,
At Begge lignede hinanden i,
At naar den Ene eller Begge saae
Paa noget Andet, Hvadsomhelst, da strax
I Straaler og i Farver tabte sig
Den Glands af Skjønhed og af Pragt, som dem
Var egen, men som lued' frem paany —
Naar atter Begge mødtes i et Blik —
Som Evighedens Ild uslukkelig.

Og Begge taled' nu til mig igjen
Og hørte venligt, hvad jeg spurgte om.
Jeg modtog Svar: en Trøst for bange Sjæl,
Et deiligt Minde, mig end klart i Hu!
Men Mærkeligt i Begges Tale var,
At den som enkelt Stemme altid lød
Og fælleds for dem Begge, saaledes at
Naar Ordet kom fra ham, saa klang det som
Fra hendes Læbe med; og taled' hun,
Da Ordet lød, som var det ogsaa hans:
En Harmoni, meer uadskillelig,
End naar i jordisk Sang, gjenbilledligt,
To Stemmer smelte hen i Eenklangs Lyd.

Som nu jeg lyttende, forbauset stod,
En Harpetone lød fra fjerne Egn;
En Lysets Straalestrøm den fulgte brat,
Saa hvid som blid, fra tredie Himmels Port.
Da bød mig Ægtefællerne Farvel:
„Vi kaldes nu herfra, men glem os ei!"
Og Vognen førte dem med Lynets Fart
Som før i Himmel-Sky. Men hvad jeg nys
Som Turtelduer saae, forvandlet var

Til smukke Børn, af hvilke nu Enhver
Holdt eet paa sine Knæ ind mod sit Bryst.
Det hvide Spand foer frem ad denne Vei,
Der lignede en Rosensti med Træ
Ved Træ, som Guldfrugt bar og Skygge gav.
I Aabningen en Jomfru-Kreds kom frem,
Og bag ved denne skinnede i Glands,
Udover Blomster-Enges vide Rum,
En Sol, hvorfra, saa syntes mig i Hast,
Et Aasyn, fuldt af Majestæt, men mildt,
Paa Engleparret saae med Velbehag. — — —
Mit Syn tilende var. — Jeg bøied' Knæ;
Jeg bad; og nu fra Skyen lød det Bud:

„Gak, Seer! hen, og til din Jord fortæl
Om himmelsk Kjærlighed, hvor skjøn den er!"

Biographiske Notitser.

Emanuel Swedenborg — født i Stockholm den 29 Jan. 1688 og Søn af den ligeledes mærkværdige Jesper Svedberg (den Gang endnu kun kongelig Hofprædikant, men kort derefter Domprovst i Upsala og senere Biskop i Skara) — studerede i Upsala; tilbragte Aarene 1710—1714 under fortsatte Studier i Oxford, Utrecht, Paris og Greifswald; udnævntes af Carl XII — der ogsaa vilde gjøre ham til Professor i Upsala og gifte ham med Polhems Datter — til Assessor i Berg-Collegium 1716; adledes 1719 og blev i Medfør heraf Rigsdagsmedlem baade da og senere; hjalp sin Svoger, den yngre Erik Benzelius, ved Oprettelsen af Videnskabernes Selskab i Upsala 1720, ihvorvel han selv ikke blev Medlem deraf førend 1729; tiltraadte sit Embede som Assessor først 1722, efterat han paa en Reise igjennem Danmark til Holland, Frankrig og Tydskland havde udvidet sine metallurgiske Kundskaber; anmodedes i de meest hædrende Udtryk af Upsala Consistorium academicum i 1724 om at overtage det mathematiske Professorat efter Nils Celsius, hvilket han afslog; foretog atter en Reise til Tydskland, Østerrig og Ungarn 1733; blev Medlem af Videnskabernes Academi i St. Petersborg 1734; tilbragte Aarene 1736—1739 paa nye Udenlands-Reiser, idet han ligeledes besøgte Italien (1738) og opholdt sig i Venedig og Rom et heelt Aar; blev Medlem af Videnskabernes Academi i Stockholm 1741; havde 1745 i London for første Gang et af de Syner eller en af de Aabenbaringer, som han beraaber sig paa i sin thesophiske Lære; tog Afsked som Assessor 1747, dog med Bibeholdelse af sin Løn som Pension, men frabad sig enhver Titel-Forfremmelse; deeltog ikkedestomindre endnu i Rigsdagsforhandlingerne 1761, da han (den som Aandeseer alt længe beundrede, gamle Mand) indgav det ifølge Höpkens Dom fornuftigste af alle den Tids Finantsforslag; boede i den sidste Deel af sit Liv skifteviis i Stockholm (hvor han — paa Sødermalm i Horngaden — havde en Eiendom med Have og Lysthuus) Amsterdam og London; opholdt sig dog længst og oftest i Englands Hovedstad, og døde der overeensstemmende med egen Forudsigelse den 29de Marts 1772. Kort desforinden havde Præsten ved den svenske Kirke i London, Ferelius, givet ham Sacramentet og da spurgt ham, om han ikke ansaae det for sin Pligt nu at tilbagekalde det Meeste af sine theologiske Skrifters Indhold. Men dertil svarede Swedenborg, siddende opret i Sengen og med Haanden paa Hjertet, følgende Ord: „Alt, hvad jeg har skrevet, er ligesaa sandt, som De nu seer mig. Jeg kunde have meddeelt meget Mere, dersom dette var blevet mig tilladt. Efter Døden vil De see Alt bekræftet, og da ville vi have Meget at sige hinanden om denne Gjenstand". Det er mærkeligt, at hans Fader ligeledes havde havt Aandesyner ifølge dennes egen Beretning i en utrykt Selv-Biographi, som findes i Skara Bibliothek; fremdeles at hans Morfader, ved Navn Albert Behm, ligeledes havde været Berg-Collegii-Assessor.

Rettelser.

Side 66	Linie 6	staaer:	hevedløs;	læs: hovedløs
— 102	— 13	— :	Liv.	- : Liv,
— 145	— 4	— :	al den	- : al deres
— 147	— 21	— :	af disse ere	- : af disse er

Trykt hos Grüner & Søn i Helsingør.

